

Tuhun Nyoo tsa Tyaa Ra Juan

Tuhun tsa Caahán Nyoo nanduví tsi iin rayí, tan rayí can cuví ra Cristo

¹ Nda quiví jihna ñi, nda ndi cumañi ca coo tandihí tsa iyó, tan tsa iyó maa ra cuví Tuhun tsa Caahán Nyoo. Nyíí ra tsihin Nyoo. Tan Nyoo cuví ra. ² Tan iyó ra tsihin Nyoo nda quiví jihna ñi. ³ Tan tsihin ra, javahá Nyoo tandihí cuíi maa tsa iyó. Tan nduve tsa javahá Nyoo tsa intuhun ñi maa ra. ⁴ Ra tsa cuví Tuhun tsa Caahán Nyoo iyó ñayiví nyito tsa ña cua naa maa tsi ra. Tan juvin ñayiví can, cuví ñuhu tsa jandunditsín aña nima nyiví. ⁵ Tan ñuhu can, jandunditsín tsi nu naa. Tan tsa naa can ña cuví jandahva can ñuhu nditsin can.

⁶ Tsicoo iin ra tsa jaquitsí Nyoo, nañí ra Juan. ⁷ Quitsí ra cuví ra tsa ndaa. Tyin cahán ra tumañi iñi cuenda ra cuví ñuhu can, tyin tacan tan tsinu iñi tandihí nyiví tsi ra. ⁸ Ra Juan, ñavin ñuhu can cuví ra. Iin tsa ndaa cuenda ra cuví ñuhu can cuví ra. ⁹ Tyin ñuhu nditsa can, ndi cua quitsi tsi nu ñuhu ñayiví, tan cua jandunditsín tsi aña nima tandihí nyiví tsa iyó nu ñuhu ñayiví ihya.

¹⁰ Ra cuví Tuhun tsa Caahán Nyoo quitsí ra nu ñuhu ñayiví. Tan juvin ñi maa ra tsihin Jutu ra javahá ra naha ñuhu ñayiví. Maa tyin nyiví iyó nu ñuhu ñayiví ihya, ña nacoto ñi tsi ra tsa ra Cristo cuví ra. ¹¹ Quitsí ra nu iyó nyiví ñuu ra, nyiví Israel, tan ña naquihín vaha ñi tsi ra. ¹² Maa tyin tandihí nyiví tsa naquihín vaha tsi ra, tan tsinú iñi ñi tyin

ra Cristo cuví ra, tsahá ra ndatu tsi ñi tsa cuví ñi sehe Nyoo. ¹³ Juvín ñi nacacú tsa. Maa tyín ñavin tumaa tsa cacú ñi tsa culee ñi cuenda cuñu ñuhu ñi. Tan ndi ñavin tsa cuenda tsa cuñí iin rayíi coo ra tsihin iin ñaha. Ñavin tsa cuenda tsa cuñí nyívi coo sehe ñi. Maa tyín nacacú tsa ñi jahá maa Nyoo.

¹⁴ Tan ra cuví Tuhun tsa Caahán Nyoo nanduví ra iin rayíi. Tan tsicoo ra tsihin yo. Tan nyehe ndi tsa cahnu cuví ra. Tan cahnu cuví ra tyín Sehe mañi Jutu Nyoo cuví tsi ra. Tsiṭu ra tsihin tsa nditsa tan tsa vaha. ¹⁵ Tan ra Juan can cahan ra tumañi iñi tsa cuenda ra, tan catyí ra:

—Juvín ra ihya cuví ra tsa cahan yu tuhun quívi can, tyín ra tsa vatsí ityi tsata yu, cahnu ca cuví ra tan ñavin ca maa yu. Tyín nda quívi cacú yu tan tsa iyó maa ra —catyí ra Juan.

¹⁶ Tandihí yo naquihín yo tumañi iñi cahnu tsa tsahá ra tsi yo, tyín nasocó xaan ra tsi yo. ¹⁷ Ra Moisés tsahá cuenda ra ley Nyoo tsi yo. Maa tyín ra Jesucristo tsahá ra tsa naquihin yo tsa vaha Nyoo. Tan caahán ra tsa nditsa tsihin yo. ¹⁸ Tan nduve maa yóo nyehé tsi Nyoo. Intuhun ñi maa Sehe mañi maa ra tsa iyó iin caa ñi tsihin ra nyehé tsi ra. Juvín ra cuví ra tsa tsahá tsa coto yo tsi Jutu ra.

Nu caahán ra Juan, ra jacoondutyá, tumañi iñi cuenda ra Jesucristo

(Mt. 3.11-12; Mr. 1.7-8; Lc. 3.15-17)

¹⁹ Ra cuví ityi nuu tsihin nyívi Israel tsa iyó ñuu Jerusalén, tava tyíñu ra naha tsi ra jutu naha ra tsihin inga ca ra cuenda vehe ñuhu naha ra, ra cuví tata ra Leví, na cahun ra naha nu nyí ra Juan tan ndaca tuhun ra naha tsi ra yóo ra cuví ra. ²⁰ Tan

tsicā tuhun ra naha tsi ra Juan tan catyí ra tsihin ra naha:

—Yuhu ñavin ra Cristo ra tsa cua jaquitsi Nyoo cuví yu —catyí ra tan ña tyihí xeehe ra.

²¹ Tacan tan tsicā tuhun nyico ra naha tsi ra Juan:

—¿Yóo ra cuví un? ¿A ra Elías, ra cuví ndusu yuhu Nyoo tahañ tsanaha cuví un? —catyí ra naha tsihin ra.

Tan ra Juan nacahan ra:

—Ñavin ra ican cuví yu.

Tan cuñihí ca ra naha tsicā tuhun ra naha tsi ra, tan catyí ra naha:

—Tun tacan, ¿a ra cuví ndusu yuhu Nyoo tsa nyaá tsa cua quitsi cuví un?

Tan nacahan nyico ra Juan tan catyí ra:

—Ñavin.

²² Tan tsicā tuhun nyico ra naha tsi ra Juan inga tsaha:

—¿Yóo ra cuví un? Tyin cuñí tsi catyi tuhun ndi tsihin ra tsa tava tyiñu tsi ndi yóo ra cuví un —catyí ra naha tsihin ra.

²³ Tan nacahan ra Juan:

—Yuhu cuví ndusu iin ra tsa cana tsaá nu tsiqui, tsa catyí: “Nuña ndo tsitsi añima ndo tyin tsa vatsí Jutu Mañi yo.” Tumaa cahan ra Isaías ra cuví ndusu yuhu Nyoo tuhun yu tahañ tsanaha —catyí ra Juan tsihin ra naha.

²⁴ Ra fariseo naha ra cuví ra tava tyiñu tsi ra can naha ra, na ndaca tuhun ra naha tsi ra Juan. ²⁵ Tan tsicā tuhun nyico ra naha tsi ra:

—Tatun ñavin ra Cristo, ra tsa cua jaquitsi Nyoo cuví un, ¿nacuvi tyin jacoondutyá un tsi nyívi? tan

ndi ñavin ra Elías cuví un, tan ndi ñavin ra cuví ndusu yuhu Nyoo cuví un —catyí ra naha tsihin ra Juan.

²⁶ Tan nacahan ra Juan tan catyí ra:

—Yuhu jacoondutyá yu tsi nyívi tsihin ndutyá. Maa tyin mahñu ndo nyíi iin ra tsa ña nacotó ndo.

²⁷ Tan cahnu ca cuví ra can tan ñavin ca yuhu. Ña cahnu cuví yuhu ndi tsa cuví yu musu ra tan cuví ndatsi yu ñi nditsan ra —catyí ra Juan.

²⁸ Tandihí yacan cuví nu nañí Betábara tsa canyíi inga tsiyo yutya cahnu Jordán nu tsinyíi ra Juan jacoondutyá ra.

Ra Jesucristo, Mbee Ticatyi Luhlu jana Nyoo

²⁹ Tsa inga quívi nyehe ra Juan tsi ra Jesús cuahán ra nu nyíi ra, tacan tan catyí ra Juan:

—Nyehe jihna ndo, ra ihya cuví Mbee Ticatyi Luhlu jana Nyoo ra tsa quihín nyaa cuatyí nyívi iyó nu ñuhu ñayívi ihya. ³⁰ Tuhun ra cahan yu quívi catyí yu tsihin ndo tyin ityi tsata yu vatsí inga ra tsa cahnu ca cuví tan ñavin ca maa yu, tyin tsa iyó maa ra tan tsicoo yu. ³¹ Ndi yuhu tan ña nacoto yu tsi ra quívi can. Maa tyin vityin vatsí yu jacoondutyá yu tsihin ndutyá tyin tacan tan nacoto nyívi Israel ñuu yu tsi ra —catyí ra Juan.

³² Tan catyí nyico ra Juan:

—Yuhu nyehe yu Tatyí Ii Nyoo tsa quítsi ityi andívi tan quítsi tsi tumaa iin paloma, tan ndoo tsi tsihin ra. ³³ Yuhu ñaha ca nacoto yu yóo ra cuví ra quívi can. Maa tyin Nyoo, ra tsa tava tyiñu tsi yu jacoondutyá yu tsi nyívi tsihin ndutyá, catyí ra tsihin yu: “Quívi nyehe un Tatyí Ii, vatsí nuú tsi síqui iin rayí, tan ndoo tsi tsihin ra, juvin ra can

cuví ra tsa cua jacoondutya tsi nyiví tsihin Tatyí Ii yu”, catyí Nyoo tsihin yu. ³⁴ Yuhu tsa yaha nyehe yu tsi ra. Tan cuví yu tsa ndaa tyin juvin ra cuví Sehe Nyoo —catyí ra Juan.

Ra tsa quitsaha nyicún jihna tsi ra Jesús

³⁵ Tsa inga quiví nyíí nyico ra Juan nu nyíí ra tan yucú ndihí uvi taahan ra tsicá tsihin ra. ³⁶ Tan nyehe ra naha, yaha ra Jesús, tan catyí ra Juan:

—Nyehe jihna ndo, ra ican cuví Mbee Ticatyí Luhlu jana Nyoo —catyí ra.

³⁷ Tsa tsiñi nduvi taahan ra nyicún tsi ra Juan tsa cahan ra, tacan tan cuahan ra naha cuanyicun ra naha tsi ra Jesús. ³⁸ Tacan tan nanyehe ra Jesús ityi tsata ra, tan nyehe ra tyin nyicún ra naha tsi ra, tan catyí ra:

—¿Náa nanducú ndo?

Tacan tan nacahan ra naha tan catyí ra naha:

—Maestro, ¿numaa iyó un?

³⁹ Tan catyí ra Jesús tsihin ra naha:

—Cohon ndo tsihin yu, tan nyehe ndo —catyí ra tsihin ra naha.

Tacan tan cuahán ra naha tsihin ra. Tan nyehe ra naha nu iyó ra. Tan ican yucu ra naha tan cuaa, tyin tsaá ra naha ndacan tumaa caa cumi tsa tseñi.

⁴⁰ Iin ra tsa tsiñi tsa cahan ra Juan tan tsinyicun ra tsi ra Jesús ra ican cuví ra Andrés, yañi ra Simón Pedro. ⁴¹ Tan ra Andrés numi xaan tsinanducú ra tsi yañi ra, ra Simón Pedro, tan catyí ra tsihin ra:

—Nañihí ndi tsi ra tsa cuví Mesías —catyí ra.

Tan tuhun Mesías can cuñí tsi catyí, ra Cristo, o cuñí tucu tsi catyí, ra tsa nacatsi vaha Nyoo tyin quitsi ra cuvi ra rey tsa cuenda yo.

⁴² Tacan tan quih̄in ra Andrés tsi ra Simón yañi ra cuahán tsihin ra nu nyíi ra Jesús. Tsa nyehē ra Jesús tsi ra Simón, tan catyí ra tsihin ra:

—Yooho Simón, sehe ra Jonás cuví tsi un. Maa tyin cua cunañi un Cefas —catyí ra tsihin ra.

Tan Cefas cuví tsi yuhu griego, tan cuñí tsi catyí tsi “Pedro”, tan tsa nduvi sivi can, cuñí tsi catyí tsi “cava”, [tumaa iin yuu cahnu].

Nu can̄ ra Jesús tsi ra Felipe tan ra Natanael

⁴³ Tsa inga quivi tyaā ra Jesús cuhva tsa cahun ra Galilea. Tacan tan nañih̄i ra tsi ra Felipe. Tan catyí ra tsihin ra:

—Naha quitsi nyicun un tsi yu —catyí ra.

⁴⁴ Ra Felipe ihya, ra ñuu Betsaida cuví ra. Tan ican iyó tucu ra Andrés tan ra Pedro. ⁴⁵ Tacan tan tsahan ra Felipe tsinanducū ra tsi ra Natanael. Tan catyí ra tsihin ra:

—Nyehē ndi tsi ra tsa tyaā ra Moisés tuhun nu libru ley Nyoo, ra tsa cahan̄ tucu ra cuv̄i ndusu yuhu Nyoo tuhun tahañ tsanaha. Tan nañi ra Jesús. Sehe ra José ra ñuu Nazaret cuví tsi ra —catyí ra Felipe tsihin ra Natanael.

⁴⁶ Tan catyí ra Natanael:

—¿A cuví quita tsa vaha ñuu Nazaret can? —catyí ra tsihin ra Felipe.

Tan nacañan ra Felipe tan catyí ra:

—Naha tan nyehē un —catyí ra.

⁴⁷ Tacan tan tsa cua cuyatyin ra Natanael nu nyíi ra Jesús. Tan nanyehē ra Jesús tyin vatsí ra, tan quitsahā catyí ra:

—¡Jihna ndo! Ihya vatsí iin ra tsa nditsa nditsa tyin ra ñuu Israel cuví ra, tyin ña tuhvá ra jandaví ñaha —catyí ra Jesús.

⁴⁸ Tacan tan tsicá tuhun ra Natanael tsi ra:

—¿Nacaa tsa tsitó un tsi yuhu?

Tan nacahan ra Jesús tan catyí ra:

—Yuhu tsa nyehe maa yu tsi un tsa ndi cumañi ca cana ra Felipe tsi un, tsa ndi nyíi un tsaha yutun higo can —catyí ra Jesús tsihin ra.

⁴⁹ Tacan tan quitsahá catyí ra Natanael:

—Jutu Mañi yu, yooho cuví Sehe Nyoo. Tan juvin un cuví rey cuenda nyuhu tsa cuví yo nyivi Israel.

⁵⁰ Tan catyí ra Jesús tsihin ra Natanael:

—¿A tsinú iñi un tsi yu tsa cuenda tyin catyí yu tyin nyehe yu tsi un tsaha yutun higo? Maa tyin nahnu ca tsa cua nyehe un tan ñavin ca yacan —catyí ra tsihin ra.

⁵¹ Tan catyí ra Jesús tsihin ra naha:

—Tsa nditsa catyí yu tsihin ndo tyin nyooho cua nyehe ndo cua nuña andivi tan cuaha xaan ángel Nyoo cua ndaa, tan cua nuu ra naha siqui yuhu Rayi tsa quee nda gloria —catyí ra Jesús tsihin ra naha.

2

Nu iyó vico tindaha ñuu Caná iin ñuu tsa canyii Galilea

¹ Tsa yahá uñi quivi tan tsicoo iin vico tindaha ñuu Caná tsa canyii Galilea. Tan ican nyíi sihi ra Jesús. ² Tan nyivi javahá vico can caná ndihi ñi tsi ra Jesús tan tsihin tandihi ra tsicá tsihin ra tyin cahun ra naha. ³ Tacan tan cuahán ra naha. Tan

tsitsi tsa yucú ra naha nu iyó vico can, tan ndihí vinu ñi javaha vico can. Tacan tan catyí sihi ra Jesús tsihin ra:

—Nduve ca vinu ñi —catyí ña.

⁴Tan catyí ra Jesús tsihin ña:

—¿Náa tsa ndihí iñi yo yacan, Miyan? Tyin ñaha ca tsa hora yu —catyí ra tsihin ña.

⁵Maa tyin sihi ra cahan ña tsihin ra tsa tyihí mesa nu iyó vico can naha ra:

—Javaha nyooho tandihí tsa cua cahan ra tsihin ndo —catyí ña tsihin ra naha.

⁶Tan nyecú iñu quisí yuu nahnu tsa yihí ndutya tsa tuhvá ra Israel naha ra tsatyíñú nu nacatyá xaan ra naha ndaha ra naha cuhva tsa iyó maa ra naha. Tan intuhun intuhun quisí can tsitahan uvi xico utsi, a uñi xico utsi, litru ndutya tsitsi can.

⁷Tacan tan catyí ra Jesús tsihin ra tsa tyihí mesa can naha ra:

—Jacutu ndo quisí ihya tsihin ndutya —catyí ra tsihin ra naha.

Tacan tan tsitu cuii quisí can jahá ra naha.

⁸Tacan tan catyí ra Jesús tsihin ra naha:

—Vityin tava ndo juhva tan cundaca ndo tsi ra cuví ityi nuu cuenda vico ihya —catyí ra Jesús tsihin ra naha.

Tan tacan icá ra naha. ⁹Ra cuví ityi nuu cuenda vico can tsihi ra naha ndutya tsa nanduví vinu. Maa tyin ña tsitó ra naha nu maa quee can. Maa ñi maa ra tsa tyihí mesa can naha ra tsitó, tyin maa ra naha tava ndutya can. Tacan tan ra cuví ityi nuu cuenda vico can cana ra tsi ra tsa tandaha can.

¹⁰Tan catyí ra tsihin ra:

—Tandihí nyívi, jihna ca vinu vaha tuhvá ñi tava. Yaha can tan tatun tsa tsihi xaan nyívi, tacan tan tava ñi vinu ndaahvi. Maa tyin yooho tsicumí vaha un vinu vaha. Tan nda vityin tavá un can —catyí ra tsihin ra.

¹¹ Tsa javahá ra Jesús ñuu Caná tsa canyii Galilea, yacan cuví tsa iyo tsa jihna ñi javahá ra tan janahá ra tsa cahnu cuví ra tsi nyívi. Tan ra tsicá tsihin ra tsinu ñi ra naha tsi ra tyin ra ican cuví ra tsa jaquitsi Nyoo.

¹² Tsa yahá yacan tan cuahán ra ñuu Capernaum tsihin sihi ra tan tsihin yañi ra. Tan cuahan ndihí ra tsicá tsihin ra. Tan ican tsiyucu ñi juhva quívi.

Nu jacunu ra Jesús tsi nyívi xicó nuquehe yuvehe ñuhu cahnu

(Mt. 21.12-13; Mr. 11.15-18; Lc. 19.45-46)

¹³ Tsa cua tahan tsi quívi vico pascua tsa jacahnú nyívi Israel. Yacan cuenda cuahán ra Jesús ñuu Jerusalén. ¹⁴ Tsa tsaá ra ñuu can, quihvi ra nuquehe vehe ñuhu cahnu, tan nyehe ra yucú cuaha nyívi xicó ñi nuquehe can. Yihí ñi xicó ñi indiqui, mbee ticatyí, tan paloma. Tan yucú ndihí tucu nyívi nasamá xuhun. ¹⁵ Tsa nyehe ra Jesús tandihí yacan, tacan tan javahá ra iin yoho. Tan tsihin yoho can jacunu ra tsi tandihí nyívi nuquehe vehe ñuhu iin cahnu ñi tsihin mbee tan tsihin indiqui jana ñi. Tan ñi nasamá xuhun can, jatucuatyi ra xuhun ñi nu ñuhu tan janduvá ra mesa ñi. ¹⁶ Tan catyí ra tsihin ñi xicó paloma:

—¡Tava ndo paloma can ihya! ¡Ña javaha ndo vehe Jutu yu tumaa iin nuyahvi! —catyí ra tsihin ñi.

¹⁷ Tacan tan ra tsicá tsihin ra, nducuhun iñi ra naha tsa catyí nu tutu Nyoo tyehen: “Cuiñu xaan yu vehe un”, catyí tsi, nducuhun iñi ra naha.

¹⁸ Tacan tan ra cuví ityi nuu tsihin nyivi Israel quitsaha tsicá tuhun ra naha tsi ra Jesús:

—¿Náa seña javaha un nyehe ndi tan janaha un tyin nditsa tsa tsaha Nyoo ndatu tsi un tsa javaha un yacan? —catyí ra naha tsihin ra.

¹⁹ Tan nacañan ra Jesús tan catyí ra:

—Caní ndo vehe ñuhu ihya, tan tsitsi tsa uñi quivi ñi tan cua janduvita nyico yu itsi inga tsaha —catyí ra tsihin ra naha.

²⁰ Tacan tan quitsaha catyí ra nyecú ican naha ra tsihin ra:

—Uvi xico iñu cuiya jahá tyiñu ra naha tan tsinu vehe ñuhu ihya. ¡Tan yooho catyí un tyin tsitsi tsa uñi quivi ñi tan cua janduvita un itsi inga tsaha! —catyí ra naha tsihin ra.

²¹ Maa tyin ñavin tuhun vehe ñuhu can cañan ra Jesús, tyin cañan ra tuhun cuñu ñuhu ra. ²² Yacan cuenda tandihí ra tsicá tsihin ra nducuhun iñi ra naha yacan quivi nandoto ra. Tan cutuñi iñi ra naha tyin tuhun tsa nyaá nuu tutu Nyoo caahán tsi cuenda ra Jesús. Tan tsinu iñi ra naha tsa cañan ra Jesús tan tsa nyaá nu tutu Nyoo.

Ra Jesús tsitó ra tsa iyó aña nyivi

²³ Tsitsi tsa ndi nyíí ra Jesús ñuu Jerusalén, quivi iyó vico pascua, cuaha xaan nyivi quitsaha tsinú iñi tsa caahán ra tsa cuenda tsa cuaha tsa iyo javaha ra. ²⁴ Maa tyin ra Jesús ña ñi cuñí ra nyehé ra tsi tandihí ñi tyin tsitó ra cuhva tsicá iñi ñi. ²⁵ Ña

tsiñiñuhü tsa nacatyí tuhun yo tsihin ra nácaa iyó nyívi, tyin tsa tsitó maa ra náa iyó tsitsi añima yo.

3

Nu jacuahá ra Jesús tsi ra Nicodemo

¹ Tsicoo iin ra cuví fariseo tsa nañí Nicodemo. Tan cuví ra iin ra cuví ityi nuu tsihin ra Israel naha ra. ² Ra Nicodemo ihya, tsahan ra nu nyíi ra Jesús iin tsacuaa. Tan catyí ra tsihin ra:

—Maestro, tsitó ndi tyin Nyoo tava tyiñu tsi un tsa quitsi un jacuaha un tsi ndi. Tyin yoñi nyívi tan cuví javaha ñi tsa iyo tsa javahá un, tatun nduve Nyoo iyó tsihin ñi —catyí ra tsihin ra Jesús.

³ Tacan tan catyí ra Jesús tsihin ra:

—Tsa nditsa catyí yu tsihin un tyin tatun ña cua nacacu tsaa nyívi inga tsaha, ña cua cuví nyehe ñi nu ndacá ñaha Nyoo —catyí ra.

⁴ Tacan tan tsicá tuhun ra Nicodemo tsi ra Jesús tan catyí ra tsihin ra:

—¿Nacaa cuví cacu iin rayi inga tsaha tatun tsa tsahnu ra? ¿A cuví quihvi nyico ra tsitsi sihi ra tan nacacu tsaa ra inga tsaha? —catyí ra.

⁵ Nacahan ra Jesús tan catyí ra:

—Tsa nditsa catyí yu tsihin un tyin ñavin tsihin tsa cacu nyívi tsihin cuñu ñuhu ñi tan cuví quihvi ñi nu ndacá ñaha Nyoo. Maa tyin ñiñi xaan cuñí tsi nacacu tsaa ñi tsihin Tatyí Ii Nyoo. ⁶ Tyin nyívi cacu tsihin cuñu ñuhu, cuñu ñuhu ñi cuví ñi. Tan nyívi nacacu tsaa tsihin Tatyí Ii Nyoo, Tatyí Ii Nyoo iyó añima ñi. ⁷ Ña cu iyo iñi un tsa caahán yu tsehe tsihin un tyin tandihí nyívi cuñí tsi nacacu tsaa ñi. ⁸ Tumaa tsa yihí tatyí tandihí ñi ityi tan

tsiñí un cucayú vatsí tsi, maa tyin ña tsitó un numaa ityi quee tsi, tan ndáa ityi cuahán tsi; tacan cuví tandihí nyívi nacacu tsaa tsihin Tatyí Ii Nyoo —catyí ra Jesús tsihin ra.

⁹ Tacan tan nducu tuhun nyico ra Nicodemo tsi ra inga tsaha tan catyí ra:

—¿Nacuenda caahán un tacan? —catyí ra tsihin ra.

¹⁰ Nacahan ra Jesús tan catyí ra:

—Yooho tsa cuví un maestro cuenda nyívi Israel, taahán tsi coto un tsehe. ¹¹ Tsa nditsa catyí yu tsihin un tyin caahán ndi tsa tsitó ndi tan cuví ndi tsa ndaa tsa cuenda tsa nyehe ndi. Maa tyin nyooho ña tsinú iñi ndo tsa caahán ndi tsihin ndo. ¹² Tatun ña tsinú iñi ndo tsa caahán yu tuhun nu ñuhu ñayívi ihya tsihin ndo, ¿nácaa cua tsinu iñi ndo tatun cua cahan yu tuhun gloria tsihin ndo?

¹³ Yoñi tsahan gloria tsinyehe nácaa iyó. In-tuhun ñi maa yuhu Rayí tsa quee nda gloria nyehé yu nácaa iyó gloria, tyin ndacan quee yu. ¹⁴ Tumaa tsa ticaa ra Moisés iin coo tsa tsinu tsihin caa nu yutun iin nu tsiqui, tacan cua ticaa nyívi tsi yuhu Rayí tsa quee nda gloria nuu cruu. ¹⁵ Tacan tan tandihí nyívi tsa tsinú iñi tsi yu, ña cua cunaa ñi. Tan cua coo ñi ñayívi nyito tsa ña cua naa maa.

Nyoo cuñí xaan ra tsi tandihí nyívi

¹⁶ Nyoo cuñí xaan ra tsi tandihí nyívi iyó nu ñuhu ñayívi. Yacan cuenda tsaha ra tsa cúu Sehe mañi ra nu cruu tsa cuenda ñi. Tyin tacan tan tandihí ñi tsa tsinú iñi tsi Sehe ra, ña cunaa ñi, tan coo ñi ñayívi nyito tsa ña cua naa maa. ¹⁷ Tyin Nyoo jaquitsi ra

tsi Sehe ra nu ñuhu ñayiví tyin jacacu ra tsi nyiví, tan ña jaquitsi ra tsi ra tsa jacunaa ra tsi ñi.

¹⁸ Yacan cuenda nyiví tsa tsinú iñi tsi yu tsa cuví yu Sehe Nyoo ña cua cunaa ñi, maa tyin nyiví tsa ña tsinú iñi tsi yu, tsa cunaa ñi tyin ña tsinú iñi ñi tsi yu tsa cuví yu Sehe mañi Nyoo. ¹⁹ Nyiví ña tsinú iñi, tsa cunaa ñi. Tyin quiví quitsi yu jandunditsin yu nu ñuhu ñayiví, ña naquihin cuenda ñi tsi yu tyin taahán xaan ca maa iñi maa ñi iyó ñi nu naa tyin maa ñi tsa ña vaha javahá ñi. ²⁰ Tandihí nyiví javahá tsa ña vaha, ña taahán iñi ñi coo ñi nu nditsin, tyin ña cuñí ñi tsa quituvi tsa ña vaha javahá ñi. ²¹ Maa tyin nyiví taahán iñi tsa nditsa, naquitá ñi nu nditsin tyin tacan tan nyehe nyiví tyin javahá ñi cuhva cuñí Nyoo tyin nyaá ra tsihin ñi —catyí ra Jesús.

Nu caahán ra Juan, ra jacoondutyá tsi nyiví, tuhun ra Jesús inga tsaha

²² Tsa yahá yacan, ra Jesús tan ra tsicá tsihin ra cuahán ra naha nu cuví Judea. Tan ndoo ra naha ican juhva quiví, tyin jacoondutyá ra naha tsi nyiví. ²³ Tacan tucu ra Juan nyíí ra jacoondutyá ra tsi nyiví nu cuví Enón yatyin ñi nu cuví Salim, tyin ican ñuhú cuaha ndutya. Tan tsaá nyiví tan tsicoondutyá ñi. ²⁴ Yacan javahá ra Juan tsa ndi cumañi ca quihví ra vehe caa.

²⁵ Tacan tan quitsahá caahán yuhu tahan juhva ra tsicá tsihin ra Juan tsihin inga ca ra naha tsa cuenda tsa janduvaha nyiví tsi ñi nuu Nyoo. ²⁶ Tacan tan cuahán ra naha nu nyíí ra Juan. Tan catyí ra naha tsihin ra:

—Maestro, ra tsa tsinyij tsihin un inga tsiyo yutya cahnu Jordán, ra tsa cahan un tuhun tsihin ndi, vityin jacoondutyá ndihí ra tsi nyivi tan tandihí nyivi nyicún tsi ra —catyí ra naha tsihin ra.

²⁷ Tacan tan catyí ra Juan tsihin ra naha:

—Ndi intuhun yo tan nduve náa cuví javaha yo, tun tsatyin ña tsahá Nyoo tunyee iñi ra tsi yo. ²⁸ Nyooho tsa tsitó maa ndo tyin ñavin yuhu cuví ra Cristo tyin tsiñi maa ndo tsa cahan yu quivi catyi catsi yu tyin ra jaquitsi Nyoo ityi nuu ra Cristo cuví yu. ²⁹ Tyin nu iyó vico tandaha, ra tsa nyaá xiin ñaha yoco can, juvin ra cuví ra cua tindaha tsihin ña. Tan ra vaha iñi tsi ra nyii ra ican. Tan cusii iñi ra tsiñi ra tsa caahán ra tsa cua tindaha. Tan tacan tucu yuhu, sii cuñi yu tyin naquihín nyivi tuhun caahán ra Jesús tan nyicún ñi tsi ra. ³⁰ Maa ra cuví ra cahnu ca cuví. Tan yuhu cua nduluhlu yu nuu ra tyin tacan taahán maa tsi.

Ra quee nda gloria tan quitsi ra nu ñuhu ñayivi

³¹ 'Ra tsa quee nda gloria, cahnu ca cuví ra tan ñavin ca tandihí nyivi. Tyin nyivi iyó nu ñuhu ñayivi ihya, cuenda nu ñuhu ñayivi cuví ñi. Tan caahán ñi tuhun tsa iyó nu ñuhu ñayivi. Maa tyin ra tsa quee nda gloria, cahnu cuví ra. ³² Tan caahán ra tsa nyehé ra tan tsa tsiñi ra, maa tyin yoñi tsinú iñi tsa caahán ra. ³³ Tatun yoo tan tsinú iñi yo tsa caahán ra, cua cuví yo tsa ndaa tyin Nyoo ña vatya ra. ³⁴ Tyin ra tsa jaquitsi Nyoo, tuhun Nyoo caahán ra tyin Nyoo ña tyihí cuhva ra Tatyí Ii ra tan tsaha ra itsi tsi ra. Tsaha ra nanii Tatyí Ii ra tsi ra. ³⁵ Nyoo Jutu yo cuñi ra tsi Sehe ra. Tan nacuhva cuenda ra tandihí maa tsi ra. ³⁶ Nyivi tsa tsinú iñi tsa caahán

Sehe Nyoo, iyó ñi ñayiví nyito tsa ña cua naa maa. Maa tyin nyiví tsa ña cuñí tsinu iñi tsi ra, ña cua coo ñi ñayiví nyito. Tan cua tatsi tuñi Nyoo tsi ñi.

4

Nu natuhun ra Jesús tsihin iin ñaha Samaria

¹ Tsa tsito ra cuví fariseo naha ra tyin cuaha xaan ca nyiví nyicún tsi ra Jesús tan ñavin ca ra Juan. Tan cuaha xaan ñi tsicoondutyá. ² Maa tyin ñavin maa ra Jesús jacoondutyá tsi ñi, tyin ra tsicá tsihin ra jacoondutyá tsi ñi. ³ Tan quiví tsa tsito ra Jesús tyin tsito ra naha yacan, quee ra Judea can tan cuanuhu ra nda nu cuví Galilea.

⁴ Tsa cuahán ra, yaha ra nu cuví Samaria tyin cuñí tsi yaha ra ican. ⁵ Tacan tan tsaá ra iin ñuu tsa canyí Samaria tsa nañí Sicar yatyin ñi nu cuví ñuhu ra Jacob nu tsahá ra tsi ra José sehe ra. ⁶ Ican nyaá iin soco pila tsa catyí nyiví tyin tsii ra Jacob cuví. Tsa quitá ra Jesús nu nyaá soco can tan tsinyaá ra yuhu soco can tyin tatu xaan ra tyin cañi xaan ityi tsicá ra tan maa hora cuví. ⁷⁻⁸ Ra tsicá tsihin ra, yoñi ra naha nyecú tsihin ra tyin cuahán ra naha tsitsi ñuu, cua jata ra naha tsa catsi ra naha. Juvín ñi cuhva can tan tsaá iin ñaha Samaria tyin cua tava ña ndutya tsitsi soco can. Tacan tan catyí ra Jesús tsihin ña:

—Cuhva luxu ndutya coho yu —catyí ra tsihin ña.

⁹ Tacan tan ñaha Samaria can catyí ña tsihin ra:

—Yooho tsa cuví un iin ra ñuu Israel, ¿nacuvi tyin tsicán un ndutya coho un tsi yuhu tsa cuví yu ñaha Samaria? —catyí ña.

(Tacan catyí ña tyin nyiví Israel ña vaha iyó ñi tsihin nyiví Samaria.) ¹⁰ Tacan tan nacahan ra Jesús tan catyí ra:

—Tun tsatyin tsitó un tsa tsahá Nyoo, tan tsitó un yóo ra cuví ra tsicán ndutya tsi un, maa un cua ndacan ndutya tsi yu. Tan cua cuhva yu ndutya nyito tsi un —catyí ra tsihin ña.

¹¹ Tacan tan catyí ña tsihin ra:

—Tatta, cunu xaan soco ihya. ¿Nacaa tava tucu un ndutya cuhva un tsi yu? tan ndi nduve náa ndaha un ¿Nu maa cua quihin un ndutya nyito can cuhva un coho yu? ¹² Ra Jacob tsii tsahnu yo, nacoō ra soco ihya tsi ndi. Juvín ihya tsihi maa ra ndutya tan tsihin tandihí sehe ra. Tan juvín ñi ihya tsihi tucu quití jana ra naha. ¿A cahnu ca ra cuví yooho tan ñavin ca ra can? —catyí ña tsihin ra.

¹³ Tacan tan nacahan ra Jesús tan catyí ra tsihin ña:

—Tandihí nyiví tsihí ndutya ihya, cua na ityi nyico iñi ñi. ¹⁴ Maa tyin nyiví tsihí ndutya tsa tsahá yuhu, ña cua na ityi ca iñi ñi. Tyin ndutya tsa tsahá yuhu cua cana tsi tsitsi añima ñi tumaa caná ndutya iin ndohyo, tyin iin ndohyo ña tuhvá tsi ndoco. Tan tacan cua coo ñi ñayiví nyito —catyí ra tsihin ña.

¹⁵ Tacan tan quitsahá caahán ña tsihin ra:

—Yooho tatta, cuhva ndutya can coho yu na ña na ityi ca iñi yu, tan ndi ña quitsi ca yu quitsi tava yu ndutya tsitsi soco ihya —catyí ña tsihin ra.

¹⁶ Tacan tan catyí ra Jesús tsihin ña:

—Cuaahan cua quihin yí un tan quitsi ndo —catyí ra tsihin ña.

¹⁷ Tan nacahan ña tan catyí ña:

—Nduve y#i yu iyó.

Tacan tan catyí ra Jesús tsihin ña:

—Nditsa tsa caahán un, tyin nduve y#i un iyó.

¹⁸ Tyin tsa uhun y#i un tsicoo, tan ra cumí tsi un vityin ñavin y#i un tsi ra. —catyí ra tsihin ña.

¹⁹ Tsa tsiñi ña tsa cahan ra tacan, quitsaha catyí ña tsihin ra:

—Yooho tatta, tuví iñi yu tyin ra cuví ndusu yuhu Nyoo cuví un. ²⁰ Tsii tsahnu ndi, ra ñuu ihya naha ra, jacahnū ra naha tsi Nyoo yucu ihya. Maa tyin nyooho tsa cuví nyivi Israel catyí ndo tyin nda Jerusalén taahán tsi jacahnu yo tsi Nyoo —catyí ña tsihin ra.

²¹ Tacan tan nacaħan ra Jesús tan catyí ra tsihin ña:

—Tsinu iñi tsa caahán yu tsihin un. Tyin vatsí hora tsa cua jacahnu ndo tsi Jutu yo Nyoo. Maa tyin ña tsiñiñuhū ca tsa quitsi ndo yucu ihya, a cahun ndo nda Jerusalén. ²² Nyooho nyivi Samaria, ña tsitó ndo yóo jacahnú ndo. Maa tyin nyuhu tsitó ndi yóo jacahnú ndi. Tan tsitó ndi tyin cua jacacu iin ra Israel tsi nyivi jaha Nyoo. ²³ Maa tyin cua tsaa hora, tan hora can iyó yo vityin tyin nyivi tsa nditsa jacahnú tsi Nyoo Jutu yo, cua jacahnu ñi tsi ra tsihin añima ñi tan tsihin tsa nditsa. Tumaa jaquihín ityi maa Tatyí Ii Nyoo tsi ñi. Tyin Nyoo Jutu yo tacan cuñí ra javaha ñi tsa jacahnú tsi ra. ²⁴ Tyin Nyoo Tatyí Ii cuví ra. Tan nyivi jacahnú tsi ra cuñí tsi jacahnú ñi tsi ra tsihin tsa nditsa tumaa jaquihín ityi maa Tatyí Ii tsi ñi —catyí ra tsihin ña.

²⁵ Tan nacaħan ña tan catyí ña tsihin ra:

—Yuhu tsitó yu tyin cua quitsi ra cuví Mesías, ra Cristo, ra cuví rey tsi yo. Tan quívi quitsi ra, maa ra cua nacatyí tuhun tandihí tsihin yo —catyí ña tsihin ra.

²⁶ Tacan tan nacahan ra Jesús tan catyí ra tsihin ña:

—Ra tsa caahán un tuhun can, juvin ra caahán tsihin un —catyí ra tsihin ña.

²⁷ Tacan tan tsaꞗ nyico ra tsicá tsihin ra, tan iyo xaan cuñí ra naha tyin natuhún ra Jesús tsihin iin ñaha. Maa tyin ndi intuhun ra naha tan ña caná iñi ra naha ndaca tuhun ra naha náa cuñí ra, o ndaca tuhun ra naha tsi ra nacuenta natuhún ra tsihin ñaha can. ²⁸ Tacan tan nacoꞗ ña quíyi ña tan cuanuhu ña nda ñuu. Tan catyí ña tsihin nyívi:

²⁹ —Cohon ndo cunyehe ndo tsi iin ra tsa cahan tandihí cuhva iyó yu. ¿A ñavin ra Cristo tsa cua jaquitsi Nyoo cuví ra? —catyí ña tsihin ñi.

³⁰ Tacan tan quitꞗ nyívi ñuu can tan cuahán ñi cua nyehe ñi nu nyí ra Jesús. ³¹ Tan tsa ndi cumañi ca tsa ñi nu nyí ra, ra tsicá tsihin ra, jañiñí ra naha tsi ra na catsi ra luxu. Tan catyí ra naha tsihin ra:

—Maestro, cꞗtsi luxu —catyí ra naha.

³² Maa tyin catyí ra Jesús tsihin ra naha:

—Yuhu iyó iin tsa tsatsí yu tan nyooho ña tsitó ndo náa cuví can —catyí ra tsihin ra naha.

³³ Tacan tan ra tsicá tsihin ra, quitsahꞗ natuhún tahan ra naha, tan catyí ra naha:

—¿A iyó yóo quitsí quitsí ndaca tsa catsi ra? —catyí ra naha.

³⁴ Maa tyin ra Jesús catyí ra tsihin ra naha:

—Tsa tsatsí yuhu juvin tsi cuví tsa javahá yu cuhva cuñí ra tsa jaquitsí tsi yu, tan javahá yu tyiñu tsahá ra tsi yu. ³⁵ Nyooho catyí ndo: “Ndi cumañi cumi yoo ca tan tahan tsi naquihin vaha yo tsa tatsí yo.” Maa tyin yuhu catyí yu tsihin ndo: Nyehe ndo tyin tsa ndihi tsa tatsí ndo cuaan tan tsa nyecú vaha tsi tsa cua naquihin vaha yo itsi. ³⁶ Ra tsa naquihín vaha can ñihí ra yahvi ra. Tan tsa naquihín vaha ra, cuví tsi nyívi tsa cua coo ñayívi nyito tsa ña cua naa maa. Tacan tan ra tsa tatsí tan ra tsa naquihín cusíi ñni ra naha. ³⁷ Tan iyó iin cuhva tuhvá nyívi caahán tan catyí ñi tyin siin nyívi tatsí tan siin nyívi naquihín vaha. Tan nditsa yacan. ³⁸ Yuhu jacuhun yu tsi ndo tyin cua cahnu ndo ñni tsa iyó nu ña jahá tyiñu ndo, nu jahá tyiñu inga ra. Tan nyooho cucahnu ndo tan cua naquihin vaha ndo ñni can —catyí ra Jesús tsihin ra naha.

³⁹ Tan cuaha xaan nyívi ñuu Samaria can quitsahá tsinú ñni ñi tsi ra Jesús tsa cuenda tsa cahan ñaha can, tyin catyí ña: “Cahan ra tsihin yu tandihi cuhva iyó yu”, catyí ña. ⁴⁰ Cuhva tsa tsaá ñi nu nyíi ra Jesús, tan cahan ndaahvi ñi tsihin ra na ndoo ra tsihin ñi. Tan ndoo ra tsihin ñi uvi quívi. ⁴¹ Tan cuaha ca nyívi quitsahá tsinú ñni ñi tsa tsiñi ñi tsa caahán ra. ⁴² Tacan tan quitsahá catyí ñi tsihin ñaha can:

—Vityin tsinú ñni ndi, maa tyin ñavin tsa cuenda tsa cahan un tsihin ndi, tyin tsiñi maa ndi tsihin soho ndi tsa caahán ra, tan tsitó vaha ndi tyin juvin ra cuví ra Cristo ra jacacú tsi nyívi iyó nu ñuhu ñayívi ihya —catyí ñi.

Nu janduvaha ra Jesús sehe iin ra cumí tyiñu

⁴³ Tsa yaha uvi quivi tan quee ra Jesús nu cuví Samaria tan cuahán ra ityi nu cuví Galilea, nu cacu ra. ⁴⁴ Vasu ndi maa juvin ñi maa ra cahan tyin iin ra cuví ndusu yuhu Nyoo, nyivi ñuu ra ña jahá ñi tsa ñayivi tsi ra. ⁴⁵ Tacan tan tsa tsaá ra Galilea, nyivi iyó ican, vaha caahán ñi tsihin ra, tyin tsahan ñi vico Jerusalén, tan nyehe ñi tsa vaha tsa javaha ra.

⁴⁶ Tacan tan cuanuhu nyico ra Jesús nda ñuu Caná tsa canyií Galilea nu nanduví ndutya vinu jahá ra. Tan iyó iin ra nyisó tyiñu cahnu nuu rey. Ra ican iyó iin sehe ra tsa cuuhví nda ñuu Capernaum. ⁴⁷ Quivi tsa tsito ra can tyin tsa tsaá nyico ra Jesús nda Galilea tsa tsahan ra nda Judea, tsahan ra tsinyehé ra tsi ra Jesús. Tan tsican ra tumañi iñi tsi ra na cahun ra vehe ra tan janduvaha ra tsi sehe ra, tyin tsa cuñí cúu cuii ña sehe ra. ⁴⁸ Tacan tan catyí ra Jesús tsihin ra:

—Nyooho ña cua tsinu iñi ndo tatun ña nyehe jihna ndo tsa iyo —catyí ra tsihin ra.

⁴⁹ Maa tyin ra can catyí ra tsihin ra Jesús:

—Yooho taa, çohon ñi tsihin yu tsa ndi cumañi ca cúu sehe yu —catyí ra tsihin ra Jesús.

⁵⁰ Tacan tan catyí ra Jesús tsihin ra:

—Cuñuhu yuvehe un. Sehe un nyito ra, tsa nduvaha ra —catyí ra tsihin ra.

Tacan tan ra can tsinu iñi ra tsa cahan ra Jesús tan cuanuhu ra. ⁵¹ Tsa tsa cuyatyin ra yuvehe ra, quitá musu ra tan caahán ra naha tsihin ra:

—¡Taa, sehe un nyito ra; tsa nduvaha ra!

⁵² Tacan tan quitsahā tsicā tuhun ra tsi ra naha náa hora quitsahā vaha cuñí ra. Tan catyí ra naha tsihin ra:

—Icu cuhva caa iin tsa yahā hora quita cahñi tsi ra —catyí ra naha.

⁵³ Tacan tan tsitō ra can, tyin hora can cahan ra Jesús tsihin ra, “Cuanuhu tyin sehe un nyito ra, tsa nduvahā ra.” Tan maa ra can tsihin tandihí nyivi ra quitsahā tsinú iñi ñi tsi ra Jesús.

⁵⁴ Yacan cuví tsa iyo tsa tsinu uvi javahā ra Jesús tsa tsaā nyico ra Galilea tsa yaha tsahan ra Judea.

5

Nu janduvahā ra Jesús iin ra cuuhví

¹ Tsa yahā can tan cuahán ra Jesús ñuu Jerusalén inga tsaha tyin nyivi ñuu Israel jacahnú ñi iin vico.

² Tan yuhu cora cahnu ñuu can iyó iin yuvehe tsa nañí Yuvehe Cuenda Mbee Ticatyí. Tan yatyin ñi nyaá iin vehe cahnu. Tan tsitsi vehe can ñuhú ndutya. Tan tsa tsihin yuhu hebreo nañí vehe can Betesda. Tan iyó uhun corredor. ³ Tan ican yucú cuaha nyivi cuuhví: ñi cuaa, ñi coxo, tan ñi ndohó cuehe xii. Ndatú ñi náa hora nacanda ndutya can.

⁴ Tyin nda naha nda naha ñi tan nuú iin ángel tan jacandá ra ndutya can. Tan nyivi tsa quihví jihna tsa yahā ñi nacandá ndutya can, nduvahá ñi vasu ndi maa cuehe cahnu ndohó ñi. ⁵ Tan ican canyíi iin ra cuuhví tan tsa iyó oco tsahun uñi cuiya cuuhví ra. ⁶ Tsa nyehe ra Jesús tsi ra ican canyíi ra, tuví iñi ra tyin tsa cuaha xaan cuiya cuuhví ra. Tan tsicā tuhun ra tsi ra ndaahvi can, tan catyí ra:

—¿A cuñí un nduvaha un?

⁷ Tan ra cuuhví can nacahan ra tan catyí ra:

—Tata, yoñi maa tyihí tsi yu tsitsi ndutya ihya tatun tsa nacandá tsi. Tyin tahan ñi tsaha tsa cuñi yu quihví yu, inga nyivi quihví jihna —catyí ra cuuhví can tsihin ra Jesús.

⁸ Tacan tan catyí ra Jesús tsihin ra:

—Nduvita, naquihin yuvi un tan caca un —catyí ra tsihin ra.

⁹ Juvín ñi hora can tan nduvaha ra, naquihin ra yuvi ra, tan nacaca ra. Maa tyin quivi quitatú nyivi cuví quivi can. ¹⁰ Yacan ra cuví ityi nuu tsihin nyivi Israel catyí ra naha tsihin ra tsa nduvaha can:

—Quivi quitatú yo cuví vityin, yacan cuenda ña taahan tsi cuiso un yuvi un —catyí ra naha tsihin ra.

¹¹ Tan ra tsa nduvaha can nacahan ra tan catyí ra:

—Ra tsa janduvaha tsi yu, catyi ra tsihin yu: “Naquihin yuvi un tan caca un”, catyí ra tsihin yu.

¹² Tacan tan quitsaha tsicá tuhun ra naha tsi ra, tan catyí ra naha:

—¿Yóo ra cahan tsihin un tyin naquihin un yuvi un tan caca un? —catyí ra naha.

¹³ Maa tyin ra tsa nduvaha can ña tsitó ra yóo janduvaha tsi ra. Tyin cuaha xaan nyivi nyecú ican, tan ra Jesús nduve ca ra nyaá tyin tsa cuahan ra. ¹⁴ Yaha can tan nañihi ra Jesús tsi ra tsa nduvaha can tsitsi vehe ñuhu cahnu, tan catyí ra tsihin ra:

—Jihna, vityin tsa nduvaha un, ña javaha ca un tsa ña vaha, tyin coto quitsi inga tundoho cahnu ca siqui un —catyí ra tsihin ra.

¹⁵ Tacan tan tsahan ra tsicahan ra tsihin ra Israel naha ra tyin ra Jesús cuví ra janduvaha tsi ra.

¹⁶ Tsa cuenda tsa janduvaha ra Jesús tsi ra can quivi quitatú nyivi, xaan xaan cuñi ra Israel naha ra nyehe ra naha tsi ra. Tan cuñi ra naha cahni ra naha tsi ra. ¹⁷ Maa tyin ra Jesús catyí ra tsihin ra naha:

—Maa Jutu yu, nda vityin tan jahá tyiñu ra. Tan jahá tyiñu tucu yuhu —catyí ra.

¹⁸ Tan tsa cuenda tsa cahan ra yacan, xaan ca cuñi ra Israel can naha ra. Tan ñihi ca cuñi ra naha cahni ra naha tsi ra tyin cuñi maa ra naha tyin ña jahá ra Jesús tsa cahnú cuví quivi quitatú nyivi, tan inga tucu tuhun, iin ñi cuví ra tsihin Nyoo jahá ra tsi ra tyin catyí ra tyin jutu ra cuví tsi Nyoo.

Sehe Nyoo iyó xaan ndatu tsi ra cundaca ñaha ra

¹⁹ Tacan tan catyí ra Jesús tsihin ra naha:

—Tsa nditsa caahan yu tsihin ndo tyin yuhu, Sehe Nyoo cuví tsi yu, tan nduve tsa javahá yu tsa maa ñi maa yu. Tyin javahá yu tsa nyehé yu javahá Jutu yu. Tandihí tsa javahá Jutu yu tan javahá tucu maa yu. ²⁰ Tyin cuñi xaan ra tsi yu, tyin Sehe ra cuví tsi yu, tsa cuenda yacan janahá ra tandihí tsa javahá ra tsi yu. Tan nahnu ca tsa cua janaha ra tsi yu, tan nyooho iyo cua cuñi ndo nyehe ndo can. ²¹ Tumaa janandotó Nyoo Jutu yu ndiyi, tan tsahá ra ñayivi coo ñi, tacan tucu yuhu tsa cuví yu Sehe ra, tsahá yu ñayivi coo nyivi cuñi maa yu cuhva yu. ²² Tacan Nyoo Jutu yu, ña jandaa ca ra cuatyí ndi intuhun nyivi tyin tsa tsaha ra ndatu tsi yuhu tsa cuví yu Sehe ra tyin jandaa yu cuatyí nyivi. ²³ Tacan icá Nyoo Jutu yu tsa cuñi ra

jacahnu nyiví tsi Sehe ra tumaa tsa jacahnú maa ñi tsi maa ra. Nyiví tsa ña jacahnú tsi yuhu tsa cuví yu Sehe Nyoo, ndi Jutu yu tan ña jacahnú ñi. Tyin maa ra jaquitsi tsi yu.

²⁴ Tan tsa nditsa caahán yu tyin nyiví tyaá soho tsa caahán yu tan tsinú iñi ñi tsi ra tsa jaquitsi tsi yu, iyó ñi ñayiví nyito tsa ña cua naa maa. Tan ña cua cuhun ca ñi anyaya tsa catyi cuatyí ñi tyin tsa jacacu Nyoo tsi ñi tan ña yihí ndaha ca tuhun tsiihí tsi ñi, tan tsaḥa ra ñayiví nyito iyó ñi. ²⁵ Nyiví; tumaa ndiyí cuví ñi. Tan tsa nditsa caahán yu tsihin ndo tyin vatsí quiví cua cuñi ñi ndusu Sehe Nyoo. Tan nyiví tsa cua tyaa yahvi tsa caahán ra, cua coo ñi ñayiví nyito tsa ña cua naa maa. Tan vityin cuví quiví tsa caahán yu tuhun. ²⁶ Tyin Nyoo Jutu yu iyó ra ñayiví nyito tsa ña cua naa maa. Tan tsaḥa ra ndatu can tsi yuhu tsa cuví yu Sehe ra tyin cuhva yu ñayiví can coo nyiví. ²⁷ Tan tsaḥa tucu Nyoo ndatu tsi yu tsa jandaa yu cuatyí nyiví, tyin Rayi quee nda gloria cuví yu. ²⁸ Ña iyo cuñi ndo tsa caahán yu tyehen, tyin cua tsaá quiví tsa cuñi ndiyí yucú tsitsi ñaña ndusu Sehe Nyoo. ²⁹ Tan cua quita ñi tsitsi ñaña ñi. Tacan tan nyiví tsa javaha tsa vaha cua nandoto ñi tyin coo ñi ñayiví nyitó. Maa tyin nyiví tsa javaha tsa ña vaha cua nandoto ñi tyin cuhun ñi anyaya nu cua tatsi tuñi Nyoo tsi ñi.

Nu janahá tsi tyin ra Jesús iyó ndatu tsi ra tsa cuhva ra ñayiví nyito coo nyiví

³⁰ 'Yuhu ña cuví javaha yu tsa javahá yu tsa intuhun ñi maa yu. Yuhu jandaa yu cuatyí nyiví tumaa cuhva tava tyiñu maa Jutu yu tsi yu. Tan

cuhva jandaa yu cuatyí, vaha tsi, tyin ña javahá yu cuhva cuñí maa yu, tyin javahá yu cuhva caahán maa Jutu yu, ra tsa jaquitsí tsi yu. ³¹ Tan tatun juvin ñi maa yu cuví tsa ndaa tsa cuenda yu, nduve yahvi nyaá tsa ndaa can. ³² Maa tyin iyó inga ra cuví tsa ndaa cuenda yu. Tan yuhu tsitó yu tyin tsa caahán ra cuenda yu, yacan cuví tsa ndaa tan tsa nditsa. ³³ Nyooho tava tyiñu ndo na ndaca tuhun ra naha tsi ra Juan. Tan tuhun tsa cahan ra, tsa nditsa cuví tsi. ³⁴ Maa tyin yuhu ña tsiñiñuhu tsa cuví rayi tsa ndaa tsa cuenda yu. Maa tyin caahán yu tuhun tsa cahan ra Juan tsihin ndo tsa cuenda tsa vaha tsi maa ndo, tyin tacan tan tsinu iñi ndo tsi yu tan cacu ndo. ³⁵ Ra Juan cuví ra tumaa iin lámpara tsa cayú tan jandunditsín tsi. Tan nyooho juhva ñi quivi cusí iñi ndo tsihin ñuhu nditsin can. ³⁶ Maa tyin yuhu iyó iin tsa ndaa vaha ca tsi yu tan ñavin ca tsa cahan ra Juan. Tyin tandihí tsa javahá yuhu, maa Jutu yu catyí tsihin yu na javaha yu can. Tan yacan cuví tsa ndaa tsa nyehé ndo tyin nditsa tyin maa Jutu yu jaquitsí tsi yu. ³⁷ Tacan tucu Jutu yu, ra tsa jaquitsí tsi yu, cuví ra tsa ndaa tsa cuenda yu. Nyooho ñaha ca cuñi ndo ndusu ra, tan ndi ñaha ca nyehe ndo tsi ra. ³⁸ Tan ña ndoó tuhun ra tsa caahán yu tsihin ndo tsitsi añima ndo tyin ña tsinú iñi ndo tyin Nyoo jaquitsí tsi yu. ³⁹ Nyooho tsihin cuenda xaan cahví ndo nu tutu Nyoo, tyin cuñí maa ndo tyin nuu tsi cua ñihi ndo ñayivi nyito tsa ña cua naa maa coo ndo. Maa tyin tutu Nyoo can, tuhun yuhu caahán tsi. ⁴⁰ Tan nyooho ña cuñí ndo quitsi ndo nu nyaá yu tan cuhva yu ñayivi nyito coo ndo.

⁴¹ 'Yuhu ña nducú yu tsa jacahnu nyivi tsi yu.
⁴² Tyin yuhu tsitó yu tsi ndo tan tsitó yu tyin ña
 cuñi ndo tsi Nyoo. ⁴³ Yuhu vatsí yu cuenda Jutu yu
 tan nyooho ña naquihín ndo tsa caahán yu. Maa
 tyin tatun inga ra cua quítsi tsa cuenda maa ra, ra
 ícan cua tsinu iñi ndo. ⁴⁴ Nyooho ña cuví tsinu iñi
 ndo tsi yu tyin cuñi ndo nduvaha ndo nuu nyivi
 tahan ndo. Tan ña nducú ndo nduvaha ndo nuu
 Nyoo, tan intuhun ñi maa ra cuví Nyoo tsa iyó.
⁴⁵ Ña caca iñi ndo tyin cua ndacan yu cuatyí tsaha
 ndo nuu Jutu yu. Nyooho cuñi maa ndo tyin ley
 tsa tyaa ra Moisés cua cundaca tsi ndo gloria. Maa
 tyin ra Moisés cuví ra tsicán cuatyí tsaha ndo tyin
 ña jacuví ndo ley tsa tyaa ra. ⁴⁶ Tyin tun tsatyin
 nditsa tsa tsinú iñi ndo tsa cahan ra Moisés, tacan
 cua tsinu ndihi iñi ndo tsa caahán yuhu. Tyin
 tuhun yuhu cuví tsa tyaa ra. ⁴⁷ Maa tyin tatun ña
 tsinú iñi ndo tuhun tsa tyaa ra, ¿nácaa cua tsinu
 iñi ndo tsa caahán yuhu? —catyí ra Jesús tsihin ra
 cuví ityi nuu tsihin ra Israel naha ra.

6

Nu jacatsi ra Jesús uhun mil rayi (Mt. 14.13-21; Mr. 6.30-44; Lc. 9.10-17)

¹ Tsa yaha yacan, tan cuahán ra Jesús inga tsiyo
 miñi cahnu tsa nañi Nduya Ñuhu Galilea. Tan
 juvin ñi nañi tucu tsi Miñi Tiberias. ² Cuaha xaan
 nyivi cuahán nyicun tsi ra tyin nyehé ñi tsa iyo
 tsa javahá ra tyin janduvahá ra tsi nyivi cuuhví.
³ Tacan tan ra Jesús ndaa ra iin yucu tan tsinyaa
 ra ícan tsihin ra tsicá tsihin ra. ⁴ Tan tsa cuyatyin
 cuii tahan tsi quivi vico pascua tsa jacahnú nyivi

Israel. ⁵ Tan nyehe ra Jesús tyin cuaha xaan nyivi nyicún tsi ra, tacan tan quitsaha caahán ra tsihin ra Felipe:

—¿Numaa cua jata yo tsa catsi nyivi cuaha ihya?
—catyí ra tsihin ra.

⁶ Caahán ñi maa ra tsihin ra Felipe tyin nducú cuhva ra tsi ra náa cua cahan ra, tyin tsa tsitó maa ra Jesús náa cua javaha ra. ⁷ Tacan tan nacahan ra Felipe tan catyi ra:

—Xuhun tsa quihin yo tsa jahá tyiñu yo tsa uvi cientu quivi, ndi ña cua cutahan can jata yo luxu tsa catsi nyivi ihya —catyí ra Felipe.

⁸ Tan inga ra tsa nyicún tsi ra Jesús, ra Andrés, yañi ra Simón Pedro, catyí ra tsihin ra Jesús:

⁹ —Ihya nyii iin ra luhlu ndaha uhun taahan paan cebada tan uvi taahan tyaca. Maa tyin ndi nduve náa cuvi yacan tyin cuaha xaan nyivi ihya —catyí ra Andrés.

¹⁰ Tacan tan catyí ra Jesús tsihin ra naha:

—Cahan ndo tsihin tandihi nyivi na cunyecú ñi —catyí ra.

Tan cuaha xaan itya ican tan tsinyecu ñi, uhun mil rayii, [tan sin maa ñi ñaha tsihin tsa nyihi].

¹¹ Tacan tan quihin ra Jesús paan can tan tsa yaha tsaha ra tyahvi nyoo tsi Nyoo, tan tsaha ra can tsi ra tsicá tsihin ra. Tan ra can naha ra, tsaha ra naha can tsi tandihi nyivi tsa nyecú can. Juvín ñi tacan icá nyico ra tsihin tyaca can. Tan tsatsi ndaha iñi ñi. ¹² Tan cuhva tsa ndaha iñi ñi, ra Jesús catyí ra tsihin ra tsicá tsihin ra:

—Naquihin vaha ndo tsa ñahñu tsa ndoo tyin tacan tan ña tivi tsi —catyí ra tsihin ra naha.

13 Naquih_{in} vaha ra naha can, tan jacutu_u ra naha utsi uvi tyica tsihin tsa ñahñu tsa ndoo tsa uhun taahan paan can. 14 Tacan tan tsa yaha_u nyehe_e nyiv_i can tsa iyo tsa javaha_u ra Jesús, tan catyí ñi:

—Nditsa tsa cuii tyin ndusu yuhu Nyoo cuv_i ra ihya, juvin ra nyaá tsa quitsi maa nu ñuhu ñayiv_i ihya —catyí ñi.

15 Maa tyin tsa tuv_i iñi ra Jesús tyin cuñ_i ñi tsa quihin ñi tsi ra tsihin tsa ñiñi tyin cuv_i ra rey cuenda ñi, tacan tan cuahán nyico ra jiñi yucu nu sucun ca tyin cunyi_i intuhun ñi maa ra.

Nu tsicá ra Jesús nu ndutya
(Mt. 14.22-27; Mr. 6.45-52)

16 Tsa cunaaha, nu_u ra tsicá tsihin ra Jesús yuhu miñi can. 17 Tan quihv_i ra naha tsitsi yutun ndoo tyin cua yaha sava ra naha mahñu miñi can tan cua tsaa ra naha ñuu Capernaum. Tsa cunaaha tan ra Jesús ñaha ca maa tsaa ra. 18 Tacan tan tsa_u taty_i ñihi. Tan iyo nduvita_u ndutya miñi can. 19 Tsa tsa yaha_u ra naha uhun a iñu kilómetro tsihin yutun ndoo can tan nyehe_e ra naha vatsí ra Jesús tsicá ra nu ndutya. Tsa nyehe_e ra naha tyin tsa cua cuyatyin ra nu cuahán yutun ndoo can, nayuhv_i xaan ra naha. 20 Maa tyin catyí ra Jesús tsihin ra naha:

—¡Maa yu cuv_i, ña nayuhvi ndo!

21 Tacan tan tsa_u ra naha quihv_i ra Jesús tsitsi yutun ndoo can. Tan iin yaha ñi tsa_u ra naha yuhu miñi nu cuahán ra naha.

Nu nanducú nyiv_i tsi ra Jesús

²² Tsa tuvi inga quiví tan tsito nyiví tsa ndoo inga tsiyo miñi can tyin ra tsicá tsihin ra Jesús tsa cuahán ra naha tsihin iin yutun ndoo tsa iyó ican. Intuhun ñi maa can iyó. Tan tsito ñi tyin ña cuahán ra Jesús tsihin ra naha. ²³ Maa tyin tsaá taahan ca yutun ndoo tsa quee ñuu Tiberias yatyin ñi nu nacuhva Jutu Mañi yo tyahvi nyoo tsi Nyoo tan tsatsi nyiví paan. ²⁴ Tacan tan tsa nyehe nyiví tyin nduve ra Jesús tan ndi ra tsicá tsihin ra, quihvi ñi tsitsi yutun ndoo tsa tsaá tan cuahán ñi nda ñuu Capernaum cua nanducu ñi tsi ra.

Ra Jesús cuví paan tsa tsahá ñayiví nyito coo yo

²⁵ Tsa tsaá ñi inga tsiyo miñi can, nañihí ñi tsi ra Jesús. Tan tsicá tuhun ñi tsi ra:

—Maestro, ¿náa cuhva tsaá un ihya? —catyí ñi tsihin ra.

²⁶ Maa tyin catyí ra Jesús tsihin ñi:

—Tsa nditsa catyí yu tsihin ndo tyin nyooho nanducú ndo tsi yu maa tyin ñavin cuenda tsa nyehe ndo tsa iyo tsa javaha yu. Nanducú ndo tsi yu tyin tsatsi ndo tan ndaha iñi ndo. ²⁷ Ña jaha tyiñu ndo cuenda tunyee iñi tsa tsatsí ndo tsa cua ndihí ñi maa, jaha tyiñu ndo cuenda tunyee iñi tsa catsi ndo tsa ña cua ndihí tan tsahá tsi ñayiví nyito tsa ña cua naa maa coo ndo. Yacan cuví tsa catsi ndo tsa cua cuhva yuhu tsi ndo tyin Nyoo Jutu yu tava tyiñu ra tsi yu tyin yuhu cuví Rayñi tsa quee nda gloria —catyí ra Jesús.

²⁸ Tacan tan quitsaha tsicá tuhun ñi tsi ra tan catyí ñi:

—¿Náa taahán tsi javaha ndi tan cuví javaha ndi cuhva cuñi Nyoo? —catyí ñi.

²⁹ Tacan tan catyí ra Jesús tsihin ñi:

—Tsa cuñí Nyoo javaha ndo, cuví tsa tsinu iñi ndo tsa caahán yuhu, ra tsa jaquitsi ra —catyí ra Jesús tsihin ñi.

³⁰ Tan tsica tuhun nyico ñi tsi ra, tan catyí ñi:

—¿Náa tsa iyo javaha un nyehe ndi tan tsinu iñi ndi tsa caahán un? ³¹ Tsii tsahnu ndi tsatsi ñi maná nu tsiqui, tumaa tsa caahán tuhun Nyoo tyehen: “Andivi quee paan tsatsi nyivi jahá Nyoo” —catyí ñi tsihin ra Jesús.

³² Tan nacahan ra Jesús tan catyí ra:

—Tsa nditsa caahán yu tsihin ndo. Ñavin ra Moisés tsahá paan tsa quee andivi tsatsi ñi, tyin maa Nyoo Jutu yu cuví ra tsahá paan nditsa tsa quee andivi. ³³ Tyin paan tsa tsahá Nyoo, yacan cuví ra tsa quee andivi. Tan juvin ra cuví ra tsahá ñayivi nyito coo nyivi iyó nu ñuhu ñayivi —catyí ra Jesús.

³⁴ Tacan tan quitsahá catyí ñi tsihin ra:

—Taa, cuhva paan can catsi ndi tandihi ñi quivi —catyí ñi.

³⁵ Tan nacahan ra Jesús tan catyí ra tsihin ñi:

—Yuhu cuví paan tsa tsahá tsa coo nyito añima ndo. Nyivi nyicún tsi yu ña cua cusoco ca ñi, tan ñi tsinú iñi tsa caahán yu ña cua na ityi iñi ñi. ³⁶ Maa tyin tumaa tsa caahán yu tsihin ndo, nyehé vaha ndo tsi yu, maa tyin ña cuñí ndo tsinu iñi ndo tyin juvin yu cuví ra tsa cuví jatyinyee tsi ndo ³⁷ Tandihí nyivi tsa tsahá Nyoo Jutu yu tsi yu, nyicún ñi tsi yu, tan ñi tsa nyicún tsi yu, naquihín vaha yu tsi ñi. ³⁸ Tyin yuhu tsa quee andivi; vatsí yu vatsí javahá yu cuhva cuñí ra tsa jaquitsi tsi yu.

Ña vatsí yu vatsí javaha yu cuhva cuñí ñi maa yu.

³⁹ Tan cuhva cuñí ra tsa jaquitsí tsi yu, yacan cuví tsehe: tsa ña cunaa ndi intuhun nyívi tsa tsahá ra tsi yu, tan janandoto yu tsi ñi nu cua cundihi quívi.

⁴⁰ Jutu yu, ra tsa jaquitsí tsi yu, cuñí ra tyin tandihi nyívi tsa cutuñi iñi tyin Sehe Nyoo cuví tsi yu, tan tsinu iñi ñi tsa caahán yu, cua coo ñi ñayívi nyito tsa ña cua naa maa. Tan juvin ñi yu cua janandoto tsi ñi nu cua cundihi quívi —catyí ra Jesús tsihin ñi.

⁴¹ Tsa cuenda tsa cahan ra Jesús yacan, tan quitsaha caahán nyaa nyívi Israel tsi ra tyin catyí ra: “Yuhu cuví paan tsa quee andívi”, catyí ra.

⁴² Tacan tan quitsaha catyí ñi:

—¿A ñavin ra Jesús sehe ra José cuví ra ihya? Yoo tsitó vaha yo tsi jutu ra tan tsi síhi ra. ¿Nacaa tsa catyí ra tyin andívi quee ra? —catyí ñi.

⁴³ Tacan tan catyí ra Jesús tsihin ñi:

—Jandihi ndo tsa caahán nyaa ndo. ⁴⁴ Yoñi maa nyívi cuví quitsi quitsi nyicún tsi yu tatun ñavin Jutu yu, ra tsa jaquitsí tsi yu, caná tsi ñi. Tan cua janandoto yu tsi ñi nu cua cundihi quívi. ⁴⁵ Nu libru tsa tyaá ra cuví ndusu yuhu Nyoo caahán tsi tyehen: “Nyoo cua jacuaha ra tsi tandihi nyívi” catyí tsi. Yacan cuenda nyívi tsa tyaá soho tuhun tsa caahán Nyoo Jutu yu tan cutuhvá ñi tsa caahán ra, juvin ñi nyicún tsi yu.

⁴⁶ Ñavin tsa tyin nyehe ñi tsi Nyoo Jutu yu, tyin yoñi nyehe tsi ra. Intuhun ñi maa yu nyehé tsi ra. Tan juvin yu cuví ra tsa quee nu nyaá ra. ⁴⁷ Tsa nditsa catyí yu tsihin ndo tyin nyívi tsa tsinú iñi tsa caahán yu tsa iyó ñi ñayívi nyito tsa ña cua naa maa. ⁴⁸ Yuhu cuví paan tsa tsahá tsa coo nyito

añima ñi. ⁴⁹ Tsii tsaahnu ndo tsatsi ñi maná nu tsiqui, maa tyin juvin ñi tsihi ñi. ⁵⁰ Maa tyin yuhu, tuhun paan tsa quee andivi caahán yu tsihin ndo, tyin nyivi tsa cua catsi paan can, ña cua cúu ñi. ⁵¹ Juvin ñi maa yu cuví paan nyito tsa quee andivi. Nyivi tsa cua catsi paan ihya ña cua cundihi tsa coo ñi, tyin paan tsa cua cuhva yu, yacan cuví cuñu ñuhu yu. Tan cua cuhva yu ñayivi tsa iyó yu tsa cuenda tandihi nyivi iyó nu ñuhu ñayivi —catyí ra Jesús tsihin ñi.

⁵² Tacan tan nyivi Israel can quitsaha natuhún tahan ñi tan catyí ñi:

—¿Nacaa cua cuhva ra tsa catsi yo cuñu ñuhu ra?

⁵³ Tan catyí ra Jesús:

—Tsa nditsa catyí yu tsihin ndo, tyin yuhu cuví Rayi tsa quee nda gloria, tan tatun nyooho tan ña cua catsi ndo cuñu ñuhu yu, tan ña coho ndo niñi yu, ña cuvi coo ndo ñayivi nyitó. ⁵⁴ Nyivi tsatsí cuñu ñuhu yu tan tsihi ñi niñi yu, iyó ñi ñayivi nyito tsa ña cua naa maa. Tan yuhu cua janandoto yu tsi ñi nu cua cundihi quivi. ⁵⁵ Tyin cuñu ñuhu yu yacan cuví paan tsa nditsa tsa taahán tsi catsi ñi, tan niñi yu cuví vinu tsa nditsa tsa taahán tsi coho ñi. ⁵⁶ Nyivi tsatsí cuñu ñuhu yu tan tsihi ñi niñi yu, iin ñi cuví ñi tsihin yu. Tan iin ñi cuví yu tsihin ñi. ⁵⁷ Jutu yu, ra tsa jaquitsi tsi yu, Nyoo nyito cuví ra. Tan yuhu iyó yu tsihin tunyee iñi ra. Tan juvin ñi tacan tucu nyivi tsatsí cuñu ñuhu yu, cua coo ñi tsihin tunyee iñi tsa iyó tsi yu. ⁵⁸ Tuhun paan tsa quee andivi caahán yu. Paan ihya ñavin tumaa maná tsa tsatsi tsii tsaahnu yo cuví tsi, tyin juvin ñi tsihi ñi. Nyivi

tsatsí paan tsa cuví cuñu ñuhu yu, ña cua cundihi maa tsa coo ñi —catyí ra Jesús.

⁵⁹ Juvín yacan jacuahā ra Jesús nu ndu ijin nyivi tsitsi vehe ñuhu ñuu Capernaum.

⁶⁰ Cuaha xaan nyivi nyicún tsi ra Jesús. Tan cuhva tsa tsiñi ñi yacan catyí ñi:

—Tuhun tsa caahán ra ihya, y# xaan naquihin vaha yo itsi. Yoñi maa cua tsinu iñi tsa caahán ra —catyí ñi.

⁶¹ Tacan tan tuvı iñi ra Jesús tyin ña cuñi ñi naquihin ñi tsa caahán ra. Tan tsicā tuhun ra tsi ñi:

—¿A ndasi cuñi ndo tsa caahán yu ihya? ⁶² Tan çnáa cua javaha ndo tatun nyehe ndo tsi yuhu Ray# tsa quee nda gloria nandaa nyico yu inga tsaha ityi nu quee yu? ⁶³ Tatyı İ Nyoo tsahá ñayivi nyito. Tan cuñu ñuhu, ña jatyinyeé tsi tsa coo yo ñayivi can. Tan tsa caahán yuhu tsihin ndo, Tatyı İ Nyoo cuvı tsi tan tsahá tsi tsa coo nyitó ańima ndo.

⁶⁴ Maa tyin yihı ndo ña tsinú iñi ndo tsi yu —catyí ra Jesús.

Tyin nda quivi jihna tan tsa tsitó maa ra yóo ña cua tsinú iñi tsi ra tan yóo cua xico tsi ra. ⁶⁵ Tan catyı ra:

—Yacan cuenda catyı yu tsihin ndo tyin yoñi nyivi cuvı quitsi nyicun tsi yu tatun ñavin maa Nyoo Jutu yu caná tsi ñi —catyı ra Jesús.

⁶⁶ Nda quivi can, tan cuaha xaan nyivi nyicún tsi ra Jesús nacoo ñi tsi ra. Tan ña tsicá ca ñi tsihin ra.

⁶⁷ Tacan tan tsicā tuhun ra Jesús tsi tsa utsi uvi ra tsicá tsihin ra, tan catyı ra:

—¿A cuñí ndihí tucu nyooho cuhun ndo? —catyí ra tsihin ra naha.

⁶⁸ Maa tyin nacahan ra Simón Pedro tan catyí ra:

—Jutu Mañi yu, ¿yóo cunyicun ndi? Tan intuhun ñi maa un caahán tuhun ñayivi nyito tsa ña cua naa maa. ⁶⁹ Nyuhu tsinú iñi ndi, tan tsitó ndi tyin yooho cuví ra Cristo Sehe Nyoo nyito.

⁷⁰ Tan nacahan ra Jesús tan catyí ra:

—¿A ñavin yuhu nacatsi tsi tandihí tsa utsi uvi ndo? Tan intuhun ndo yihí nu ña vaha —catyí ra.

⁷¹ Tuhun tsa caahán ra Jesús ihya, tuhun ra Judas Iscariote sehe ra Simón cuví can. Tyin ra Judas cuví ra cua cuhva cuenda tsi ra Jesús tsi nu xaan iñi tsi ra, vasu iin ra tsa utsi uvi can cuví ra.

7

Nu ña tsinú iñi yañi ra Jesús tsi ra

¹ Tsa yaha yacan, tan nyii ra Jesús tsicá nuu ra nu cuví Galilea. Ña cuñí ra cuhun ra nu cuví Judea tyin ra cuví ityi nuu tsihin nyivi Israel can naha ra cuñí ra naha cahñi ra naha tsi ra. ² Tan tsa cuyatyin quivi vico tsa jacahnú nyivi Israel ndihí ñi cuiya. Tan nañi tsi Vico Tyahva. ³ Yacan cuenda catyí ra yañi ra Jesús tsihin ra:

—Ña ndoo un ihya. Cuaahan Judea tyin nyivi nycicún tsi un tsa iyó ndacan nyehe ñi tyiñu javahá un. ⁴ Tyin tatun cuñí yo tsa coto nyivi tsi yo, ña javahá xeehe yo tsa javahá yo. Tan yooho tatun nditsa tsa javahá un, javaha can nuu tandihí nyivi —catyí tandihí yañi ra.

⁵ Tacan catyí ra naha tyin ndi tsa cuví ra naha yañi ra tan ña tsinú iñi ra naha tsi ra. ⁶ Tacan tan catyí ra Jesús tsihin ra naha:

—Ñaha ca tsa hora tsa cuhun yuhu. Maa tyin nyooho ndáa quivi ñi cuví cuhun ndo. ⁷ Tyin vaha cuñi nyivi nyehé ñi tsi ndo, maa tyin yuhu ndasi cuñi ñi nyehé ñi tsi yu tsa cuenda tyin caahán catsi yu tsihin ñi tyin ña vaha tsa javahá ñi. ⁸ Cuaahan nyooho vico can. Yuhu ña cuhun yu tyin ñaha ca tsa hora tsa taahán tsi cuhun yu —catyí ra.

⁹ Yahá can tan ndoꝝ ra nu cuví Galilea.

Nu nyii ra Jesús nu iyó vico Tyahva

¹⁰ Tsa yahá cuahán yañi ra Jesús vico can, tsahan cuahán ndihi ra, maa tyin cuahán xeehe ñi ra. ¹¹ Tan ra cuví ityi nuu tsihin nyivi Israel nanducú ra naha tsi ra nu iyó vico can, tan nducú tuhun tahan ra naha tsi ra naha:

—¿Numaa nyii ra can? —catyí ra naha.

¹² Tan caahán nyivi yucú vico can tuhun ra. Yihí ñi catyí ñi: “In ra vaha cuví ra.” Tan inga ñi catyí ñi: “Ña vaha ra, jandaví ñaha ra tsi nyivi”, catyí ñi.

¹³ Maa tyin yoñi caahán nditsin tuhun ra tsa cuenda tsa yuuhví ñi tsi ra cuví ityi nuu can naha ra.

¹⁴ Tsa cusava iyó vico tan tsaꝝ ra Jesús tsitsi vehe ñuhu cahnu tan quitsahá jacuaha ra tsi nyivi.

¹⁵ Tan ra cuví ityi nuu can iyó cuñi ra naha tan quitsahá natuhun tahan ra naha:

—¿Nacaa tyin tsitó ra ihya tan ña cahvi ra? —catyí ra naha.

¹⁶ Tan nacahan ra Jesús tan catyí ra:

—Tuhun tsa jacuahá yu, ñavin tsa cuenda maa yu cuví tsi, maa tyin cuenda ra tsa jaquitsi tsi yu cuví tsi. ¹⁷ Tatun yihí nyooho tsa cuñí javaha cuhva cuñí Nyoo, cua coto ndo tyin cuenda Nyoo jacuahá yu tan ñavin tsa cuenda maa yu. ¹⁸ Nyivi tsa caahán cuenda maa ñi, caahán ñi tyin cuñí ñi tsa jacahnu nyivi tsi ñi. Maa tyin ra nducú tsa jacahnu nyivi tsi Nyoo, ra tsa jaquitsi tsi ra, ra ican caahán tsa nditsa. Tan ña jandaví ñaha ra.

¹⁹ ¿A ña nditsa tyin ra Moisés tsaḥa ra ley tsi ndo? Maa tyin ndi intuhun nyooho tan ña tyaá yahvi ndo ley can. ¿Nacuenda cuñí ndo cahñi ndo tsi yu? —catyí ra.

²⁰ Tan nacaḥan nyivi tan catyí ñi tsihin ra:

—Tatyí ña vaha yihí tsi yooho. Yoñi cuñí cahñi tsi un —catyí ñi tsihin ra.

²¹ Tan catyí ra Jesús:

—Tsacatyí tsa javaha yu tsa iyo quivi quitatu yo, yacan ndasi cuñí ndo nyehé ndo tsi yu. ²² Maa tyin ra Moisés catyí ra tsihin ndo tyin coo ndo tsihin tsa cunyaa tuñi Nyoo tsi sehe yihí ndo. Vasu ñavin ra quitsaha tsihin tuhun can, maa tyin nyivi cuví nyivi ra ityi tsata, jihna ca ñi javaha tacan. Yacan cuenda javahá ndo can vasu taahán tsi quivi quitatu yo. ²³ Tan vityin, vaha tatun tsa cuenda tsa ña cuñí ndo cumañi ndo ley ra Moisés tan javahá ndo tuhun can vasu quivi quitatú yo cuví. Maa tyin tatun tacan javahá ndo, ¿nacuenda tyin cuxaan ndo tsi yu tsa janduvaha yu tsi ra can quivi quitatú yo? ²⁴ Ña tyaá ndo cuatyí siqui nyivi tatun ña tsitó vaha ndo náa javahá ñi. Cúatu ndo nda nyehe

vaha ndo, tacan tan coto ndo nácaa tatsi tuñi ndo tsi ñi tsihin tsa ndaa tan tsihin tsa nditsa.

Nu cahan ra Jesús tuhun maa ra

²⁵ Tacan tan juhva nyivi iyó Jerusalén, quitsaha tsicá tuhun ñi:

—¿A ñavin ra ihya nanducú xaan ra naha tyin cua cahñi ra naha tsi ra? ²⁶ Caahán nditsin ra tsihin nyivi. Tan yoñi caahán náa caahán tsihin ra. Vasiqui tsinú ndihi maa iñi ra cuví ityi nuu naha ra tyin juvin ra ihya cuví ra Cristo ra cuví rey tsa jaquitsi Nyoo. ²⁷ Yoo tsitó vaha yo nu quee ra ihya, tan quivi quitsi ra Cristo yoñi maa cua coto numaa ityi cua quee ra —catyí ñi.

²⁸ Ra Jesús nyii ra tsitsi vehe ñuhu jacuahá ra, tan tsitó ra tsa natuhún nyivi, yacan cuenda ñihi cahan ra tan catyí ra:

—¡Nyooho cuñi maa ndo tyin nacotó ndo tsi yu tan tsitó ndo numaa quee yu! Maa tyin yuhu ña vatsí yu cuenda maa yu. Yuhu vatsí yu cuenda ra tsa jaquitsi tsi yu, ra tsa cuví tsa nditsa. Nyooho ña nacotó ndo tsi ra. ²⁹ Yuhu nacotó yu tsi ra tyin cuenda ra vatsí yu, tan maa ra jaquitsi tsi yu —catyí ra Jesús.

³⁰ Tacan tan cuñi ra naha tyihi ra naha tsi ra tsitsi vehe caa. Maa tyin ndi intuhun ra naha tan ña caná iñi ra naha tñin ra naha tsi ra tsa cuenda tyin ñaha ca tahan tsi quivi tsa taahán maa tsi tñin ra naha tsi ra. ³¹ Maa tyin cuaha xaan nyivi tsinu iñi tsi ra. Tan catyí ñi:

—Ra ihya cuví ra Cristo. ¿A cuaha ca tsa iyo cua javaha inga ra tatun quitsi ra tan ñavin ca ra ihya? —catyí ñi.

Nu jacuhun ra cuví fariseo naha ra tsi ra vitya tyin tñn ra naha tsi ra Jesús

³² Tsa tsiñi ra fariseo naha ra tsa caahán nyivi tuhun ra Jesús, maa ra naha tan ra cuví ityi nuu tsihin ra jutu naha ra, jacuhun ra naha vitya cuenda vehe ñuhu, na tñn ra naha tsi ra Jesús. ³³ Tacan tan catyí ra Jesús:

—Juhva cuii ña quivi cua cunyaa yu tsihin ndo. Yahā can tan cuacunuhu yu nu nyaá ra tsa jaquitsi tsi yu. ³⁴ Nyooho cua nanducu ndo tsi yu. Maa tyin ña cua nañihi ndo tsi yu. Tyin ña cua cuví cuhun ndo nu cua cunyaa yu —catyí ra Jesús.

³⁵ Tacan tan quitsahā natuhún tahan ra cuví ityi nuu tsihin nyivi Israel naha ra:

—¿Numaa cua cuhun ra ihya tsa ña cua nañihi yo tsi ra? ¿A cuhun ra nu iyó ra Israel ñuu Grecia naha ra tyin jacuaha ra tsi nyivi iyó Grecia can? ³⁶ ¿Náa cuñí tsi catyi tsa caahán ra tsihin yo? Tyin catyi ra: “Cua nanducu ndo tsi yu maa tyin ña cua nañihi ca ndo tsi yu tyin ña cua cuví cuhun ndo nu cua cunyaa yu” —tacan caahán yuhu tahan ra naha tuhun ra Jesús.

Nyivi tsinú iñi tsi Nyoo cua coo Tatyí Ii ra aña ñi

³⁷ Quivi ndihi tsicoo vico, yacan cuví quivi tsa ñiñi ca. Tan quivi can nduvitā ra Jesús tan ñihi caahán ra tan catyí ra:

—Tatun ndáa nyooho na ityi iñi ndo, naha ndo tan tsinu iñi ndo tsa caahán yu. ³⁸ Tyin nyivi tsa tsinú iñi tsa caahán yu, cua cunu ndutya nyito tsitsi aña ñi tumaa tsinú ndutya iin yutya, tumaa catyí maa nu tutu Nyoo —catyí ra Jesús.

³⁹ Maa tyin tsihin yacan cuñí ra catyí ra tyin ñi tsinú iñi tsi ra cua ñihi ñi Tatyí Ii Nyoo, tyin qui^vi can ñaha ca quitsi Tatyí Ii Nyoo tyin ra Jesús, ñaha ca cunuhu ra nda gloria nu cua jacahnu Jutu ra tsi ra.

Nu natahvi sava nyivi tsa cuenda ra Jesús

⁴⁰ Juhva nyivi tsa tsiñi yacan, catyí ñi:

—Nditsa tsa cuii tyin ra ihya cuví ndusu yuhu Nyoo tsa nyaá tsa cua quitsi —catyí ñi.

⁴¹ Tan inga ñi catyí ñi:

—Ra ican cuví ra Cristo ra tsa jaquitsi Nyoo —catyí ñi.

Maa tyin inga nyivi catyí ñi:

—¿Nacaa tyin ra Galilea cua cuvi ra Cristo?

⁴² Tyin nu tutu Nyoo catyí tsi tyin ra Cristo cua cuvi ra nyivi tata ra rey David, tan ra ñuu Belén tsa canyí nu cuví Galilea cua cuvi ra, tumaa ra David —catyí ñi.

⁴³ Tacan tan nyivi can natahvi sava ñi tsa cuenda ra Jesús. ⁴⁴ Yihí ñi cuñí ñi quihin ñi tsi ra tan tyihi ñi tsi ra tsitsi vehe caa. Maa tyin yoñi tñi tsi ra.

Ra cuví ityi nuu vehe ñuhu naha ra ña tsinú iñi ra naha tsi ra Jesús

⁴⁵ Tacan tan ra vitya tsa iyó vehe ñuhu cahnu can, cuanuhu ra naha nu yucú ra fariseo naha ra tsihin ra cuví ityi nuu tsihin ra jutu naha ra. Tan tsica^ç tuhun ra naha tsi ra vitya can naha ra tan catyí ra naha:

—¿Nacuenda ña quihin ndo tsi ra?

⁴⁶ Tan catyí ra vitya can naha ra:

—¿Ndi intuhun tsaha tan yoñi tuhva caahán tumaa caahán ra can! —catyí ra naha.

⁴⁷ Tacan tan catyí ra fariseo naha ra tsihin ra vitya can naha ra:

—¿A jandavi ñaha ndihi ra can tsi nyooho?

⁴⁸ Nyehe ndo tyin ndi intuhun ra cuví ityi nuu tsihin ndi, tan ra cuví fariseo naha ra, tan ña tsinú iñi ra naha tsi ra can. ⁴⁹ Maa ñi maa nyivi ña tsitó ley nyicún tsi ra. Tan ña vaha ñi nuu Nyoo —catyí ra naha.

⁵⁰ Tacan tan ra Nicodemo, ra tsa tsahan nu nyii ra Jesús tsa tsacuaa, cuví ndihi tucu ra fariseo, tan catyí ra tsihin ra naha:

⁵¹ —Catyí ley tyin ña cuví tatsi tuñi yo tsi iin nyivi tatun ñaha ca cuñi jihna yo tsa caahán ra, tan coto yo náa javahá ra —catyí ra tsihin ra naha.

⁵² Tacan tan nacahan ra naha tan catyí ra naha tsihin ra:

—¿A juven ñi ra Galilea cuví ndihi tucu yooho? Cahvi nu tutu Nyoo tan nyehe un, tyin ndi intuhun ra cuví ndusu yuhu Nyoo tan ña nyaá tsi tsa quitsi ra nda Galilea —catyí ra naha.

Ñaha tsa quituvi tsihin rayi tsa ñavin yi ña cuví

⁵³ Tacan tan cuanuhu intuhun intuhun ra naha nda yuvehe ra naha.

8

¹ Maa tyin ra Jesús cuahán ra yucu Olivo. ² Tsa cunditsin inga quivi, cuahán nyico ra Jesús inga tsaha vehe ñuhu cahnu. Tan tandihi nyivi natuhva ñi nu nyii ra. Tan tsinyaá ra tan quitsahá caahán ra tsihin ñi. ³ Tacan tan ra jacuahá ley vehe ñuhu tan ra cuví fariseo naha ra tsaá ra naha tsihin iin ñaha iyó yi tyin tin ra naha tsi ña nu tsicoo cuatyí ña tsihin inga rayi. Tan tyaa ra naha tsi ña mahñu

nyivi tsa nyecú can. ⁴ Tan quitsaha catyí ra naha tsihin ra Jesús:

—Maestro, t̃in ndi tsi ñaha ihya nu tsicoo cuatyí ña tsihin inga raỹ. ⁵ Tyin ley tsa tyaá ra Moisés catyí tsi tyin ñiñaha tsa javahá tacan taahán tsi cahñi yo tsi ñi tsihin yuu. Tan yooho, ¿nácaa catyí un? —catyí ra naha tsihin ra.

⁶ Caahán ra naha yacan tsihin ra Jesús tsa cuenda tsa nducú cuhva ra naha tsi ra tan tyaá ra naha cuatyí siqui ra. Tacan tan tsinyaá tyaỹ ra Jesús nu ñuhu tan quitsaha tyaá ra letra nu ñuhú tsihin nundaha ra. ⁷ Maa tyin nducú tuhun ca ra naha tsi ra, tacan tan nduvita nyityi ra tan catyí ra tsihin ra naha:

—Nyooho tsa nduve cuatyí jihna ca ndo quihin yuu tan cañi ndo tsi ña —catyí ra tsihin ra naha.

⁸ Tan tsinyaá tyaỹ nyico ra tan quitsaha jañihí ca ra tyaá ra letra nu ñuhu. ⁹ Tsa tsiñi ra naha tsa caahán ra tacan, t̃vi ñi ra naha tyin iyó tucu cuatyí maa ra naha. Tan quitsaha quitá intuhun intuhun ra naha, jihna ca ra tsahnu naha ra quita. Cuhva tsa ndihí ra naha quita cuahán tan ndoo intuhun ña maa ra Jesús tsihin ñaha can mahñu nu nyecú nyivi can. ¹⁰ Tacan tan nduvita nyityi ra Jesús tan nyehe ra tyin tsa cuahán ra naha tan ndoo intuhun ña ñaha can. Tacan tan catyí ra tsihin ña:

—¿Numaa cuahán ra tsa tyaá cuatyí siqui un naha ra vityin? ¿Yoñi, ndi intuhun ca ra tsa catyí tyin taahán tsi cúu un? —catyí ra tsihin ña.

¹¹ Tan nacañan ña tan catyí ña:

—Ndi intuhun ra, Tatta.

Tacan tan catyí ra Jesús tsihin ña:

—Ndi yuhu tan ña catyí yu tyin taahán tsi cúu un. Cuaahan vityin. Tan ña javaha ca un cuatyí —catyí ra tsihin ña.

Ra Jesús cuví tsa nditsin tsa jandunditsin aña nyivi

¹² Tacan tan cahan nyico ra Jesús tsihin nyivi inga tsaha, tan catyí ra tsihin ñi:

—Yuhu cuví ra tsa jandunditsin aña nyivi iyó nu ñuhu ñayivi. Yoo nyivi tsa nyicún tsi yu, cua coo ñi iin ñayivi nyito nu nditsin. Tan ña cua caca nuu ñi nu naa —catyí ra Jesús tsihin ñi.

¹³ Tacan tan ra cuví fariseo naha ra catyí ra naha tsihin ra:

—Yooho, caahán un tumañi iñi tsa cuenda maa un. Yacan cuenda nduve yahvi nyaá can —catyí ra naha tsihin ra.

¹⁴ Nacahan ra Jesús tan catyí ra:

—Vasu juvin ñi maa yu caahán tumañi iñi tsa cuenda yu, maa tyin tsa caahán yu iyó yahvi tsi tyin yuhu tsitó yu numaa ityi quee yu tan numaa ityi cua cahun yu. Maa tyin nyooho ña tsitó ndo numaa ityi quee yu tan numaa ityi cua cahun yu.

¹⁵ Nyooho yatyí xaan caahán ndo tsa caa nyivi. Maa tyin yuhu, ña caahán yu tsa caa ñi. ¹⁶ Tyin tatun cahan yu tsa caa nyivi, tsa nditsa cua cahan yu. Tyin ñavin intuhun ñi maa yu nyehé tsa iyó aña ñi, tyin Jutu yu ra tsa jaquitsi tsi yu, ra ican nyehé iin caa ñi tsihin yu. ¹⁷ Nu ley nyooho nyaá tyin tatun uvi ra tsahá tsa ndaa, cuñí tsi tsinú iñi yo tsa caahán ra naha. ¹⁸ Tan vityin vaha tyin juvin ñi maa yu cuví tsa ndaa tsa cuenda maa yu. Tan Jutu yu, ra tsa jaquitsi tsi yu, cuví inga tsa ndaa —catyí ra Jesús tsihin ra naha.

19 Tacan tan tsicā tuhun ra naha tsi ra:

—¿Numaa nyií jutu un?

Tan catyí ra Jesús:

—Nyooho ña tsitó ndo tsi yuhu. Tan ndi Jutu yu tan ña tsitó ndo. Tun tsatyin tsitó ndo tsi yu, coto ndihí ndo tsi Jutu yu —catyí ra.

20 Tuhun ihya caħan ra Jesús tsitsi tsa jacuahá ra tsitsi vehe ñuhu cahnu, nu nyií caja nu tyihí nyivi xuhun. Maa tyin yoñi tyihí tsi ra vehe caa, tyin ñaha ca tahan tsi quivi tsa taahán tsi cuhun ra.

“Nu cuhun yuhu ña cua cuvi cuhun ndo”, catyí ra Cristo

21 Tacan tan quitsahá caahán nyico ra Jesús tsihin ra Israel naha ra tan catyí ra:

—Yuhu cua cuhun yu, tan cua nanducu ndo tsi yu, maa tyin cua cúu ndo tan cua ndoo cuatyí ndo siqui ndo. Tyin nu cua cuhun yuhu, nyooho ña cua cuvi cuhun ndo —catyí ra Jesús tsihin ra naha.

22 Tacan tan catyí ra Israel naha ra:

—¿A cua cahñi maa ra tsi ra? tyin catyí ra tyin ña cua cuvi cuhun yo nu cuahán ra —catyí ra naha.

23 Tacan tan catyí ra Jesús:

—Nyooho ra cuenda nu ñuhu ihya cuví ndo. Maa tyin yuhu nda ityi siqui quee yu. Nyooho cuenda ñuhu ñayivi ihya cuví ndo. Maa tyin yuhu ñavin cuenda nu ñuhu ñayivi ihya cuví yu. 24 Yacan cuenda catyí yu tsihin ndo tyin cua cúu ndo tan cua ndoo cuatyí ndo siqui ndo. Tyin tatun ña tsinú iñi ndo tsa yuhu cuví ra jatsiyó cuatyí ndo, cua ndoo cuatyí ndo siqui ndo quivi cúu ndo —catyí ra Jesús tsihin ra naha.

²⁵ Tacan tan quitsahā tsicá tuhun ra naha tsi ra, tan catyí ra naha:

—¿Yóo ra cuví yooho?

Nacahan ra Jesús tan catyí ra:

—Tsa yaha cahan yu tsihin ndo nda quiví jihna.

²⁶ Cuaha xaan ca tsa ndi cumañi cahan yu tsihin ndo, tan ndi cumañi cahan yu cuhva iyó ndo. Maa tyin tsa caahán yu tsihin nyiví iyó nu ñuhu ñayiví, cuví tsi tsa tsiñi yu tsa caahán ra tsa jaquitsi tsi yu. Tan maa ra caahán tsa nditsa —catyí ra Jesús.

²⁷ Maa tyin ra Israel naha ra ña cutuñi iñi ra naha tatun tuhun Nyoo Jutu yo cahan ra tsihin ra naha. ²⁸ Yacan cuenda catyí ra tsihin ra naha:

—Cua tyaa ndo tsi yuhu, ra cuví Rayi tsa quee nda gloria, nu cruu. Tacan tan cua coto ndo tyin yuhu cuví yu tsa caahán yu tyin cuví yu, tan cua coto ndo tyin tyiñu jahá yu ñavin tsa cuenda maa yu javahá yu can, maa tyin caahán yu tsa janahá Jutu yu tsi yu. ²⁹ Tyin Jutu yu, ra tsa jaquitsi tsi yu, nyii ra tsihin yu. Tan ña nacoó ra tsi yu tsa maa ñi maa yu. Tyin yuhu javahá yu maa ñi maa cuhva cuñi ra —catyí ra Jesús.

³⁰ Tsa cahan ra Jesús yacan, cuaha xaan ra naha quitsahā tsinú iñi tsi ra.

Nyiví cuví sehe Nyoo tan nyiví javahá tsa caquiñi

³¹ Tacan tan catyí ra Jesús tsihin nyiví Israel, tsa quitsahā tsinú iñi tsi ra:

—Tatun nyooho tan jañihi ca ndo tyaa yahvi ndo cuhva jacuahá yu tsi ndo, cua tsa ndo cuví ndo nyiví tsa nditsa yihí cuenda yu. ³² Tan cua coto ndo tsa nditsa. Tan tsa nditsa can cua tava nuña tsi ndo —catyí ra.

³³ Tan nacahan ra naha tan catyí ra naha:

—Nyuhu nyivi tata ra Abraham cuví ndi. Ndi iin tsaha tan ñaha ca cuví ndi musu nyivi. ¿Nacaa tsa catyí yoohe tyin quita nuña ndi? —catyí ra naha tsihin ra.

³⁴ Tan catyí ra Jesús:

—Tsa nditsa catyí yu tsihin ndo tyin tandihi nyivi javahá tsa caquiñi, musu cuenda tsa caquiñi cuví ñi. ³⁵ Iin musu ña ndoo cuui ra vehe tsitoho ra. Maa tyin ra cuví sehe tsitoho vehe can, ndoo cuui ra vehe jutu ra. ³⁶ Yacan cuenda tatun yuhu tsa cuví yu Sehe Nyoo tan jacacu yu tsi ndo, tsa nditsa cuui tyin ña cua cundaca ñaha ca tsa ña vaha tsi ndo. ³⁷ Tsa tsitó yu tyin tata ra Abraham cuví ndo. Maa tyin yihí ndo cuñí ndo cahñi ndo tsi yu, tyin ña naquihin vaha ndo tsa caahán yu. ³⁸ Yuhu caahán yu tsa janaha Jutu yu tsi yu. Tan nyoohe javahá ndo tsa caahán ra cuví jutu ndo tsihin ndo —catyí ra tsihin ra naha.

³⁹ Tan nacahan ra naha tan catyí ra naha:

—Jutu ndi cuví tsi ra Abraham —catyí ra naha.

Maa tyin ra Jesús catyí ra tsihin ra naha:

—Tun tsatyin nditsa tsa tata ra Abraham cuví tsi ndo, cua javaha ndo tsa javaha ra. ⁴⁰ Maa tyin nyoohe, vasu caahán yu tsihin ndo tsa nditsa tsa janaha Nyoo tsi yu, nyoohe cuñí ndo cahñi ndo tsi yu. ¡Ra Abraham ña javaha ra tacan! ⁴¹ Nyoohe javahá ndo tumaa javahá jutu ndo —catyí ra tsihin ra naha.

Tacan tan nacahan ra naha tan catyí ra naha:

—Nyuhu ñavin sehe ndaahvi tsi ndi. Iyó intuhun jutu ndi tan ra ican cuví Nyoo —catyí ra naha.

⁴² Tacan tan catyí ra Jesús:

—Tun tsatyin nditsa tyin Nyoo cuví jutu ndo, cua cuñi ndo tsi yu. Tyin yuhu quee yu nu nyaá ra tan tsaá yu ihya. Ña vatsí yu cuenda maa yu, tyin maa Nyoo jaquitsi tsi yu. ⁴³ ¿Nacuenda ña cutuñí iñi ndo tsa caahán yu tsihin ndo? Tsa cuenda tyin ña cuñí ndo tyaa soho ndo tsa caahán yu. ⁴⁴ Cuihna cuví jutu ndo. Tan sehe nu tsi ndo. Tan cuñí ndo javaha ndo kuhva cuñí nu. Tan nu ña vaha can cuví nu tsañí nyivi nda quivi jihna. Tan ña javahá nu tsa nditsa. Ndi iin tsaha ña caahán nu tsa nditsa. Maa ñi maa tsa jandavi ñaha nu tsi nyivi tyin cuñí nu tsa coo ñi kuhva iyó nu tyin vatya xaan nu. Tan jutu nyivi vatya cuví nu. ⁴⁵ Tan yuhu caahán yu tsa nditsa, maa tyin nyooho ña tsinú iñi ndo tsa caahán yu. ⁴⁶ ¿Ndáa nyooho tan cuví janaha ndo tyin iyó cuatyí yu? Ndi intuhun ndo. Tan tsa tacan caahán yu tsa nditsa, ¿nácaa tsa ña tsinú iñi ndo tsi yu? ⁴⁷ Nyivi cuenda Nyoo tyaá soho ñi tuhun caahán ra. Maa tyin nyooho ñavin nyivi cuenda Nyoo cuví ndo, yacan cuenda ña cuñí ndo tyaa soho ndo tsa caahán yu —catyí ra Jesús.

Ra Cristo, tsa iyó maa ra nda ndi cumañi ca coo ra Abraham,

⁴⁸ Tacan tan catyí ra Israel naha ra tsihin ra:

—¿A ña nditsa tyin yooho ra ñuu Samaria cuví un, tan yihí tatyí ña vaha tsi un? —catyí ra naha tsihin ra.

⁴⁹ Tan nacañan ra Jesús tan catyí ra:

—Nduve tatyí ña vaha yihí tsi yuhu. Tsi Jutu yu jacahnú yu. Tan nyooho caahán ndo ndavaha ñi tsi yu. ⁵⁰ Yuhu ña nducú yu tsa jacahnu nyivi tsi yu, maa tyin iyó iin ra nanducú tsa jacahnu ñi tsi

yu. Tan maa ra cua jandaa cuatyí ndo tatun ña jacahnú ndo tsi yu. ⁵¹ Tsa nditsa cuatyí yu tyin nyívi tsa tyaá yahvi tsa caahán yu ña cua tsa tuhun tsihí aña ñi —catyí ra Jesús tsihin ra naha.

⁵² Tacan tan nacahan ra Israel can naha ra tan catyí ra naha:

—Vityin tsitó vaha ndi tyin yihí tatyí ña vaha tsi un. Tyin ra Abraham tan tandihí ca ra cuví ndusu yuhu Nyoo tsihí ra naha. Tan yooho cuatyí un tyin nyívi tyaá yahvi tsa caahán un ña cua cúu ñi. ⁵³ ¿Acahnu ca ra cuví yooho tan ñavin ca ra Abraham jutu yo? Maa ra tsihí ra tan tacan tucu ra cuví ndusu yuhu Nyoo. ¿Yóo ra cuví yooho cuñí maa un? —catyí ra naha tsihin ra.

⁵⁴ Tan nacahan ra Jesús tan catyí ra:

—Tatun juvin ñi maa yu jacahnú tsi yu, nduve yahvi nyaá yacan. Maa tyin ra jacahnú tsi yu, juvin ra cuví Jutu yu. Tan juvin ra cuví ra tsa caahán nyooho tuhun tyin Nyoo ndo cuví tsi ra. ⁵⁵ Maa tyin ña nacotó ndo tsi ra. Tan yuhu, nacotó yu tsi ra. Tun tsatyin cuatyí yu tyin ña nacotó yu tsi ra, cuví yu iin ra vatya tumaa nyooho. Maa tyin yuhu nditsa tsa nacotó yu tsi ra, tan tyaá yahvi yu tsa caahán ra. ⁵⁶ Ra Abraham tsii tsaahnu yo sii xaan cuñi ra tyin cua nyehe ra quívi cua quitsi yuhu nu ñuhu ñayívi. Nyehe ra quitsi yu tan sii xaan cuñi ra —catyí ra Jesús tsihin ra naha.

⁵⁷ Tacan tan catyí ra Israel can naha ra tsihin ra Jesús:

—Ndi ñaha ca quita uvi xico utsi cuiya un, ¡tan catyí un tyin nyehe un tsi ra Abraham!

⁵⁸ Tan nacahan ra Jesús tan catyí ra:

—Tsa nditsa catyí yu tsihin ndo tyin nda ndi cumañi ca coo ra Abraham tan tsa iyó maa yuhu —catyí ra Jesús tsihin ra naha.

⁵⁹ Tacan tan quih̄in ra naha yuu tyin cua cañi ra naha tsi ra Jesús. Maa tyin iin yaha ñi quih̄vi xeehe ra tan yah̄a ra mah̄ñu ra naha tan quit̄a ra tsitsi vehe ñuhu can cuah̄an ra.

9

Nu janduvah̄a ra Jesús tsi iin ra cuaa nda cacu ra

¹ Cuhva tsa yah̄a ra Jesús iin nu yah̄a ra, nyehe ra tsi iin ra cuaa nda cacu ra. ² Tan quitsah̄a tsicá tuhun ra tsicá tsihin ra tsi ra:

—Maestro, ¿nacuvi tyin cuaa ra ihya cacu ra? ¿A tsa cuenda cuatyí jutu ra tan sihi ra, o tsa cuenda cuatyí maa ra? —catyí ra naha tsihin ra.

³ Tan nacah̄an ra Jesús tan catyí ra:

—Ñavin tsa cuenda cuatyí maa ra, tan ndi ñavin tsa cuenda cuatyí jutu ra tan sihi ra. Cuaa maa ra tyin tacan tan cuví janaha Nyoo tunyee iñi ra tsi nȳivi tsa cuenda ra can. ⁴ Tsa tsinu cah̄ñi, cuñí tsi tsa javaha yu tyiñu ra tsa jaquitsi tsi yu. Tyin tsa yatyin cuii cua cuaa tan ña cua cuví ca jaha tyiñu yo. ⁵ Tsa ndi nyíi yu nu ñuhu ñaȳivi ihya, ñuhu jandunditsín [cuenda nȳivi iyó] nu ñuhu ñaȳivi ihya cuví yu.

⁶ Tsa yah̄a tsa cah̄an ra Jesús tacan, tan tiv̄i sīi ra nu ñuhu. Tan jatyīi ra luxu nyahyu tsihin sīi ra tan tyāa ra tinuu ra cuaa can. ⁷ Tacan tan catyí ra tsihin ra cuaa can:

—Cuaahan cua nacatya nuu un nda tanque Siloé. —Sivi can cuñí tsi catyí: “Jacuhun Yu Tsi Un.”

Tacan tan ra cuaa can tsahan ra tsinacatyā ra nuu ra. Tan cuhva tsa tsaā nyico ra, tsa nyehé ra. ⁸Tacan tan nyivi iyó yatin yuvehe ra, tan nyivi tsa nyehé tsi ra tsa ndi cuaá ra catyí ñi:

—¿A ñavin ra ihya cuví ra tuhvá tsinyaá tsicán xuhun? —catyí ñi.

⁹Tan yihí ñi catyí:

—Juvín ra.

Inga ñi catyí ñi:

—Ñavin ra cuví can, maa tyin tacan caá ra.

Maa tyin maa ra catyí ra:

—Juvín yu cuví —catyí ra.

¹⁰Tacan tan quitsahā tsicá tuhun ñi tsi ra:

—¿Tan nácaa tyin cuví nyehé un vityin? —catyí ñi.

¹¹Tan catyí ra:

—Ra tsa nañí Jesús, ra ican jatyiñ nyahyu tan tyaa ra tinuu yu tan catyí ra tsihin yu: “Cuaahan cua nacatya nuu un nda tanque Siloé.” Tacan tan tsahan yu. Tan tsa yaha nacatya yu nuu yu tan nanyehe yu —catyí ra tsihin ñi.

¹²Tacan tan quitsahā tsicá tuhun ñi tsi ra:

—¿Tan numaa nyíí ra can vityin?

Tan catyí ra tsihin ñi:

—Ña tsitó yu —catyí ra.

Nu jannahā ra cuví fariseo naha ra tsi ra cuaa tsa nduvahā

¹³Tacan tan tsindacā ñi tsi ra tsa nduvahā can nuu ra cuví fariseo naha ra. ¹⁴Tyin quivi tsa jatyiñ ra Jesús nyahyu tan janduvahā ra tsi ra can, cuví tsi quivi quitatú nyivi. ¹⁵Yacan cuenda ra cuví

fariseo naha ra tsicā tuhun nyico ra naha tsi ra nácaa tyin nyehé ra. Tan catyí ra tsihin ra naha:

—Tyaā ra nyahyu tinuu yu, tan nacatyā nuu yu tan vityin nditsin nyehé yu —catyí ra tsihin ra naha.

¹⁶ Tacan tan catyí juhva ra fariseo naha ra:

—Ra tsa javahā yacan ñavin cuenda Nyoo cuví ra, tyin ña tyaá yahvi ra quiví quitatú yo —catyí ra naha.

Maa tyin catyí inga ra naha

—¿Nacaa tsa cuví javahā ra tsa iyo ihya tatun ra iyó cuatyí cuví ra? —catyí ra naha.

Tan siin siin tsa caahán ra naha. Tan natahvi sava ra naha. ¹⁷ Tan tsicā tuhun nyico ra naha tsi ra nduvahā can inga tsaha, tan catyí ra naha tsihin ra:

—¿Tan yooho, náa catyí un tuhun ra tsa janduvahā tinuu un? —catyí ra naha.

Tan nacahan ra tan catyí ra:

—Yuhu catyí yu tyin ra cuví ndusu yuhu Nyoo cuví ra —catyí ra.

¹⁸ Maa tyin ra cuví ityi nuu tsihin nyivi Israel ña cuñí ra naha tsinu iñi ra naha tsa cuaā ra can tan nanyehe ra. Nda cuanda canā ra naha tsi jutu ra tan tsi sihi ra. ¹⁹ Tan tsicā tuhun ra naha tsi ñi, tan catyí ra naha:

—¿A ra ihya cuví sehe ndo tsa catyí ndo tyin cuaá ra cacū ra? ¿Nacaa tsa cuví nyehé ra vityin? —catyí ra naha.

²⁰ Nacahan jutu ra tan sihi ra tan catyí ñi:

—Tsitó ndi tyin ra ihya cuví sehe ndi. Tan cuaa ra quiví cacū ra. ²¹ Maa tyin ña tsitó ndi nácaa tsa cuví nyehé ra vityin. Tan ndi ña tsitó ndi yóo janduvahā tinuu ra. Ndaça tuhun maa ndo tsi ra.

Tsa iyó tucu maa cuiya ra. Tan cuví nacatyí tuhun maa ra tsihin ndo —catyí ñi tsihin ra naha.

²² Jutu ra tan sihi ra caahán ñi tacan tsa cuenda tyin yuuhví ñi tsi ra cuví ityi nuu tsihin nyivi Israel naha ra, tyin tsa natuhun tahan ra naha tyin cua tava cuii ra naha tsi nyivi vehe ñuhu, tun cahan ñi tyin ra Jesús cuví ra Cristo, ra tsa jaquitsi Nyoo.

²³ Yacan cuenda catyí ñi: “Ndaça tuhun ndo tsi maa ra. Ra tsa ñihi cuví ra.”

²⁴ Tacan tan cana nyico ra naha tsi ra tsa nduvaha can inga tsaha. Tan catyí ra naha tsihin ra:

—Nda nuu Nyoo cahan tsa nditsa tsihin ndi. Tyin nyuhu tsitó ndi tyin ra ican, ra iyó cuatyí cuví ra —catyí ra naha.

²⁵ Tacan tan nacañan ra tsa nduvaha can tan catyí ra:

—Yuhu ña tsitó yu tatun ra iyó cuatyí cuví ra, a ñavin. Intuhun ñi tsa tsitó yu tyin yuhu ra cuaa cuví yu, maa tyin vityin nditsin nyehé yu —catyí ra.

²⁶ Tan tsica tuhun nyico ra naha tsi ra inga tsaha tan catyí ra naha:

—¿Náa ica ra tsihin un? ¿Nacaa ica ra tan nanyehe un? —catyí ra naha tsihin ra.

²⁷ Tan catyí ra:

—Tsa cahan yu tsihin ndo, tan ña tyaá yahvi ndo tsi yu. ¿Náa cuenda cuñi ndo tsa cahan yu inga tsaha? ¿A cuñi ndihi ndo cunycun ndo tsi ra can?

²⁸ Tacan tan nduxaan ra naha tsi ra, tan catyí ra naha:

—Yooho tsa yihí un cuenda ra, maa tyin nyuhu cuenda ra Moisés ra tsa tsicoo tsa naha yihí ndi.

²⁹ Nyuhu tsitó ndi tyin Nyoo cahan tsihin ra Moisés

tahan tsa naha. Maa tyin ra can, ndi ña tsitó ndi numaa quee ra —catyí ra naha.

³⁰ Tacan tan nacahan ra tsa nduvaha can tan catyí ra:

—¡Naa tsa iyo cahnu cuví tsehe! Nyooho ña tsító ndo numaa quee ra, tan jananyehe ra tsi yu. ³¹ Tsító vaha yo tyin Nyoo ña tyaá soho ra nu caahán ra iyó cuatyí. Maa tyin ra jacahnú tsi ra tan icá ra kuhva cuñí ra, tyaá soho Nyoo tsa caahán ra. ³² Ndi iin tsaha tan ñaha ca cuñi yo tatun iyó iin ra jananyehe tsi iin ra cuaá nda cacu ra. ³³ Tun tsatyin ra ihya tan ñavin cuenda Nyoo vatsí ra, nduve tsa cuví javaha ra —catyí ra tsihin ra naha.

³⁴ Tacan tan catyí ra naha tsihin ra:

—Yooho ra iyó cuatyí cuví un nda cacu un. ¿Tan cuñí un jacuaha un tsi nyuhu? —catyí ra naha.

Tan tava cuí ra naha tsi ra vehe ñuhu.

Nyivi tsa nduve tuhun Nyoo iyó ñima tumaa tsa cuaa ñi

³⁵ Tsító ra Jesús tyin tava ra naha tsi ra tsa janduvaha ra vehe ñuhu. Tan tsa ñihí tahan ra tsihin ra tan catyí ra tsihin ra:

—¿A tsinú ñi yooho tsa caahán Rayi tsa quee nda gloria? —catyí ra tsihin ra.

³⁶ Tan nacahan ra tan catyí ra:

—Cati tuhun tsihin yu, taa, yoo ra cuví ra tyin tsinú ñi yu tsi ra —catyí ra tsihin ra.

³⁷ Tan catyí ra Jesús:

—Tsa nyehe un tsi ra. Tan juvin ra natuhún tsihin un —catyí ra tsihin ra.

³⁸ Tacan tan tsicuiñi tsiti ra tsaha ra Jesús tan catyí ra tsihin ra:

—Tsinú iñi yu tsi un, Jutu Mañi yu —catyí ra tsihin ra Jesús.

³⁹ Tan catyí ra Jesús:

—Yuhu vatsí yu tyin catyi tuhun yu tsa iyó aña nima nyivi iyó nu ñuhu ñayivi ihya. Tyin nyivi cuaa, ñi ña tsitó tuhun Nyoo cua nanyehe ñi tyin coo tuhun Nyoo aña ñi. Tan nyivi cuñi tyin nditsin nyehe ñi, catyí ñi tyin tsitó ñi tuhun Nyoo, coto ñi tyin cuaa ñi tyin ña tsinú iñi ñi tsi yu —catyí ra Jesús.

⁴⁰ Tacan tan juhva ra fariseo tsa nyecú tsihin ra Jesús tsiñi ra naha tsa caahán ra, tan catyí ra naha tsihin ra:

—¿A cuaa ndihi tucu nyuhu? —catyí ra naha.

⁴¹ Tacan tan catyí ra Jesús tsihin ra naha:

—Tun tsatyin cuaa ndo cua coto ndo tyin tsiñi ñuhu tuhun Nyoo tsi ndo, tan ña cua coo cuatyí ndo. Maa tyin catyí ndo tyin nyehé ndo tan tsitó ndo, yacan cuenda ndoó cuatyí ndo siqui ndo —catyí ra tsihin ra naha.

10

Mbee ticatyí jana Nyoo cuví nyivi yihí cuenda ra, tan tsitó ñi tsi ra tsa jaquitsi Nyoo tyin jahá cuenda ra tsi ñi

¹ Caahán nyico ra Jesús tan catyí ra:

—Tsa nditsa catyí yu tsihin ndo, tatun iin ra cua quihvi tsitsi cora mbee ticatyí, tan ñavin yuhu cora quihví ra, ra ican cuví ñasuhu. ² Maa tyin ra tsa quihví ityi yuhu cora, ra jahá cuenda mbee can cuví ra. ³ Ra nyii yuhu cora can nuña ra tyin quihvi ra jahá cuenda mbee can. Tan mbee can nacotó ti naha ti ndusu ra. Intuhun intuhun ti tan iyó sivi

ti jahá ra, caná ra tsi ti tan tavá ra tsi ti ityi tsata cora. ⁴Tsa yahá tavá ra tsi ti, tan cuahán ra ityi nuu tan nyicún ti naha ti tsi ra, tyin nacotó ti ndusu ra. ⁵Maa tyin tatun nyivi tsa ña nacotó ti ndusu, tsinú ti nuu ñi tan ña cuahán ti cuanyicún ti tsi ñi.

⁶Tyehen cahan ra Jesús tsihin nyivi. Maa tyin maa ñi ña cutuñi iñi ñi náa tuhun caahán ra tsa caahán ra tacan.

Ra Jesús cuví ra jahá cuenda vaha mbee ticatyí

⁷Tacan tan catyí ra Jesús tsihin nyivi inga tsaha:

—Tsa nditsa catyí yu tsihin ndo, yuhu cuví tumaa iin yuhu cora nu quihví nyivi yihí cuenda yu tan cuví ñi tumaa mbee ticatyí jana yu. ⁸Tandihí ra tsa quitsi tsa ndi cumañi quitsi yu, ra suhu cuví ra naha. Maa tyin mbee jana yu ña tyaá yahvi ti naha ti tsa cahan ra naha. ⁹Yuhu cuví yuvehe gloria. Nyivi tsa cua quihví yuvehe can, cua cacu ñi tan ña cua cuhun ca ñi anyaya. Tan cuví ñi tumaa mbee tsa quihví tan quitá tsitsi cora can. Tan ñihí ti cuhu tsatsí ti.

¹⁰'In ra ñasuhu, vatsí ra, vatsí suhu ra, vatsí cahñi ra, vatsí jativí ra. Maa tyin yuhu vatsí yu tyin coo vaha ndo ñayivi nyitó tsa ña cua naa maa.

¹¹Yuhu cuví ra vaha jahá cuenda mbee. Tyin ra jahá cuenda mbee tsahá ra ñayivi ra tsa cuenda mbee can. ¹²Maa tyin ra cuví musu, tatun nyehé ra vatsí lobo tsa cuví quití xaan, nacoó ra mbee jana tsitoho ra. Tan tsinú ra. Tyin ñavin jana maa ra cuví tsi ti naha ti. Tacan tan cua tiin quití xaan can tsi mbee can. Tan jacunu ti tsi mbee can ityi can tan ityi ihya. ¹³Musu can tsinú ra tyin jahá tyiñu ra tsa cuenda xuhun ñi. Tan ña jahá cuenda

vaha ra tsi mbee can, tyin ñavin jana ra cuví tsi ti naha ti.

¹⁴ Yuhu cuví ra jahá cuenda vaha mbee jana yu. Tan nacotó yu tsi ti naha ti. Tan nacotó tucu maa ti naha ti tsi yu, ¹⁵ tumaá tsa nacotó Jutu yu tsi yu, tan yuhu nacotó yu tsi ra. Yuhu tsahá yu ñayivi yu cuenda mbee jana yu. ¹⁶ Iyó tucu inga mbee jana yu tsa ña yihí tsitsi cora ihya. Cuñí tsi tsa cahun yu cunaquihin yu tsi ti naha ti. Tan cua tyaa yahvi ti tsi yu. Tan iin ñi nu cua quihí tandihí ti. Tan cua coo intuhun ñi ra cua jaha cuenda tsi ti naha ti.

¹⁷ Jutu yu cuñí ra tsi yu tyin tsahá yu ñayivi yu tsacatyí nyivi. Maa tyin yaha can, tan cua nacuhva nyico ra ñayivi yu. ¹⁸ Yoñi cuvi quihin nyaá ñayivi yu, tyin tsa iyó ñi maa yu tan tsahá yu can. Iyó ndatu tsi yu tsa cuhva yu ñayivi yu tan cúu yu, tan iyó tucu ndatu tsi yu tsa naquihin nyico yu can inga tsaha. Yacan cuví tyiñu tsa tyaa Jutu yu tsi yu —catyí ra Jesús.

¹⁹ Tsa tsiñi nyico ra tsa cuví ityi nuu tsihin nyivi Israel naha ra tsa caahán ra Jesús tacan, natahvi sava nyico ra naha inga tsaha. ²⁰ Tan cuaha xaan ra naha catyí:

—¿Nacuenda tyaa yahvi ndo tsi ra can? Tan tatyí ña vaha yihí tsi ra, sana jiñi ra —catyí ra naha.

²¹ Tan inga tucu ra naha catyí:

—Yoñi nyivi yihí tatyí ña vaha tan cuví cahan ñi tacan. ¿A cuví jananyehe tatyí ña vaha can tsi iin ra cuaa? —catyí ra naha.

Nu ña cuñi ra cuví ityi nuu tsihin nyivi Israel tyaa yahvi ra naha tsi ra Jesús

²² Yoo vitsin cuví tan nyívi iyó ñuu Jerusalén jacahnú ñi vico tsa cuenda nu natsínú cuiya nu nacuhva cuenda ñi vehe ñuhu cahnu. ²³ Tan ra Jesús tsicá nuu ra vehe ñuhu can ityi nu nañi corredor ra Salomón. ²⁴ Tan tsinu nduvi ra cuví ityi nuu tsihin nyívi Israel naha ra tsi ra Jesús. Tan quitsaha tsicá tuhun ra naha tsi ra:

—¿Ama cua cahan catsi un tsihin ndi tatun juven un cuví ra Cristo ra tsa jaquitsi Nyoo? Cahan catsi tsihin ndi vityin ihya —catyí ra naha.

²⁵ Tan catyí ra Jesús:

—Tsa yaha cahan yu tsihin ndo, tan ña tsinu ñi ndo tsa cahan yu. Tyiñu javahá yu nuu Jutu yu yacan cuví tsa ndaa tsa cuenda yu. ²⁶ Maa tyin nyooho ña tsinú ñi ndo tsi yu tyin ñavin mbee jana yu cuví tsi ndo. Tumaa cuhva tsa cahan jihna yu tsihin ndo. ²⁷ Mbee jana yu nacotó ti naha ti ndusu yu, tan yuhu nacotó yu tsi ti naha ti. Tan nyicún ti tsi yu. ²⁸ Yuhu tsahá yu ñayívi nyito tsa ña cua naa maa coo ti. Tan ña cua cunaa ti. Tan ndi yoñi cuví quihin nyaa tsi ti naha ti tsitsi ndaha yu. ²⁹ Maa Jutu yu tsaha tsi ti naha ti tsi yu. Tan cahnu ca cuví maa ra tan ñavin ca tandihí nyívi. Tan yoñi cuví quihin nyaa tsi ti tsitsi ndaha ra. ³⁰ Yuhu tan Nyoo Jutu yu, iin ñi cuví ndi —catyí ra Jesús.

³¹ Tacan tan ra cuví ityi nuu tsihin nyívi Israel can quihin nyico ra naha yuu tyin cañi ra naha tsi ra. ³² Tan catyí ra Jesús tsihin ra naha:

—Cuaha xaan tsa vaha javaha yu nuu ndo tsihin tunyee ñi Jutu yu. ¿Tan ndáa tsa ña taahán ñi ndo tyin cua cañi ndo tsi yu tsihin yuu? —catyí ra Jesús tsihin ra naha.

³³ Tan catyí ra cuví ityi nuu tsihin nyívi Israel can naha ra:

—Ñavin tsa cuenda tsa vaha javahá un cua cañi ndi tsi un tsihin yuu, cua cañi ndi tsi un tsa cuenda tyin tsicoo cuatyí un nuu Nyoo tsihin tsa caahán un. Tyin iin rayiñi ñi cuví un, tan jahá un tumaa tsa Nyoo cuví un —catyí ra naha tsihin ra.

³⁴ Tacan tan catyí ra Jesús tsihin ra naha:

—Nu tutu Nyoo nyaá tyin Nyoo catyí ra: “Nyoooho nyoo cuví ndo”, catyí Nyoo. ³⁵ Tsitó yo tyin tsa caahán tuhun Nyoo, ña cua cuvi catyi yo tyin ña nditsa. Tan Nyoo jacunañi ra nyoo tsi nyívi naquihín tsa caahán ra. ³⁶ Tatun maa Nyoo nacatsi tsi yuhu tan jaquitsi ra tsi yu nu ñuhu ñayivi ihya çnácaa tsa catyí nyoooho tyin iyó cuatyí yu nuu Nyoo tsa caahán yu tyin Sehe Nyoo cuví tsi yu? ³⁷ Tatun ña javahá yu tsa javahá Jutu yu, ña tsinu iñi ndo tsi yu. ³⁸ Maa tyin tatun javahá yu, vasu ña cua tsinu iñi ndo tsi yu, maa tyin tsinu iñi ndo tyiñu javahá yu. Tacan tan coto catsi ndo tyin Nyoo Jutu yu iin ñi cuví ra tsihin yu. Tan iin ñi cuví yu tsihin Nyoo Jutu yu —catyí ra Jesús.

³⁹ Inga nyico tsaha cuñi ra naha tyihi ra naha tsi ra vehe caa, maa tyin ra Jesús cuahán ñi ra.

⁴⁰ Tacan tan cuanuhu ra ityi nu caná ñicanyii inga tsiyo yutya cahnu Jordán nu jacoondutyá ra Juan tsa jihna, tan ndoo ra ican. ⁴¹ Cuaha nyívi tsahan tsinyehé tsi ra, tan catyí ñi:

—Nditsa, vasu ndi intuhun tsa iyo ña javahá ra Juan, maa tyin tandihi tsa cahan ra cuenda ra ihya tan nditsa —catyí ñi.

42 Tan cuaha xaan nyiv̄i tsa iyó ityi can tsinū iñi tsa caahán ra Jesús.

11

Nu tsihi ra Lázaro

¹ Ñuu Betania tsicoō iin ra cuuhvi tsa nañí Lázaro. Tan ñuu can iyó̄ ña María tsihin ña Marta tahan ña. ² Ña María, cuhva ra Lázaro, juven ña cuví ñaha tsa tyosō ndutya tami tsaha Jutu Mañi yo, tan jana ityī ña tsaha ra tsihin ixi jiñi ña. ³ Tacan tan nduvi taahan ñi, ña María tan ña tahan ña, jacotō ñi tsi ra Jesús tan catyí ñi:

—Ra vaha iñi tsi un, cuuhví xaan ra.

⁴ Tsa tsiñī ra Jesús yacan tan catyí ra:

—Cuehe can ña cua cahñi can tsi ra. Cuuhví ra tyin quiv̄i nduvaha ra cua nyehe nyiv̄i tyin cahnu xaan cuví Nyoo tan tacan tucu Sehe ra —catyí ra Jesús.

⁵ Cuñí xaan ra Jesús tsi ña Marta tan ña tahan ña, tan ra Lázaro cuhva ñi. ⁶ Maa tyin quiv̄i tsa tsiñī ra tyin cuuhví ra Lázaro, ndoō ra uvi quiv̄i ca nu nyíí ra. ⁷ Tacan tan catyí ra tsihin ra tsicá tsihin ra:

—Cohon nyico ndo inga tsaha nda Judea —catyí ra.

⁸ Tacan tan ra tsicá tsihin ra catyí ra naha tsihin ra:

—Maestro, ñaha ca ndunaha tsa cuñī ra cuví ityi nuu tsihin nyiv̄i Israel naha ra cahñi ra naha tsi un tsihin yuu. Tan vityin, cuñí nyico un cahun un inga tsaha ¿Nacuenda?

⁹ Tan catyí ra Jesús:

—¿A ñavin utsi uvi hora iyó tsa iin quiv̄i? Tyin tatun tsinu cahñi tsicá nuu iin ra, ña cua nduva

ra tyin nditsin nyehé ra ñuhũ tsa jandunditsín nu ñuhu ñayivi ihya. ¹⁰ Maa tyin tatun tsacuaa tsicá nuu ra, cuvi nduva ihñi ra tyin nduve ñuhũ Nyoo jandunditsín nu cuahan ra.

¹¹ Tacan tan quitsahã catyí nyico ra Jesús:

—Ra vaha iñi tsi yo, ra Lázaro, quixí ra. Maa tyin cuhun yu jandoto yu tsi ra —catyí ra tsihin ra naha.

¹² Tacan tan catyí nyico ra tsicá tsihin ra:

—Taa, tatun quixí ra, cuñí tsi catyí can tyin cua nduvaha ra —catyí ra naha.

¹³ Maa tyin ra Jesús cuñí ra catyí ra tyin ra Lázaro tsa tsihi ra. Tan ra tsicá tsihin ra, cuñí maa ra naha tyin nditsa tsa quixí ra. ¹⁴ Tacan tan cahãñ catsi ra Jesús tsihin ra naha:

—Ra Lázaro tsa tsihi ra. ¹⁵ Tan cusí iñi yu tyin yoñi yu nyií ndacan. Tyin tacan vaha ca tsa cuenda nyooho na tsinu iñi ndo tsa caahán yu. Cohon ndo cunyehe yo tsi ra —catyí ra Jesús tsihin ra naha.

¹⁶ Tacan tan ra Tomás, tsa jacunañi ra naha “tinihi”, catyí ra tsihin inga ra tsicá tsihin ra Jesús:

—Cohon ndihí yo tyin cúu yo iin caa ñi tsihin ra —catyí ra.

Ra Jesús cuví ra janandotó tsi yo tan tsahá ra ñayivi nyito coo yo

¹⁷ Tsa tsaa ra Jesús Betania, ñihí tuhun ra tyin tsa cumi quivi nyií ra Lázaro tsitsi ñuhú. ¹⁸ Ñuu Betania can canyií tsi yatyin ñi nu canyií ñuu Jerusalén, tumaa iin cuhva tsa uvi kilómetro sasava. ¹⁹ Tan cuaha ra cuví ityi nuu tsihin nyivi Israel cuahan cua nyehe nu nyií ña Marta tan ña María cua

jatyinyee ra naha tsi ñi tyin tsihi cuhva ñi. ²⁰ Tan ñihí tuhun ña Marta tyin tsa cua tsa ra Jesús. Tan cuahán ña cua jatahan ña tsi ra. Maa tyin ña María ndoo ña yuvehe. ²¹ Tan catyí ña Marta tsihin ra Jesús:

—Jutu mañi yu, tun tsatyin ihya nyi maa un, ña cua cúu cuhva yu. ²² Maa tyin yuhu tsitó yu tyin Nyoo cua javaha ra tandihí tsa ndacan un tsi ra —catyí ña tsihin ra.

²³ Tan catyí ra Jesús tsihin ña:

—Cuhva un cua nandoto ra.

²⁴ Tan catyí ña Marta:

—Nditsa, tsitó yu tyin cua nandoto ra quivi nandoto ndiyi nu cua cundihí quivi —catyí ña.

²⁵ Tacan tan catyí ra Jesús tsihin ña:

—Yuhu cuví ra janandotó ndiyi. Tan tsahá yu tsa coo nyitó nyivi. Nyivi tsinú iñi tsa caahán yu, vasu tsa tsihi ñi maa tyin coo nyico ñi. ²⁶ Tan tandihí ñi nyitó tan tsinú iñi ñi tsi yu, ña cua cúu ñi. ¿A tsinú iñi un tsa caahán yu ihya? —catyí ra tsihin ña.

²⁷ Tan catyí ña:

—Tsinú iñi yu, Jutu Mañi yu, tyin yoocho cuví ra Cristo Sehe Nyoo, ra tsa nyaá tsa quitsi nu ñuhu ñayivi ihya —catyí ña.

Nu tsacu ra Jesús nu ñaña ra Lázaro

²⁸ Tsa yaha tsa cahan ña Marta tacan, tan tsahan ña tsiquihin ña tsi ña María tahan ña, tan xeehe ñi cahan ña tsihin ña:

—Tsa tsa Ra Maestro ihya. Tan caná ra tsi un —catyí ña.

²⁹ Tsa tsihi ña María tsa caahán ña, numi xaan ña nduvita ña, tan cuahán ña nu nyii ra Jesús. ³⁰ Tan

ñaha ca quihv̄i ra Jesús tsitsi ñuu hora can, ndi nyíí ra nu nañih̄i ña Marta tsi ra. ³¹ Tan nda yuvehe ña María, yucú ra cuví ityi nuu tsihin nyiv̄i Israel jatyinyeé ra naha tsi ñi. Tan nyehe ra naha tyin numi quit̄a ña. Tan cuñí maa ra naha tyin cuahán ña nu ñaña cua vacu ña. Tan cuahán ndih̄i ra naha tsata ña.

³² Tan cuhva tsa tsā ña María nu nyíí ra Jesús tsicuiñ̄i tsiti ña tsaha ra, tan catyí ña:

—Jutu Mañi yu, tun tsatyin nyíí un ihya, ña tsih̄i ra cuhva yu —catyí ña.

³³ Tsa nyehe ra Jesús tyin tsacú ña María tan tsacú ra Israel tsa cuahan tsihin ña, nducuiihya xaan cuñí ra. ³⁴ Tan tsic̄a tuhun ra tsi ñi:

—¿Nu maa tinyīi ndo tsi ra? —catyí ra.

Tan catyí ñi:

—Jutu Mañi yu, cohon tan nyehe un —catyí ñi tsihin ra.

³⁵ Tan tsacu ra Jesús.

³⁶ Tacan tan catyí ra Israel can naha ra:

—Nyehe ndo tyin yah̄a xaan cuñ̄i ra tsi ra —catyí ra naha.

³⁷ Maa tyin catyí juhva ra naha:

—Ra ihya jananyehe ra tsi ra cuaa. ¿Nacuvi tyin ña cuví ica ra iin cuhva tan ña cúu ra Lázaro ihya? —catyí ra naha.

Nu janandot̄o ra Jesús tsi ra Lázaro

³⁸ Nducuiihya xaan cuñí nyico ra Jesús inga tsaha tan natuhv̄a ra nu ñaña can. Tyin tsitsi yavi yuu cuví can. Tan ndasí iin yuu yuhu can. ³⁹ Tan catyí ra Jesús:

—Jatsiyo ndo yuu can —catyí ra.

Tan ña Marta, cuhva ndiyīi can, catyí ña:

—Maa tyin tsa caná xico iñi, Jutu Mañi yu, tyin tsa cumi quiví tsa nyíí ra ican —catyí ña.

⁴⁰ Maa tyin catyí ra Jesús tsihin ña:

—¿A ña caahán yu tsihin un tyin tatun tsinú iñi un, cua nyehe un tsa cahnu cuví Nyoo? —catyí ra tsihin ña.

⁴¹ Tacan tan jatsiyō ra naha yuu can. Tan nanyehe ndaa ra Jesús ityi andiví, tan catyí ra:

—Tyatya, Jutu Mañi yu, tyahvi nyoo tsi un tyin tsiñi un tsa caahán yu. ⁴² Yuhu tsitó yu tyin maa ñi maa tsiñi un tsa caahán yu. Maa tyin tyehen caahán yu tsa cuenda tsa vaha tsi nyiví nyecú ihya, na tsinu iñi ñi tyin maa un jaquitsi tsi yu —catyí ra Jesús tsihin Nyoo.

⁴³ Tsa yaha tsa cahan ra tacan, cana tsa ra, tan catyí ra:

—¡Lázaro, quita nu nyíí un juvin!

⁴⁴ Tan quita ra tsa tsihi can, cavá nuu iin jahma tsi ra, tan nuuhñi ndaha ra tan tsaha ra tsihin jahma. Tan nuuhñi nuu ra tsihin iin jahma tumaa javahá nyiví Israel tsihin ndiyi. Tan catyí ra Jesús tsihin nyiví nyecú ican:

—Ndatsi ndo tsi ra. Tan jaña ndo tsi ra na cuhun ra —catyí ra Jesús tsihin ñi.

*Nu nducú cahñi ra naha tsi ra Jesús
(Mt. 26.1-5; Mr. 14.1-2; Lc. 22.1-2)*

⁴⁵ Tan cuaha xaan ra cuví ityi nuu tsihin nyiví Israel tsa tsahan tsihin ña María quitsaha tsinú iñi ra naha tsa nyehe ra naha tsa javaha ra Jesús.

⁴⁶ Maa tyin juhva ra naha tsahan ra naha tsijacoto ra naha tsi ra fariseo naha ra tsa javaha ra Jesús.

⁴⁷ Tacan tan ra fariseo can naha ra tan ra cuví ityi

nuu tsihin ra jutu naha ra jatitahan ra naha tsi ra tuhvá ndu iín naha ra tan catyí ra naha:

—¿Nacaa cua javaha yo? Tyin cuaha xaan tsa iyo javahá ra can. ⁴⁸ Tatun cuhva yo tsa javaha ca ra tacan, tandihí nyívi tan cua tsinu iñi ñi tsi ra. Tan ra cumí tyiñu nda ñuu Roma cua quitsi ra naha tan cua caní ra naha vehe ñuhu yo tan ñuu yo —catyí ra naha.

⁴⁹ Maa tyin ra Caifás ra tsahnu tsa cuví ityi nuu tsihin ra jutu naha ra cuiya can, cahan ra tan catyí ra tsihin ra naha:

—Nyooho nduve maa náa tsitó ndo. ⁵⁰ Ndi ña cutuñí iñi ndo tyin vaha ca tsa cúu intuhun ñi rayí tsa cuenda tandihí nyívi ñuu, tan ñavin ca tsa cúu tandihí yo —catyí ra Caifás.

⁵¹ Ra Caifás can ñavin tsa cuñí maa ra tan caahán ra, tyin ra cuví ityi nuu tsihin tandihí jutu cuví ra cuiya can, yacan cuenda maa Nyoo jacahan tsi ra nu catyí ra tyin ra Jesús cua cúu ra tsa cuenda tandihí nyívi ñuu Israel. ⁵² Tan ñavin tsa cuenda maa ñi maa nyívi can, maa tyin cua jandu iin ra tsi tandihí nyívi cuví sehe Nyoo tsa iyó tandihí ca ñuu. ⁵³ Tacan tan nda quívi can tan ra cuví ityi nuu tsihin nyívi Israel can naha ra, nducú ra naha cuhva cahñi ra naha tsi ra Jesús.

⁵⁴ Yacan cuenda ña tsicá nuu nditsin ca ra Jesús nu iyó nyívi Israel. Quee ra Judea can. Tan cuahán ra iin ñuu tsa nañí Efraín tsa canyíi yatyin ñi nu tsiqui, nu cuví ñuhu ityi. Tan ndoó ra ican tsihin ra tsicá tsihin ra.

⁵⁵ Ña cuaha ca quívi tan tahan tsi vico cuenda nyívi Israel, vico tsa nañí pascua. Tan cuaha xaan nyívi quee ñi ñuu ñi tan cuahán ñi nda ñuu

Jerusalén cua javaha ñi tsa tuhvá maa ñi javahá tsa janduvahá ñi tsi ñi nuu Nyoo tsa ndi cumañi ca tahan tsi quiví vico can. ⁵⁶ Nanducú ñi tsi ra Jesús. Tan cuhva tsa nyecú ñi tsitsi vehe ñuhu cahnu can tan tsicá tuhun tahan ñi, tan catyí ñi:

—¿Nacaa cuñí nyooho? ¿A cua quitsi ra can vico ihya, o ña cua quitsi ra? —catyí ñi.

⁵⁷ Tan ra cuví fariseo tan ra cuví ityi nuu tsihin jutu, catyí ra naha tyin tatun ndáa nyiví tsitó nu nyii ra Jesús, na catyi tuhun ñi. Tyin cuquihin ra naha tsi ra tyin cunyii ra vehe caa.

12

*Nu tyosó ña María ndutya tami tsaha ra Jesús
(Mt. 26.6-13; Mr. 14.3-9)*

¹ Cumañi iñu quiví ca tsa tahan tsi vico pascua, tan tsaá ra Jesús ñuu Betania nu iyó ra Lázaro, ra tsa janandoto ra. ² Ican javahá ñi tsa cuxiñi ra Jesús. Ña Marta tyihí ña coho nu mesa. Tan tsinyaa ra Jesús nu mesa. Tan nyaá ndihí tucu ra Lázaro tsihin ra. ³ Tacan tan quihin ña María tumaa sava litru ndutya tami tsa tsinu tsihin maa ñi maa yucu tsa nañi nardo, iin tsa yahvi xaan nyaá. Tan tyiso ña ndutya tami can tsaha ra Jesús. Yahá can tan jana ityi ña tsaha ra tsihin ixi jiñi ña. Nanií cahnu maa tsitsi vehe can tsitu xico ndutya tami can. ⁴ Tan ican nyii tucu ra Judas Iscariote, sehe ra Simón. Cuví ra iin ra tsicá tsihin ra Jesús. Tan juven ñi maa ra cuví ra tsa cua xico tsi ra Jesús tsi nu xaan iñi tsi ra nahnu. Tan quitsahá catyí ra Judas can tsihin ñi can:

⁵ —¿Nacuenda ña xico ndo ndutya tami ihya tsi nyiví, tan cuhva ñi cuenda mil tsi ndo tsa cuenda

can, (uñi cientu denario) tan jatyinyee ndo tsi nyivi ndaahvi? —catyí ra.

⁶ Caahán ra Judas yacan tyin ra ñasuhu cuví ra, ñavin tsa cundaahví iñi ra nyehé ra tsi nyivi ndaahvi. Tyin maa ra yihí ndaha yitín nu yihí xuhun ra naha, tan tuhvá ra suhu tsa tyihí ra naha tsitsi yitín can. ⁷ Tacan tan catyí ra Jesús tsihin ra:

—Jaña tsi ña, tyin ñaha ihya javaha ña tyehen tsa cuenda tsa cua quihvi cuñu ñuhu yu tsitsi ñuhu. ⁸ Nyivi ndaahvi tacan ñi nyecú maa ñi tsihin ndo, maa tyin yuhu ña cua cunyaa ca yu tsihin ndo tacan —catyí ra Jesús tsihin ra Judas.

Nu nducú cahñi ndihi ra Israel naha ra tsi ra Lázaro

⁹ Cuaha xaan nyivi Israel ñihí tuhun ñi tyin ra Jesús nyí ra Betania, tan tsahan ñi ican. Ñavin intuhun ñi ra Jesús cuñí ñi nyehe ñi tyin cuñí ndihi tucu ñi nyehe ñi tsi ra Lázaro, ra tsa janandoto ra Jesús. ¹⁰ Tacan tan ra cuví ityi nuu tsihin jutu natuhun tahan ra naha tyin cua cahñi ndihi ra naha tsi ra Lázaro. ¹¹ Tyin tsa cuenda ra tan cuaha xaan nyivi Israel quitá tsiyo ñi tan quitsaha tsinú iñi ñi tsi ra Jesús.

Nu quihvi ra Jesús ñuu Jerusalén

(Mt. 21.1-11; Mr. 11.1-11; Lc. 19.28-40)

¹² Cuaha xaan nyivi tsaá ñi ñuu Jerusalén tsa cuví vico pascua. Tan tsa inga quivi tsito ñi tyin ra Jesús cua tsa ra ñuu can. ¹³ Tacan tan tsahnyá ñi ndaha ndicaha tan cuahán ñi cua jatahan ñi tsi ra Jesús. Tan caná tsaá ñi, tan catyí ñi:

—¡Cahnu xaan cuví Nyoo! ¡Nasoco xaan Nyoo tsi ra vatsí ihya tsihin tunyee iñi Nyoo! ¡Nasoco xaan

Nyoo tsi Rey cuenda yo nyivi Israel! —catyí ñi, caná tsaá ñi.

¹⁴ Tan ñihí ra Jesús iin burru tan tsicoso ra tsi ti tumaa catyí maa nu tutu Nyoo tyehen:

¹⁵ Ña nayuhvi ndo nyivi ñuu Sión Nyehe ndo, vatsí Rey ndo.

Yosó ra iin burru —catyí tsi nu tutu Nyoo.

¹⁶ Quivi can ra tsicá tsihin ra Jesús, ña cutuñi ñi ra naha tsa nyaá nu tutu Nyoo. Maa tyin tsa yahá cuanuhu ra Jesús nda gloria, nducuhun ñi ra naha tyin tandihí yacan nyaá can nu tutu Nyoo tyin tacan cua tahan ra. Tan tacan tsa cuii tahan ra.

¹⁷ Nyivi tsa nyehe quivi tsa cana ra Jesús tsi ra Lázaro tsitsi ñaña, quivi janandoto ra tsi ra, nacatyí tuhun ñi tsa nyehe ñi. ¹⁸ Yacan cuenda cuaha xaan nyivi tsijatahan tsi ra Jesús, tyin tsito ñi tsa iyo tsa javahá ra. ¹⁹ Tacan tan ra cuví fariseo catyí ra naha natuhun tahan ra naha:

—Tsa nyehé maa ndo tyin nduve maa náa cuví javahá yo, tyin tandihí nyivi tan cuahán ñi cuanyicún ñi tsi ra —catyí ra naha.

Nu nanducú juhva ra tsa quee Grecia tsi ra Jesús

²⁰ Yucú tucu juhva ra Grecia mahñu nyivi tsa tsahan tsijacahnu vico ñuu Jerusalén. ²¹ Tacan tan natuhva ra Grecia can naha ra nu nyaá ra Felipe, ra quee ñuu Betsaida tsa canyií Galilea, tan cahan ndaahvi ra naha tsihin ra tan catyí ra naha:

—Taa, cuñi ndi cahan ndi tsihin ra Jesús —catyí ra naha.

²² Tan tsahan ra Felipe tsicahan ra tsihin ra Andrés. Tan tsahan nduvi ra naha tsicatyí tuhun ra naha tsihin ra Jesús tyin ra Grecia can cuñi ra

naha cahan ra naha tsihin ra. ²³ Tan nacahan ra Jesús, tan catyí ra:

—Vityin tsa tsaá hora tsa cunuhu nyico yu nda nu quee yu, tan cua jacahnu jutu yu tsi yu, tsa cuví yu Rayí tsa quee nda gloria. ²⁴ Tsa nditsa catyí yu tsihin ndo tyin tatun iin tsiti tan ña cua quihvi tsi ñuhu tan ña tyahyu tsi, intuhun ñi tsiti cua cuvi tsi. Maa tyin tatun tyahyu tsi, ndutsaa tsi inga tsaha tan cua coo cuaha ca tsiti tsi. ²⁵ Nyivi tsa cuñí xaan ñayivi iyó ñi, cua cunaa ñi. Maa tyin nyivi ña cuñí ñayivi iyó ñi nu ñuhu ñayivi ihya, cua ñihi ñi ñayivi nyitó tsa ña cua naa maa coo ñi. ²⁶ Ndáa nyooho nyivi cuñí javaha tyiñu nuu yu, naha ndo quitsi nyicun ndo tsi yu. Tan nu cunyaa yu, cunyaa ndihi nyooho tsa jahá tyiñu tyiñu yu. Tyin nyivi jahá tyiñu tyiñu yu, cua jacahnu jutu yu tsi ñi.

Nu caahán ra Jesús nácaa cua cúu ra

²⁷ Vityin tsicá xaan iñi yu. Tan ¿náa cua cahan yu? ¿A catyí yu tsihin Jutu yu na jatsiyo ra tundoho tsa nyaá cua nyehe yu? Ña cua cahan yu tacan tyin tsa cuenda yacan vatsí yu nu ñuhu ñayivi ihya. ²⁸ Vaha ca cahan yu tsihin Jutu yu tan catyi yu: “Jutu Mañi yu, jacahnu sivi un” —catyí ra Jesús.

Tacan tan cahan iin ndusu ityi andivi tan catyí tsi tyehen:

—Tsa yahá jacahnu yu sivi yu, tan cua jacahnu nyico yu inga tsaha —catyí ndusu can.

²⁹ Tan nyivi nyecú ican, tsiñi ñi ndusu can, tan catyí ñi tyin savi cahan. Tan inga ñi catyí tyin iin ángel cahan tsihin ra.

³⁰ Tacan tan catyí ra Jesús tsihin ñi:

—Ñavin tsa cuenda tsa vaha tsi yuhu cahan ndusu can, tyin tsa cuenda tsa vaha tsi maa ndo cuví can. ³¹ Vityin cuví cuhva tsa cua tatsi tuñi Nyoo tsi nyivi iyó nu ñuhu ñayivi. Tan vityin cuví cuhva cua tava cuii Nyoo tsi nu ndacá ñaha nu ñuhu ñayivi ihya. ³² Tan cuhva tsa cua ticaa nyivi tsi yu nu cruu, yacan cuví cuhva cua ixta yu tandihi nyivi cuhun ñi tsihin yu —catyí ra Jesús.

³³ Caahán ra tacan tsa cuenda tsa cuñi ra cutuñi iñi ñi tyin tacan cua cúu ra. ³⁴ Tan nacahan nyivi tan catyí ñi tsihin ra:

—Tuhvá ndi tsiñi cahví ra naha nu libru ley yo tyin ra cuví Cristo cua coo nyitó ra tan ña cua cúu maa ra. ¿Nacaa tsa catyí yooho tyin cua ticaa nyivi tsi Rayi quee nda gloria nu cruu? Tan ¿yóo ra cuví Rayi tsa quee nda gloria tsa caahán un tuhun? —catyí ñi, tsicá tuhun ñi tsi ra.

³⁵ Tacan tan catyí ra Jesús tsihin ñi:

—Ñuhú tsa jandunditsín nu nyecú ndo, juhva ña quivi iyó tsi. Caca ndo ityi nu nditsin tsitsi tsa ndi iyó tsa nditsin. Coto sana iñi ndo tan ndunaa. Tyin nyivi tsicá nu naa ña tsitó ñi nu maa cuahán ñi. ³⁶ Tsinu iñi ndo tsi yuhu ra cuví ñuhú nditsin, tsitsi tsa ndi nyíi yu tsihin ndo. Tacan tan cuví ndo nyivi iyó nu nditsin.

Tsa yahá cahan ra Jesús tacan tan jatsiyó ñi ra tsi ra nuu ñi.

Nu caahán tsi náa cuenda ña tsinú iñi ra cuví ityi nuu tsihin nyivi Israel naha ra tsi ra Jesús

³⁷ Vasu ndi maa cuaha xaan tsa iyo javahá ra Jesús nuu nyivi maa tyin ña tsinú maa iñi ñi tsa caahán ra. ³⁸ Tyin taahán tsi tsa cuvi tumaa tsa

cahan ra Isaías ra cuv̄i ndusu yuhu Nyoo, nu cahan ra tyehen:

Jutu Mañi yu, yoñi cuñi tsinu iñi tsa caahan ndi. Yoñi cutuñi iñi tunyee iñi tsa iyó tsi un, Jutu Mañi yu, catyi ra Isaías tahañ tsanaha.

³⁹ Tsa cuenda tsa nyaá nu tutu, yacan cuenda ña cuv̄i tsinu iñi ñi tyin juvin ñi tyaá nyico tucu ra Isaías tyehen:

⁴⁰ Nyoo jacuaá ra tsi ñi. Tan jandundava ra añima ñi,

tan ña cua nyehe ñi tsihin tinuu ñi,

tan ña cua cutuñi iñi ñi tsihin añima ñi,

tan ndi ña cua nacuhva cuenda ñi tsi ñi tsi ra tan janduvaha ra tsi ñi.

⁴¹ Ra Isaías cahan ra tyehen tyin nyehe ra tsa cahnu cuv̄i Jutu Mañi yo Jesús, tan cahan ra tuhun ra.

⁴² Cuaha xaan nyivi Israel tsinú iñi tsi ra Jesús. Tan nda cuanda juhva ra cuv̄i ityi nuu naha ra. Maa tyin ña jandunditsin ra naha tsi ra naha nuu nyivi tyin yuuhvi ra naha tsi ra cuv̄i fariseo naha ra. Coto tava cuii ra can naha ra tsi ra naha vehe ñuhu. ⁴³ Tyin cuñi ra naha nduvaha ra naha nuu nyivi tan ñavin nuu Nyoo.

Tuhun cahan ra Jesús cua tatsi tuñi tsi nyivi

⁴⁴ Ñihi caahan ra Jesús, tan catyi ra:

—Nyivi tsa tsinú iñi tsi yu, ñavin tsi maa ñi maa yu tsinú iñi ñi, tyin tsinú ndihi iñi ñi tsi ra tsa jaquitsi tsi yu. ⁴⁵ Tan nyivi tsa nyehé tsi yu, nyehé ndihi ñi tsi ra tsa jaquitsi tsi yu. ⁴⁶ Yuhu cuv̄i tumaa ñuhu nditsin tan vatsi yu jandunditsin yu nu ñuhu ñayivi ihya, tyin nyivi tsinú iñi tsi yu ña cua ndoo ñi nu naa. ⁴⁷ Maa tyin tatun yihí ndo tsiñi ndo tsa

caahán yu, tan ña javahá ndo tsa caahán yu, ñavin yuhu tatsi tuñi tsi ndo. Tyin ña vatsí yu nu ñuhu ñayivi ihya tyin tatsi tuñi yu tsi nyivi. Vatsí yu tyin vatsí jacacú yu tsi ñi. ⁴⁸ Nyivi tsa ña cuñí naquihin vaha tsa caahán yu tan ña cuñí ñi javaha ñi tumaa cuhva cuñí yu, iyó tsa cua tatsi tuñi tsi ñi. Tuhun tsa caahán yu, yacan cua tatsi tuñi tsi ñi nu cua cundihi quivi. ⁴⁹ Tyin ñavin cuenda maa yu caahán yu. Jutu yu, ra tsa jaquitsi tsi yu, tsahá ra tyiñu tsi yu caahán ra náa cua cahan yu tan náa cua jacuaha yu. ⁵⁰ Tan tsitó yu tyin tyiñu tsa tsahá ra, tsahá tsi ñayivi nyitó tsa ña cua naa maa coo nyivi. Yacan cuenda, tandihi tsa caahán yu, caahán yu cuhva catyí maa Jutu yu tsa cahan yu.

13

Nu nacatyá ra Jesús tsaha ra tsicá tsihin ra

¹ Tsa ndi cumañi ca iin quivi tan tahan tsi vico pascua, tsa tsitó maa ra Jesús tyin tsa cua tsaa hora tsa cua quita ra nu ñuhu ñayivi ihya tan cunuhu ra nu nyaá Jutu ra. Tacan ñi maa cuñí xaan ra tsi nyivi cuenda ra tsa iyó nu ñuhu ñayivi ihya. Tan vityin cua janaha ra tsi ñi tyin cuñí xaan ra tsi ñi tyin cua cúu ra tsa cuenda ñi.

² Tan cuxiñi ra Jesús tsihin ra tsicá tsihin ra. Tan quihvi nu ña vaha añima ra Judas Iscariote sehe ra Simón tan natyuhu nu tsi ra na xico ra tsi ra Jesús tan cuhva cuenda ra tsi ra Jesús tsi nu xaan iñi tsi ra. ³ Maa tyin ra Jesús tsitó ra tyin tsahá Jutu ra tandihi tyiñu tsi ra tyin quihí ndaha ra. Tan tsitó ra tyin nu nyaá Nyoo quee ra tan juvin ñi ndacan cua cunuhu nyico ra. Tan nyaá ra Jesús cuxiñí ra.

⁴ Tacan tan nduvitaꝯ ra tan tavaꝯ ra jahma tsa nditsí ra ityi tsata, tan tsaḥñi ra iin toalla tsitsi ra. ⁵ Tacan tan tyihí ra ndutya tsitsi iin tsicoho tan quitsahaꝯ nacatyá ra tsaha ra tsicá tsihin ra. Tan jana ityi ra tsaha ra naha tsihin toalla can.

⁶ Tan tsa cua nacatya ra tsaha ra Simón Pedro tan catyí ra Simón tsihin ra:

—Jutu Mañi yu, ¿a yooḥo cua nacatya tsaha yu?

⁷ Tacan tan catyí ra Jesús:

—Vityin ña cutuñí iñi un tsa javahá yu, maa tyin cutuñi iñi maa un nu cuahán ca tsi quivi.

⁸ Maa tyin ra Pedro catyí ra tsihin ra:

—Ndi iin tsaha tan ña cua cuhva yu nacatya un tsaha yu.

Tan catyí ra Jesús tsihin ra:

—Tatun ña cua nacatya yu tsaha un, ñavin ca cuenda yu cua cuvi un.

⁹ Tacan tan catyí ra Pedro tsihin ra Jesús:

—Tun tacan, Jutu Mañi yu, ñavin tsaha ñi yu nacatya un. Nacatya nda cuanda ndaha yu tan jiñi yu —catyí ra.

¹⁰ Maa tyin catyí ra Jesús tsihin ra:

—Nyivi tsa ndi tsityi, ña cuñí tsi tsa ndoo naniꝯ cahnu cuñu ñuhu ñi. Tsaha ña ñi cuñí tsi ndoo, tyin tsa ndoo maa naniꝯ ñi. Nyooḥo tsa ndoo maa ndo, vasu ña tandihí ndo ndoo —catyí ra Jesús.

¹¹ Cahān ra tsa ña tandihí ra naha ndoo tyin tsitó ra yóo cua xico tsi ra tsi nu xaan iñi tsi ra nahnu.

¹² Tsa yahaꝯ nacatyaꝯ ra Jesús tsaha ra tsicá tsihin ra, tan tsinditsi nyico ra jahma ra, tan tsinyaa nyico ra inga tsaha nu mesa tan catyí ra tsihin ra naha:

—¿A cutuñí iñi nyooho tsa javahā yu tsihin ndo?
¹³ Nyooho caahán ndo tsihin yu, “Maestro tan Jutu Mañí yu”, tan nditsa tyin yacan cuví yu. ¹⁴ Yuhu tsa cuví yu Ra Jacuahá tan Jutu Mañi ndo, nacatyā yu tsaha ndo, tan tacan cuñí tsi tsa nacatya tahan maa ndo tsaha ndo. ¹⁵ Yuhu tsahā yu iin cuhva tsi ndo tyin javaha ndo tumaa cuhva javahā maa yu. ¹⁶ Tsa nditsa catyí yu tsihin ndo tyin ndi iin musu tan ña cahnu ca cuví ra tan ñavin ca tsitoho ra. Tan ndi iin ra tsa cuahán tyiñu, tan ña cahnu ca cuví ra tan ñavin ca ra tsa tavā tyiñu tsi ra. ¹⁷ Tatun cutuñí iñi ndo yacan, tan javahá ndo can, sīi xaan cua coo ndo.

¹⁸ Ñavin tsa cuenda tandīhi ndo caahán yu. Yuhu tsitó maa yu yóo nacatsī yu. Maa tyin cuñí tsi tsa cuví tumaa caahán tuhun Nyoo tyehen: “Ra tsa tsatsī paan tsihin yu, juvin ra cua xico ñaha tsi yu tsi nu xaan iñi tsi yu”, catyí tsi nu tutu Nyoo. ¹⁹ Caahán yu tyehen tsihin ndo tsa ndi cumañi ca cuví can tyin quivī cua cuví yacan, cua tsinu iñi ndo tyin yuhu cuví ra tsa iyó nda ndi cumañi ca coo tandīhi tsa iyó. ²⁰ Tsa nditsa catyí yu tsihin ndo tyin nyivī naquihin vaha tsi nyivī tsa jacuhún yu tsi ñi, maa yu naquihin vaha ñi cuví can. Tan nyivī tsa naquihín vaha tsi yuhu, naquihín vaha ndīhi ñi tsi ra tsa jaquitsī tsi yu —catyí ra Jesús.

Nu jacotó ra Jesús tyin cua xico ra Judas tsi ra tsi nu xaan iñi tsi ra nahnu
 (Mt. 26.20-25; Mr. 14.17-21; Lc. 22.21-23)

²¹ Tsa yahā tsa cahan ra Jesús yacan, tan quit-sahā nducuiihyá xaan cuñi añima ra, tan catyí catsi ra:

—Tsa nditsa catyí yu tsihin ndo, tyin iin nyoooho cua xico ndo tsi yu tsi nu xaan iñi tsi yu —catyí ra Jesús.

²² Tacan tan ra tsicá tsihin ra, quitsahā nyehé nuu tahan ra naha, tan ña tsitó ra naha yóo tuhun caahán ra Jesús. ²³ Iin ra tsicá tsihin ra Jesús nyanaá ra tsi ra nu nyaá ra cuxiñi ra. Tan ra ican cuví ra tsa cuñi xaan ra Jesús. ²⁴ Tan ra Simón Pedro javahā ra seña tsi ra can, na ndaca tuhun ra yoó tuhun caahán ra Jesús. ²⁵ Tacan tan ra ican tsinyaá naa ca ra tsi ra Jesús, tan tsicā tuhun ra tsi ra:

—Jutu Mañi yu, ¿yoó ra cuví ra tsa caahán un tuhun?

²⁶ Tan nacahān ra Jesús tan catyí ra:

—Cua jatyii yu luxu paan, tan ra tsa cua cuhva yu itsi, ra ican cuví ra —catyí ra.

Tacan tan quihñin ra luxu paan tan jatyii ra, tan tsahā ra tsi ra Judas Iscariote, sehe ra Simón. ²⁷ Tsa quihñin ra Judas paan can tan quihvi nu ña vaha añima ra. Tacan tan ra Jesús catyí ra tsihin ra:

—Tsa tsicá iñi un javaha un, jānumi javaha can —catyí ra Jesús tsihin ra Judas.

²⁸ Maa tyin ndi intuhun ra tsa nyecú nu mesa can, ña cutuñi iñi ra naha nacuenda cahān ra tacan tsihin ra can. ²⁹ Ra Judas cuví ra yihí ndaha yitñin nu yihí xuhun, yacan cuenda yihí ra naha cuñi maa ra naha tyin cuñi ra Jesús tsa cujata ra tsa tsiñi ñuhu tsi ra naha tsa cuenda vico can, a cuhva ra juhva xuhun can tsi nyivi ndaahvi, cuñi maa ra naha. ³⁰ Tsa yahā quihñin ra Judas paan can, tacan tan quitā ra. Tan tsacuaa cuví can.

Tyiñu tsa tsa tava ra Jesús tsi yo: tsa cuñi tahan yo tsi yo

³¹ Tsa yaha tsa cuahán ra Judas, tan catyí ra Jesús:

—Vityin cua nyehe nyivi tsa cahnu cuví yuhu Rayi tsa quee nda gloria. Tan cua nyehe ñi tsa cahnu cuví Nyoo tsa cuenda yu. ³² Tatun Rayi tsa quee nda gloria jacahnú ra tsi Nyoo, tacan tucu Nyoo cua jacahnu ra tsi ra. Tsa tsa quivi cua jacahnu ra tsi ra. ³³ Sehe yu, ña naha ca cua cunyi yu tsihin ndo. Nyoocho cua nanducu ndo tsi yu, maa tyin tumaa tsa cahan yu tsihin ra cuví ityi nuu tsihin yo nyivi Israel can naha ra, caahán yu tsihin ndo vityin, tyin ña cua cuvi cuhun ndo nu cua cuhun yu. ³⁴ Tsa há yu iin tyiñu tsa tsi ndo: Cuñi tahan ndo tsi ndo. Tumaa tsa cuñi maa yu tsi ndo, tacan cuñi tsi tsa cuñi tahan ndo tsi ndo. ³⁵ Tatun cuñi tahan ndo tsi ndo, tandihí nyivi tan cua coto ñi tyin nyivi nyicún tsi yu cuví ndo.

Nu caahán ra Jesús tyin ra Pedro cua cahan ra tyin ña nacotó ra tsi ra

(Mt. 26.31-35; Mr. 14.27-31; Lc. 22.31-34)

³⁶ Ra Simón Pedro tsica tuhun ra tsi ra Jesús tan catyí ra:

—Jutu Mañi yu, ¿nu maa cua cuhun un? —catyí ra.

Tan nacahan ra Jesús tan catyí ra:

—Nu cuhun yuhu, ña cua cuvi cunyicún un tsi yu vityin. Maa tyin nu cuahán ca tsi quivi, tan cunyicun un tsi yu —catyí ra Jesús.

³⁷ Tacan tan catyí ra Pedro tsihin ra:

—Jutu Mañi yu, ¿nácaa tsa ña cua cuví cunyicun yu tsi un vityin? Tan tsa iyó vaha iñi yu tsa cuhva yu ñayivi yu tsa cuenda un —catyí ra.

³⁸ Tan nacañan ra Jesús tan catyí ra:

—¿A nditsa tsa cuhva un ñayivi un tsa cuenda yu? Tsa nditsa catyí yu tsihin un, tyin tsa ndi cumañi ca vacu tsa tsitooho, yooho cua cahan un uñi tsaha tyin ña nacotó un tsi yu —catyí ra Jesús tsihin ra Pedro.

14

Ra Jesús cuví ityi cuhun yo nu nyaá Nyoo Jutu yo

¹ Tan catyí ra Jesús:

—Ña caca xaan iñi ndo. Tsinu iñi ndo tsi Nyoo, tan tsinu ndihí iñi ndo tsi yu. ² Vehe Jutu yu cuaha xaan nu coo ndo iyó. Tun tsatyin ñavin tacan, tsa naha catyí tuhun yu tsihin ndo. Tan cua cuhun yu cua janduvaha yu iin nu coo ndo. ³ Tsa yahá tsa cuhun yu janduvaha yu nu coo ndo, tan cua quitsi nyico yu inga tsaha, quitsi naquihin yu tsi ndo tyin cuyucu ndo nu cua cunyaa yu. ⁴ Nyooho tsa tsitó maa ndo nu maa cuhun yu, tan tsa tsitó ndo ityi.

⁵ Tan catyí ra Tomás tsihin ra:

—Jutu Mañi yu, ña tsitó ndi nu maa cua cuhun un. Tan ¿nácaa coto ndi ityi? —catyí ra.

⁶ Tan catyí ra Jesús:

—Yuhu cuví ityi tsa cuahán gloria. Tan yuhu cuví tsa nditsa. Tan juvin ñi yuhu cuví ra tsahá ñayivi coo ndo. Tan tsa cuenda yuhu ñi, tan cuví tsa ndo nu nyaá Jutu yu. ⁷ Tan tsa nacotó ndo tsi yu, tan tsa cuenda yacan nacotó ndihí ndo tsi Jutu yu. Nda vityin tan nu cuahán ca tsi ityi nuu, cua

nacoto ndihí ndo tsi ra, tyin tsa nyehé ndo tsi ra —catyí ra Jesús.

⁸ Tacan tan catyí ra Felipe tsihin ra:

—Jutu Mañi yu, *cuhva* jihna nyehe ndi tsi Nyoo Jutu yo, tan tsihin yacan ñi tan ndoo ndi vaha.

⁹ Tan nacahan ra Jesús, tan catyí ra:

—Yooho Felipe, tsa naha xaan nyíi yu tsihin ndo, tan ¿nácaa tsa caahán un tsa ña nacotó un tsi yu? Nyívi tsa nyehé tsi yu, nyehé ndihí ñi tsi Nyoo Jutu yu. Tan ¿nácaa tsa caahán un tsihin yu: “Cuhva jihna nyehe ndi tsi Nyoo Jutu yo”? ¹⁰ ¿A ña tsinú iñi un tyin iin ñi cuví yu tsihin Nyoo Jutu yu? Tan maa ra iin ñi cuví ra tsihin yu. Tsa caahán yu tsihin ndo, ñavin yuhu caahán yacan. Jutu yu tsa iyó tsihin yu, maa ra javahá tyiñu ra tsihin yu. ¹¹ Tsinu iñi ndo tsi yu tyin iin ñi ra cuví yu tsihin Nyoo Jutu yu. Tan Nyoo Jutu yu iin ñi cuví ra tsihin yu. Tatun ña tsinú iñi ndo yacan, cuví tsinu iñi ndo tsi yu tsa cuenda tyiñu Nyoo Jutu yu tsa javahá yu. ¹² Tsa nditsa caahán yu tsihin ndo tyin nyívi tsinú iñi tsi yu, *cua* javaha ndihí ñi tsa javahá yu. Tan cahnu ca tsa *cua* javaha ñi, tyin yuhu *cuhun* yu nu nyaá Nyoo Jutu yu. ¹³ Tan tandihí tsa *cua* ndacan ndo tsi jutu yu tsihin *sívi* yu, *cua* ñihi ndo can tyin tacan tan *jacahnu cuaha ca nyívi* tsi Nyoo Jutu yu tsa cuenda yuhu tsa cuví yu Sehe ra. ¹⁴ Yuhu *cua* javaha yu náa ndihí tsa ndacan ndo tsa cuenda yu.

*Nu caahán ra Jesús tyin *cuhva* ra Tatyí Ii ra tsi yo*

¹⁵ Tatun *cuñí* ndo tsi yu, *tyaa yahvi* ndo tsa caahán yu. ¹⁶⁻¹⁷ Tan ndacan *tahvi* maa yu tsi Nyoo Jutu yu na *jaquitsi* ra iin ra *cua* *cuhva tunyee* iñi tsi ndo. Tan ra *ican* cuví Tatyí Ii Nyoo, ra tsa caahán

tsa nditsa. Tan iin nyita ñi maa cua cunyaa ra tsihin ndo. Maa tyin nyivi tsa taahán ca iñi tsa iyó nu ñuhu ñayivi ihya, ña cua cuvi naquihin ñi Tatyí Ii Nyoo tyin ña nyehe ñi tsi ra. Tan ndi ña tsitó ñi tsi ra. Maa tyin nyooho tsitó ndo tsi ra tyin nyaá ra tsihin ndo tan tacan ñi cua ndoo ra tsihin ndo. ¹⁸ Ña cua nacoó cuii yu tsi ndo. Cua quitsi nyico yu nu yucú ndo. ¹⁹ Juhva cuii ña quivi, tan nyivi cuenda nu ñuhu ñayivi ña cua nyehe ca ñi tsi yu. Maa tyin nyooho cua nyehe ndo tsi yu. Tyin yuhu nyito yu, yacan cuenda nyooho cua coo ndihi ndo. ²⁰ Quivi can cua coto ndo tyin yuhu iin ñi cuví yu tsihin Jutu yu. Tan nyooho iin ñi cuví ndo tsihin yu. Tan yuhu iin ñi cuví yu tsihin ndo. ²¹ Nyivi tsa tyaá yahvi tsa caahán yu, tan javahá ñi cuhva caahán yu, ñi ican cuví ñi tsa cuñí tsi yu. Tan ñi tsa cuñí tsi yu, Jutu yu cua cuñi ra tsi ñi. Tan cuñi ndihi tucu maa yu tsi ñi tan cua janaha yu tsi ñi yóo ra cuví yu —catyí ra Jesús.

²² Tan catyí ra Judas, ñavin ra Judas Iscariote, inga ra.

—Jutu Mañi yu, ¿nácaa tsa nyuhu ñi cua janaha un tsi un, tan ñavin tsi tandihi nyivi iyó nu ñuhu ñayivi?

²³ Nacahan ra Jesús tan catyí ra:

—Nyivi cuñí tsi yu, javahá ñi tsa caahán yu. Tan Jutu yu cuñi ra tsi ñi. Tan quitsi ndi nu yucú ñi tan coo ndi tsihin ñi. ²⁴ Nyivi ña cuñí tsi yu, ña javahá ñi tsa caahán yu. Tan tuhun tsa caahán yu tsa tyaá soho ndo, ñavin tuhun maa yu cuví tsi, tyin tuhun caahán Jutu yu, ra tsa jaquitsi tsi yu, cuví tsi.

²⁵ Caahán yu tandihi tuhun ihya tsihin ndo tsitsi tsa ndi nyii yu tsihin ndo. ²⁶ Maa tyin nu cuahán

ca tsi ityi nuu cua jaquitsi Jutu yu Tatyí li ra tsihin sivi yu. Tan cua jatyinyee ra ican tsi ndo, tan cua cuhva ra tunyee iñi tsi ndo, tan cua janaha ra tandihi tsi ndo. Tan cua janducuhun iñi ra tsi ndo tsa tsa yahā caḥan yu tsihin ndo.

²⁷ Jandoó yu iin tsa taxin coo añima ndo, tumaa tsa taxin cuñí añima maa yu. Yacan tsahá yu tsi ndo. Ñavin tumaa tsa taxin tsa ñihí ndo nu ñuhu ñayivi ihya. Ña caça xaan iñi ndo tan ña nayuhvi ndo. ²⁸ Tsiñi ndo tsa caḥan yu nu catyi yu tyin cua cuhun yu tan cua quitsi nyico yu nu yucú ndo. Tatun cuñí ndo tsi yu, cua cusii iñi ndo tyin catyi yu tyin cuahan yu nu nyaá Jutu yu. Tyin cahnu ca cuví Jutu yu tan ñavin ca maa yu. ²⁹ Caahán yu tyehen tsihin ndo tsa ndi cumañi ca cuhun yu, tyin quivi cuhun yu, cua tsinu iñi ndo tsi yu.

³⁰ Ña cuaha ca cua cahan yu tsihin ndo. Tyin vatsí nu ndacá ñaha nu ñuhu ñayivi ihya. Maa tyin ña ndacá ñaha nu tsi yu. ³¹ Tyin tacan tan coto nyivi iyó nu ñuhu ñayivi, tyin yuhu cuñí yu tsi Nyoo Jutu yu, tan javahá yu tyiñu tavā ra tsi yu.

'Nduvita ndo, tan cohon ndo, na cua tsiyo yo ihya.

15

Nu caḥan ra Jesucristo tyin cuví ra tumaa yoho tsa cuví uvas

¹ Yuhu cuví yoho tsa cuví uvas tsa nditsa. [Tsa cuví uvas cuví tsi tumaa yoho nditsaahan ndivi maa tyin yucu vixi cuví tsi.] Tan Jutu yu cuví ra jahá cuenda yoho can. ² Tsaahnyá ra soco tsa ña tsahá tsiti. Tan nacahnya ra nuu yoho yucu tsa

tsahá tsiti, tan janduvahá ra can, tyin tacan tan cuhva cuaha ca tsi tsiti. ³Tsa yaha janduvaha Jutu yu tsi nyooho tsihin tsa jacuahá yu tsi ndo. ⁴Jañihi ca ndo ndu iin ndo tsihin yu, tumaa tsa iin ñi cuví yu tsihin ndo. Tumaa iin soco yoho can ña cuví cuhva tsi tsiti tsa maa ñi maa tsi, tun ña nyanaá tsi tsata yoho cahnu can, tacan nyooho, ña cua cuví javaha ndo tsa vaha tatun ña iin ñi cuví ndo tsihin yu.

⁵Yuhu cuví yoho cahnu. Tan nyooho cuví soco yoho can. Nyivi tsa nyanaá tsi yu, tan nyanaá yu tsi ñi, cuaha tsa vaha javahá ñi. Tyin nduve náa cuví javaha ñi tatun ña nyanaá ñi tsi yu. ⁶Nyivi tsa ña nyanaá tsi yu, cua javita Jutu yu tsi ñi, tumaa javitá yo soco yutun tsa ña tsahá tsiti. Na ityi can tan jatacá yo can, tsahan tsahmí yo.

⁷Tatun tacan ñi nyanaá maa ndo tsi yu, tan ña naa iñi ndo tsa jacuahá yu tsi ndo, tacan tan cuví ndacan ndo náa cuñí maa ndo tsi yu, tan yuhu cua cuhva yu tsa cua ndacan ndo. ⁸Tatun cuaha tsa vaha javahá ndo, jacahnú xaan ndo tsi Jutu yu cuví can. Tan tsihin yacan janahá ndo tyin cuví ndo nyivi tsa nditsa nyicún tsi yu. ⁹Yuhu cuñí yu tsi ndo, tumaa tsa cuñí Jutu yu tsi yu. Ña naa iñi ndo cuhva cuñí yu tsi ndo. ¹⁰Tatun tyaá yahvi ndo tsa caahán yu, ña cua naa iñi ndo tyin cuñí yu tsi ndo. Tumaa tsa javahá maa yu, tyaá yahvi yu tsa caahán Jutu yu. Ña naa iñi yu tsa cuñí xaan ra tsi yu.

¹¹Caahán yu tyehen tsihin ndo tyin na cusii iñi ndo tsihin yu. Tan cusii ca iñi ndo. ¹²Tuhun tsa caahán yu tsihin ndo, yacan cuví tsehe: cuñi

tahan ndo tsi ndo, tumaa tsa cuñí maa yu tsi ndo. ¹³ Tatun yaha xaan cuñí tahan yo tsi yo, cana maa iñi yo cuhva yo ñayivi iyó yo tsa cuenda inga yo. ¹⁴ Nyooho cuví ra vaha iñi tsi yu tatun javahá ndo tsa caahán yu tsihin ndo. ¹⁵ Ña caahán ca yu tyin musu yu cuví tsi ndo, tyin iin musu ña tsitó ra náa javahá tsitoho ra. Caahán yu tyin ra vaha iñi tsi yu cuví ndo, tyin tandihi tsa caahán Jutu yu tsihin yu tan jacotó yu itsi tsi ndo. ¹⁶ Ñavin nyooho nacatsi tsi yuhu tyin maa yu nacatsi tsi ndo. Tan tavá tyiñu yu tsi ndo tsa cuhun ndo tan jaha tyiñu ndo. Tan tyiñu jahá ndo cua quita vaha tsi, tumaa iin itu tsa vaha xaan cuvaha. Tan cuaha xaan niñi cua coo, tan ña cua tivi maa tsi. Tacan tan cua cuhva Jutu yu tandihi tsa ndacan ndo tsi ra tsihin sivi yu. ¹⁷ Tyehen caahán yu tsihin ndo: Cuñi tahan ndo tsi ndo.

Nyivi taahán iñi tsa iyó nu ñuhu ñayivi, ndasi cuñí ñi nyehé ñi tsi ra Jesús tan tsi nyivi nyicún tsi ra

¹⁸ Tatun ndasi cuñí nyivi taahán iñi tsa iyó nu ñuhu ñayivi ihya nyehe ñi tsi ndo, coto ndo tyin jihna ca maa yu ndasi cuñí ñi nyehe ñi. ¹⁹ Tun tsatyin nyivi cuenda nu ñuhu ñayivi ihya cuví ndo, cua cuñi nyivi tsi ndo tumaa tsa cuñí tahan maa ñi tsi ñi. Maa tyin nyooho tsa nacatsi yu tsi ndo mahñu ñi. Yacan cuenda ndasi cuñí ñi nyehe ñi tsi ndo, tyin ñavin ca nyivi cuenda nu ñuhu ñayivi ihya cuví ndo. ²⁰ Nducuhun iñi ndo tsa cahán yu tsihin ndo, tyin ndi iin musu tan ña cahnu ca cuví ra tan ñavin ca tsitoho ra. Tatun tyaá yahvi nyivi tsa caahán yu tsihin ñi, tacan cua tyaa yahvi ndihi ñi tsa jacuahá ndo tsi ñi. Tan tatun ndasi icá ñi tsihin

yu, ndasi cua ica ndihí ñi tsihin ndo. ²¹ Tandihí yacan cua ica ñi tsihin ndo tsa catyi yuhu, tyin ña nacotó ñi tsi ra tsa jaquitsi tsi yu.

²² 'Tun tsatyin ña quitsi yu cahan yu tsihin ñi, nduve cuatyí ñi. Maa tyin vityin nduve náa siqui cua tyaa ñi cuatyí ñi, tyin tsa yaha cahan yu tsihin ñi. ²³ Nyivi tsa ndasi cuñí nyehé tsi yu, ndasi cuñí ndihí ñi nyehé ñi tsi Jutu yu. ²⁴ Nduve cuatyí ñi, tun tsatyin ña javahá yu tsa ña cuví javaha inga nyivi. Maa tyin tsa nyehé ñi tandihí yacan. Vasu ndi maa tsa nyehé ñi can maa tyin ndasi cuñí ñi nyehé ñi tsi yu, tan tsi Jutu yu. ²⁵ Maa tyin tandihí yacan cuvi, tyin cuñí tsi cundaa tumaa cuhva caahán nu tutu ley tsa jacuahá ñi tsa caahán tyehen: “Nduve vihi náa tsaha, tan ndasi cuñí ñi nyehé ñi tsi yu”, catyí tsi.

²⁶ 'Maa tyin cua quitsi Tatyí Ii, ra tsa caahán tsa nditsa. Ra ican cuví ra tsa cua cuhva tunyee iñi tsi ndo. Quivi cua tsaa yu nu nyaá Jutu yu tan cua jaquitsi ndi Tatyí Ii nu yucú ndo. Tan cua cahan ra tumañi iñi tsa cuenda yu. ²⁷ Tan nyooho tucu cua cahan ndo tumañi iñi tsa cuenda yu, tyin yucú ndo tsihin yu nda quivi quitsaha jahá tyiñu yu.

16

¹ 'Caahán yu tyehen tsihin ndo tyin tacan tan ña jandihí ndo tsa tsinú iñi ndo tsi yu. ² Cua tava cuii nyivi tsi ndo vehe ñuhu. Tan coo quivi cua cahñi ñi tsi ndo, tan cua cuñí ñi tyin tyiñu Nyoo javahá ñi. ³ Tacan cua ica ñi tyin ña nacoto ñi tsi Jutu yu tan ndi tsi maa yu. ⁴ Caahán yu tsehe tsihin ndo tyin quivi tsa cua cuvi tumaa cuhva caahán yu tsihin

ndo, cua nducuhun iñi ndo tyin tsa yaha cahan yu tuhun ihya tsihin ndo.

'Ña cahan yu tyehen tsihin ndo nda jihna tyin ndi nyíí maa yu tsihin ndo.

Tyiñu jahá Tatyí Ii Nyoo

⁵ Maa tyin vityin cua cuhun yu tyin cunyaa yu tsihin ra tsa jaquitsi tsi yu. Ndi intuhun ndo tan ña tsicá tuhun ndo tsi yu nu maa cua cuhun yu. ⁶ Tyin tsa nducuiihya cuñi ndo tsa caahán yu tyehen tsihin ndo. ⁷ Caahán yu tsa nditsa tsihin ndo tyin vaha ca tsa cuhun yu cuenda tsa vaha tsi maa ndo. Tyin tatun ña cuhun yu, ña cua quitsi Tatyí Ii tsa cua cuhva tunyee iñi tsi ndo. Maa tyin tatun cuhun yu, cua jaquitsi yu tsi ra. ⁸ Tan quiivi quitsi ra, cua jacoto ra tsi nyivi iyó nu ñuhu ñayivi ihya tyin iyó cuatyí ñi. Tan cua janaha ra ityi vaha tsi ñi, cuhva coo vaha ñi. Tan cua jacoto ra tsi ñi tyin cua cutuñi ñi nuu Nyoo. ⁹ Cua jacoto ra tsi ñi tyin iyó cuatyí ñi tyin ña tsinú iñi ñi tsi yu. ¹⁰ Cua jacoto ra tsi ñi tyin iyó ityi vaha, cuhva coo vaha ñi tyin yuhu cua cuhun yu nu nyaá Jutu yu tan ña cua nyehe ca ndo tsi yu. ¹¹ Tan cua coto ñi tyin cua jandaa Nyoo cuatyí ñi tyin tsa yaha cundaá cuatyí nu cuví cuihna, nu ndacá ñaha nu ñuhu ñayivi ihya.

¹² Tan cuaha ca tsa nyaá cahan yu tsihin ndo, maa tyin ña cua cutuñi iñi ndo can vityin. ¹³ Quiivi quitsi Tatyí Ii tsa caahán tsa nditsa, maa ra cua janaha tandihí tsa nditsa tsi ndo. Tyin ñavin cuenda maa ra cua cahan ra, tyin cua cahan ra tandihí tsa tsiñí ra. Tan cua jacoto ra náa cua cuví nu cuahán ca tsi ityi nuu. ¹⁴ Cua jacahnu ra tsi yu, tyin cua naquihin ra tuhun yu tan cua janaha ra

can tsi ndo. ¹⁵ Tandihí tsa iyó tsi Jutu yu, tsii maa yu cuví ndihí can. Yacan cuenda caahán yu tyin Tatyí Ii cua naquihin ra tuhun yu, tan cua janaha ra tsi nyooho.

Ra tsicá tsihin ra Jesús cuiihyá xaan cuñí ra naha, maa tyin nu cuahán ca tsi quiví cua cusí iñi ra naha, catyí ra Jesús

¹⁶ Ña naha cuii ca tan ña cua nyehe ca ndo tsi yu, maa tyin yaha can tan cua nyehe nyico ndo tsi yu, tyin yuhu cua cuhun yu nu nyaá Jutu yu —catyí ra Jesús.

¹⁷ Tacan tan juhva ra tsicá tsihin ra, tsicá tuhun tahan ra naha tan catyí ra naha:

—¿Náa cuñi tsi cahan yacan? Catyí ra tsihin yo tyin ña naha cuii ca tan ña cua nyehe ca yo tsi ra, tan yaha can tan cua nyehe nyico yo tsi ra inga tsaha tyin cua cuhun ra nu nyaá Jutu ra. ¹⁸ ¿Náa cuñí tsi catyí tsa “ña naha cuii ca” can? Ña cutuñí iñi yo náa tuhun caahán ra —catyí ra naha.

¹⁹ Tan tuví iñi ra Jesús tyin cuñí ra naha ndaca tuhun ra naha tsi ra, tan catyí ra:

—Yuhu cahan yu tsihin ndo tyin ña naha cuii ca tan ña cua nyehe ca ndo tsi yu, maa tyin yaha can tan cua nyehe nyico ndo tsi yu. ¿A yacan cuví tsa tsicá tuhun tahan ndo tsi ndo? ²⁰ Tsa nditsa caahán yu tsihin ndo tyin nyooho cua nducuiihya iñi ndo tan cua vacu ndo, maa tyin nyiví cuenda nu ñuhu ñayiví cua cusí iñi ñi. Vasu cuiihya cuñí ndo vityin, tucuiihya iñi can cua nanduvi tsi tsa síi. ²¹ Cuhva tsa cua cacu sehe iin ñaha, nyehé ña tundo. Maa tyin tsa yaha cacu lee can, ndi ña ñuhu ca iñi ña tsa uhvi can tsa cuenda tsa síi cuñí

ña tyin cacu iin lee sehe ña. ²² Tacan tucu nyooho vityin, cuihya xaan cuñí ndo. Maa tyin cua nyehe nyico yu tsi ndo inga tsaha. Tacan tan cua cusii nyico iñi añima ndo. Tan yoñi cuví quihin nyaa tsa sii can tsi ndo.

²³ Quivi can nduve ca tsa cua ndaca tuhun ndo tsi yu. Tsa nditsa caahán yu tsihin ndo tyin Nyoo Jutu yu cua cuhva ra tandihi tsa ndacan ndo tsi ra tsihin sivi yu. ²⁴ Nda vityin tan ñaha ca ndacan ndo tsa ndacan ndo tsihin sivi yu. Ndacan ndo tan cua ñihi ndo tan cusii xaan iñi ndo.

Ra Jesucristo cuví jaha canaa ra tsa ña vaha iyó nu ñuhu ñayivi

²⁵ Maa ñi maa tsihin tsa jandu inducú yu tuhun jacuahá yu tsi ndo. Maa tyin nu cuahán ca tsi, ñavin ca tsihin cuhva can cua jacuahá yu tsi ndo, maa tyin cua catyi tuhun catsi yu tuhun Jutu yu tsihin ndo. ²⁶ Quivi can tsihin sivi yu cua ndacan ndo tsa ndacan ndo tsi ra. Tan ña tsiñí ñuhu ca tsa cahan ndaahvi yu tsihin Jutu yu tsa cuenda ndo. ²⁷ Tyin maa Nyoo Jutu yu cuñí ra tsi ndo. Cuñí ra tsi ndo tyin nyooho cuñí ndo tsi yu, tan tsinú iñi ndo tyin nu nyaá Nyoo quee yu. ²⁸ Nu nyaá Jutu yu quee yu tyin quitsi yu nu ñuhu ñayivi ihya. Maa tyin vityin cua naco yu ñuhu ñayivi ihya tyin cua cunuhu nyico yu nu nyaá ra —catyí ra Jesús.

²⁹ Tacan tan catyí ra tsicá tsihin ra:

—Vityin nditsa, caahán catsi un tsihin ndi. Ñavin ca tsihin cuhva caahán un tsihin ndi. ³⁰ Vityin nyehé ndi tyin tsitó un tandihi cuii maa, tan ña tsiñí ñuhu ca tsa ndaca tuhun ndi tsi un tan coto un tsa tsicá iñi ndi. Yacan cuenda tsinú iñi ndi tyin nu nyaá Nyoo quee un —catyí ra naha tsihin ra Jesús.

³¹ Tan catyí ra Jesús:

—Tan vityin ¿a tsinú ñni ndo tsi yu? ³² Maa tyin caahán yu tsihin ndo tyin tsa vatsí hora. Tan vityin cuví hora tsa cua cuhun ndo siin siin ityi. Tan cua nacoo ndo tsi yu. Maa tyin ñavin intuhun ñi yu cua ndoo, tyin Jutu yu nyaá ra tsihin yu. ³³ Caahán yu tandihí tsehe tsihin ndo na coo tsa taxin añima ndo tsa cuenda tsa iin ñi cuví ndo tsihin yu. Nu ñuhu ñayivi ihya cua nyehe ndo tundoho, maa tyin janyee ndo ñni ndo, tyin yuhu tsa jahá canaa yu tsa ña vaha tsa iyó nu ñuhu ñayivi ihya.

17

Nu tsicán tahvi ra Jesús tsi Nyoo tsa cuenda ra tsicá tsihin ra

¹ Tsa yahá cahan ra Jesús yacan, nanyehę ndaa ra ityi andivi tan catyí ra:

—Jutu Mañi yu, tsa tsaá hora vityin. Jachnu tsi yu tsa cuví yu sehe un, tyin tacan tan jachnu tucu maa yu tsi un. ² Tyin tava tyiñu un tsi yu tsa quihi ndaha yu tandihí nyivi, tan cuhva yu ñayivi nyitó tsa ña cua naa maa tsi tandihí nyivi tsa tsahá un tsi yu. ³ Tatun nacotó ñi tsi un tyin intuhun ñi maa un cuví Nyoo tsa nditsa, tan nacotó ñi tsi yuhu ra Jesucristo ra tsa jaquitsi un, tacan tan cuví coo ñi ñayivi nyitó tsa ña cua naa maa.

⁴ Tsa jachnu yu tsi un nu ñuhu ñayivi ihya tan tyiñu tsa tava tyiñu un tsi yu tsa ndihí tsi javahá yu. ⁵ Tan vityin, Jutu Mañi yu, cua quitsi nuhu nyico yu nu nyaá un, tan cuñí yu tyin nacuhva un tsa chnu cuví yu tsihin un tsi yu, tumaa tsa tsicoo maa tsi yu nda ndi cumañi ca tsinu ñuhu ñayivi.

⁶ Tandihí ra tsa tsahá un tsi yu naha ra, ra tsa natavá vaha un mahñu nyívi iyó nu ñuhu ñayívi ihya, jacoto yu tsi ra naha yóo ra cuví yoocho. Tsii maa un cuví tsi ra naha tan tsahá un tsi ra naha tsi yu. Tan tyaá yahvi ra naha tsa caahán un. ⁷ Vityin tsitó ra naha tyin tandihí tsa tsahá un tsi yu, nu nyaá un quee tsi. ⁸ Tyin catyí tuhun yu tsihin ra naha tsa cahán un tsihin yu, tan naquihín vaha ra naha itsi. Tan tsitó ra naha tyin nditsa tsa quee yu nu nyaá un, tan tsinú iñi ra naha tyin maa un jaquitsí tsi yu.

⁹ Yuhu tsicán tahvi yu tsi un tsa cuenda ra naha. Ña tsicán tahvi yu tsa cuenda tandihí nyívi, maa tyin tsicán tahvi yu tsa cuenda ra tsa tsahá un tsi yu naha ra, tyin tsi maa un cuví ra naha. ¹⁰ Tandihí nyívi tsa cuví tsii un, tsahá tucu un tsi ñi tsi yu. Tan maa ñi janahá tsa cahnu cuví yu.

¹¹ Yuhu ña cua ndoo ca yu nu ñuhu ñayívi ihya, maa tyin maa ra naha cua ndoo ra naha nu ñuhu ñayívi ihya. Tan yuhu cua cunyaa nyico yu tsihin un. Jaha cuenda tsi ra tsa tsahá un tsi yu tsihin tunyee iñi tsa iyó tsi maa un, Jutu Mañi yu. Tan na iin ñi cuvi ra naha, tumaa tsa iin ñi cuví maa yo. ¹² Quiví tsinyij yu nu ñuhu ñayívi ihya tsihin ra naha, jaha cuenda yu tsi ra tsa tsahá un tsi yu naha ra tsihin tunyee iñi tsa iyó tsi un. Tan jaha cuenda yu tsi ra naha. Tan ndi intuhun ra naha tan ña tsinaa ra naha. Maa tyin ra tsa tsa nyaá maa tsa cunaa, ra ican ñi cuví ra cuanaa tan quitá cuhva tumaa tsa catyí nu tutu maa un.

¹³ Vityin tsa cua quitsí yu nu nyaá un, maa tyin tsitsi tsa ndi nyíi yu nu ñuhu ñayívi ihya, caahán

yu tsehe, tyin na cusii iñi ra naha tumaa tsa sii cuñí maa yu. ¹⁴ Yuhu cahān yu tsihin ra naha tsa caahán un, maa tyin nyivi cuenda nu ñuhu ñayivi ndasi cuñí ñi nyehe ñi tsi ra nyicún tsi yo naha ra, tsa cuenda tyin ñavin ra cuenda nu ñuhu ñayivi cuví ra naha. Tumaa yuhu, ñavin ra cuenda nu ñuhu ñayivi cuví yu. ¹⁵ Ña tsicán yu tsi un tsa tava un tsi ra nyicún tsi yo naha ra nu ñuhu ñayivi ihya, maa tyin jaha cuenda tsi ra naha coto náa jaha nu ña vaha tsi ra naha. ¹⁶ Tumaa yuhu ñavin ra cuenda nu ñuhu ñayivi cuví yu, tacan tucu ra ihya naha ra, ñavin ra cuenda nu ñuhu ñayivi cuví ra naha. ¹⁷ Jacu ii tsi ra naha tsihin tsa nditsa, na javaha ra naha maa ñi maa cuhva cuñí maa un. Tyin tsa caahán un, yacan cuví tsa nditsa. ¹⁸ Tumaa tsa jaquitsi un tsi yuhu nu yucú nyivi iyó nu ñuhu ñayivi, tacan cua jacuhun ndihi tucu yuhu tsi ra tsa nyicún tsi yo, nacahan ra naha tuhun yo tsihin nyivi tsa ñaha ca coto tuhun yo. ¹⁹ Tan tsa cuenda tsa vaha tsi maa ra naha, jacu ii maa yu tsi yu tyin tacan tan cuví jacu ii tucu maa ra naha tsi ra naha tsihin tsa nditsa.

²⁰ Ñavin tsa cuenda ra ihya ñi naha ra tsicán tahvi yu tsi un. Tsicán tahvi ndihi tucu yu tsi un tsa cuenda nyivi tsa cua tsinu iñi tsi yu, tsa cuenda tsa cua cahan ra ihya naha ra ityi nuu ca. ²¹ Tsicán yu tsi un na iin ñi cuví ñi tsihin inga ñi. Tan na iin ñi cuví ñi tsihin yo, Jutu Mañi yu. Tumaa yoocho nyaá un tsihin yu tan yuhu nyaá yu tsihin un, na iin ñi cuví ñi tsihin yo, tyin tacan tan tandihi nyivi iyó nu ñuhu ñayivi cua tsinu iñi ñi tyin maa un jaquitsi tsi yu. ²² Yuhu tsaḥa yu tsa cahnu cuví un tsi ñi

nyicún tsi yo. Juvín ñi maa tsa cahnu cuví un tsa tsaha un tsi yu tyin tsihin yacan na iin ñi cuví ñi, tumaa yoocho tsihin yuhu, iin ñi cuví yo. ²³ Yuhu nyíi yu tsihin ñi. Tan yoocho nyaá un tsihin yu tyin tacan tan iin ña nyívi cua cuví ñi. Tan coto tandihí nyívi iyó nu ñuhu ñayívi tyin maa un jaquitsí tsi yu, tan cuñi xaan un tsi ñi nyicún tsi yo, tumaa tsa cuñi maa un tsi yu.

²⁴ Jutu Mañi yu, maa un tsaha tsi ñi tsi yu. Tan cuñi yu tsa cunyaa ñi tsihin yu nu cua cunyaa yu, tan na nyehe ñi tsa cahnu cuví tsa tsaha un tsi yu, tyin cuñi un tsi yu nda ndi cumañi ca tsinu ñuhu ñayívi. ²⁵ Jutu Mañi yu, ra vaha cuví un, tan nyívi cuenda nu ñuhu ñayívi ña tsitó ñi tsi un, maa tyin yuhu tsitó yu tsi un. Tan ra nyicún tsi yo ihya tsitó ra naha tyin maa un jaquitsí tsi yu. ²⁶ Tsa cahan yu tsihin ra naha yóo ra cuví un, tan cua cahan nyico tucu yu inga tsaha, tyin tumaa cuhva cuñi un tsi yu, tacan cua cuñi tahan ra naha tsi ra naha. Tan yuhu cunyaa yu añaima ra naha.

18

Nu cua tyihi ra Israel naha ra tsi ra Jesús vehe caa

(Mt. 26.47-56; Mr. 14.43-50; Lc. 22.47-53)

¹ Tsa yahá tsa cahan ra Jesús yacan, tacan tan cuahán ra tsihin ra tsicá tsihin ra inga tsiyo yutya Cedrón. Tan ican iyó iin cora yutun tata. Tan ican quihví ra Jesús tsihin ra tsicá tsihin ra. ² Tan ra Judas, ra tsa xico tsi ra, tsitó ra nu cuahán ra Jesús tyin ican tuhvá ra Jesús tsaahán tsihin ra tsicá tsihin ra. ³ Tan ican tsaá ra Judas tsihin andaru cuaha tan cuaha ra vitya cuenda vehe ñuhu tsa

jacuhun ra cuví ityi nuu tsihin jutu naha ra tan ra cuví fariseo naha ra. Tsaꝯ ra naha ican, nyisó ra naha mityi, tan nyisó ra naha lámpara tan ñuhu yiti. ⁴Tan ra Jesús tsa tsitó maa ra tandihi tsa cua tahan ra. Quita ra tan tsica tuhun ra tsi ra naha:

—¿Yóo nanducú ndo? —catyí ra.

⁵Tan catyí ra naha tsihin ra:

—Ra Jesús ra ñuu Nazaret.

Tan catyí ra Jesús:

—Yuhu cuví —catyí ra.

Tan ra Judas, ra tsa xico tsi ra Jesús tsi nu xaan iñi tsi ra nahnu, nyí ndihi ra tsihin ra naha.

⁶Cuhva tsa cahan ra Jesús: “Yuhu cuví”, tandihi ra naha nacaca tsata ra naha tan nduva ra naha nu ñuhu. ⁷Tacan tan tsica tuhun nyico ra Jesús tsi ra naha inga tsaha, tan catyí ra:

—¿Yóo nanducú ndo?

Tan catyí ra naha:

—Ra Jesús ra ñuu Nazaret.

⁸Tan catyí ra Jesús:

—Tsa cahan yu tsihin ndo tyin yuhu cuví. Tatun yuhu nanducú ndo, jaña ndo tsi ra tsica tsihin yu naha ra na cunahun ra naha —catyí ra Jesús tsihin ra naha.

⁹Yacan cahan ra Jesús tyin na cundaa tsa cahan ra nda ityi tsata ca nu catyí ra: “Ra tsa tsaha Jutu yu tsi yu, ndi intuhun ra naha tan ña tsinaá ra naha.” ¹⁰Tacan tan tava ra Simón Pedro mityi tsa ndahá ra tan tsahnya ra soho cuaha iin ra tsa nañí Malco. Ra ican cuví musu ra jutu tsaahnu tsa cuví ityi nuu tsihin ra jutu naha ra. ¹¹Maa tyin ra Jesús catyí ra tsihin ra Pedro:

—Natyihi mityi un tsitsi vena un. Tatun Nyoo Jutu yu tan cuñí ra tsa nyehe yu tundoho, taahán tsi tsa nyehe yu can —catyí ra Jesús tshin ra.

Nu tsindac̣a ra naha tsi ra Jesús nuu ra cuví ityi nuu tshin jutu naha ra

(Mt. 26.57-58; Mr. 14.53-54; Lc. 22.54)

¹² Tacan tan andaru can tshin capitán ra naha, tan vitya cuenda vehe ñuhu naha ra, ṭịn ra naha tsi ra Jesús, tan tsahñi ra naha tsi ra, ¹³ tacan tan tsindac̣a ra naha tsi ra yuvehe ra Anás, tyin ra Anás can tyiso ra Caifás cuví tsi ra. Tan cuiya can ra Caifás can cuví ra jutu tsaahnu cuví ityi nuu tshin jutu. ¹⁴ Ra Caifás can cuví ra tsa caḥan tshin ra cuví ityi nuu tshin nyiṿi Israel naha ra tyin vaha ca tsa cúu intuhun ñi raỵi tsa cuenda tanḍiḥi nyiṿi ñuu.

Nu caahán ra Pedro tyin ña nacotó ra tsi ra Jesús
(Mt. 26.69-70; Mr. 14.66-68; Lc. 22.55-57)

¹⁵ Ra Simón Pedro tan inga ra tsa tsic̣a tshin ra Jesús, nyicún ra naha tsi ra Jesús nu cuahán ra nuquehe yuvehe ra Anás, ra jutu tsaahnu cuṿi ityi nuu tshin jutu. Tan nacotó ra jutu can tsi inga ra can. Yacan cuenda quihṿi ra can tshin ra Jesús nuquehe ra jutu can. ¹⁶ Maa tyin ra Pedro ndoo ra ityi tsata vehe. Yacan cuenda quiṭa ra tsa nacotó ra jutu can, tan caḥan ra tshin ñaha tsa nyaá yuvehe can. Tan jayaḥa ra tsi ra Pedro ityi tsitsi nuquehe can. ¹⁷ Tacan tan ñaha tsa nyaá yuvehe can tsic̣a tuhun ña tsi ra Pedro, tan catyí ña:

—¿A ñavin yoocho cuví iin ra tsic̣a tshin ra can?

Tan catyí ra Pedro:

—Ñavin. Ñavin yu cuví —catyí ra tshin ña.

¹⁸ Tacan tan ra cuví musu tan ra vitya naha ra tsa yucú ican, jatahan ra naha ñuhu tyin vitsin xaan. Tan nyecú nyityi ra naha tuñu ra naha ñuhu. Tan nyii ndihi tucu ra Pedro tuñu ra ñuhu tsihin ra naha ican.

*Nu janahma ra jutu tsaahnu tsi ra Jesús
(Mt. 26.59-66; Mr. 14.55-64; Lc. 22.66-71)*

¹⁹ Tacan tan ra jutu tsaahnu can quitsaha tsicá tuhun ra tsi ra Jesús yoo ra cuví ra tsicá tsihin ra, tan náa jacuahá ra tsi nyivi. ²⁰ Tan catyí ra Jesús tsihin ra:

—Yuhu nuu tandihi nyivi cahan yu. Tan jacuahá yu tsi ñi tsitsi vehe ñuhu ñuu tan ñuu tan tsitsi vehe ñuhu cahnu ñuu ihya nu tuhvá tandihi nyivi Israel ndu iin. Tan nduve nu cahan xeehe yu.

²¹ ¿Nacuenda tsicá tuhun un tsi yuhu? Vaha ca ndaca tuhun un tsi nyivi tsa tsiñi tsa cahan yu, tan maa ñi cua catyi tuhun náa cahan yu tsihin ñi tyin maa ñi tsitó náa cahan yu —catyí ra Jesús tsihin ra.

²² Cuhva tsa cahán ra Jesús yacan, tan iin vitya vehe ñuhu tsa yucu ican, cañi ra iin tsiyo nuu ra Jesús tan catyí ra:

—¿A tacan taahán tsi nacahan un nu cahán ra jutu tsaahnu cuví ityi nuu? —catyí ra tsihin ra Jesús.

²³ Tan catyí ra Jesús:

—Tatun cahan yu iin tsa ña vaha, cahan tsihin yu nda tsa ña vaha cahan yu. Maa tyin tatun cahan yu tsa vaha, ¿nacuvi tyin cañi un tsi yu? —catyí ra Jesús tsihin ra can.

²⁴ Yahá can tan nuuhni ra Jesús, tan jacuhun ra Anás tsi ra nu nyaá ra Caifás, ra jutu tsaahnu cuví ityi nuu tsihin jutu [cuiya can].

Nu caahán nyico ra Pedro inga tsaha tyin ña nacotó ra tsi ra Jesús

(Mt. 26.71-75; Mr. 14.66-72; Lc. 22.58-62)

²⁵ Tan nyaá nyityi ra Pedro tuñu ra ñuhu. Tan catyí ra naha tsihin ra:

—¿A ñavin yooho cuví iin ra tsicá tsihin ra can? —catyí ra naha tsihin ra.

Tan ra Pedro tyihí xeehe ra, tan catyí ra:

—Ñavin. Ñavin yu cuví —catyí ra.

²⁶ Tacan tan iin ra cuví musu ra jutu tsaahnu cuví ityi nuu tsihin jutu, iin ra tsa cuví nyivi ra tsa tsahnyá ra Pedro soho, quitsahá tsicá tuhun ra tsi ra tan catyí ra:

—¿Atu ñavin un cuví tsa nyehe yu tsihin ra can tsitsi cora yutun tata can? —catyí ra tsihin ra Pedro.

²⁷ Tan tyihí xeehe nyico ra Pedro inga tsaha. Juvín ñi cuhva can tan navacú ñi iin tsitooho.

Nu cutuñi ra Jesús nuu ra Pilato

(Mt. 27.1-2, 11-14; Mr. 15.1-5; Lc. 23.1-5)

²⁸ Yahá can tan quitá ra naha tsihin ra Jesús yuvehe ra Caifás tan tsindacá ra naha tsi ra vehe tyiñu ra ndacá ñaha. Tsa cua cunditsin tan ra Israel ña quihví ra naha tsitsi vehe tyiñu can tyin ñavin vehe nyivi Israel cuví can. Tyin ica tsa quihví ñi Israel vehe ndavaha ñi tyin coto ña cua cuví cuxiñi ñi quivi vico pascua. ²⁹ Yacan cuenda quitá ra Pilato tyin cahan ra tsihin ra naha, tan catyí ra:

—¿Náa cuatyí tyaá ndo siqui ra ihya? —catyí ra Pilato tsihin ra cuví ityi nuu tsihin nyivi Israel naha ra.

³⁰ Tan nacahan ra Israel naha ra tan catyí ra naha:

—Tun tsatyin ñavin iin ra iyó cuatyí cuví ra, ña cua cuhva cuenda ndi tsi ra tsi un —catyí ra naha tsihin ra Pilato.

³¹ Tacan tan catyí ra Pilato tsihin ra naha:

—Quihin ndo tsi ra, tan tatsi tuñi ndo tsi ra tumaa catyí maa ley ndo.

Tan nacahan ra Israel can naha ra tan catyí ra naha:

—Maa tyin nyuhu nyivi Israel nduve ndatu iyó tsi ndi tsa cahñi ndi tsi nyivi —catyí ra naha.

³² Tacan cundaa tsa cahan ra Jesús nácaa cua cúu ra. ³³ Yaha can tan quihvi nyico ra Pilato tsitsi vehe tyiñu can inga tsaha. Tan cana ra tsi ra Jesús tan tsica tuhun ra tsi ra:

—¿A yooho cuví rey cuenda nyivi Israel? —catyí ra tsihin ra.

³⁴ Tan catyí ra Jesús:

—¿A tsa cuñi ñi maa un tsica tuhun un tsehe tsi yu o iyó inga nyivi natyuhu tsi un cuhva cahan un tsihin yu? —catyí ra Jesús tsihin ra Pilato.

³⁵ Tan catyí ra Pilato:

—Ñavin ra ñuu Israel cuví yuhu. Juvín ñi maa ra ñuu maa un naha ra tan ra cuví ityi nuu tsihin jutu ñuu maa un cuví ra tsaha cuenda tsi un tsi yu. ¿Náa javaha un? —catyí ra tsihin ra Jesús.

³⁶ Tacan tan nacahan ra Jesús tan catyí ra:

—Nu ndacá ñaha yu ñavin cuenda nu ñuhu ñayivi ihya cuví tsi. Tun tsatyin ndacá ñaha yu nu ñuhu ñayivi ihya, ra nyicún tsi yu cañi tahan ra naha tyin tacan tan yoñi cua cuhva cuenda tsi yu ndaha ra Israel naha ra. Maa tyin nu ndacá ñaha yu,

ñavin cuenda ihya cuví tsi —catyí ra Jesús tsihin ra Pilato.

³⁷ Tacan tan catyí ra Pilato tsihin ra:

—¿Tun tacan, rey cuví maa un? —catyí ra Pilato tsihin ra Jesús.

Tan nacahan ra Jesús tan catyí ra:

—Rey cuví yu tumaa tsa caahan maa un. Yacan cuenda cacu yu tan vatsí yu nu ñuhu ñayiví ihya, tyin cahan yu tsa nditsa. Tandihí nyiví tsa tyaá yahvi tsa nditsa, tyaá soho ñi tsa caahan yu —catyí ra Jesús.

³⁸ Tan catyí ra Pilato tsihin ra:

—¿Tan náa cuví tsa nditsa? —catyí ra.

Tsa yaha tsa tsicā tuhun ra Pilato yacan, quita ra tsicahan nyico ra tsihin ra Israel naha ra inga tsaha tan catyí ra:

—Yuhu ña nañihi maa yu ndi intuhun cuatyí ra ihya.

Nu cua cahñi ra naha tsi ra Jesús

(Mt. 27.15-31; Mr. 15.6-20; Lc. 23.13-25)

³⁹ Maa tyin nyooho iyó ndo tuhun tsa tsicán ndo na tava yu tsi iin ra nyii vehe caa tsa iyó vico pascua ihya. ¿A cuñí ndo tava yu tsi ra tsa cuví rey cuenda ndo tsa cuví ndo nyiví Israel? —catyí ra Pilato tsihin ra naha.

⁴⁰ Tacan tan quitsaha caná tsaa tandihí ra naha tan catyí ra naha:

—¡Ña tava un tsi ra can! ¡Tava tsi ra Barrabás! —catyí ra naha.

Tan ra Barrabás can cuví ra iin ñasuhu.

19

¹ Tacan tan quih̄in ra Pilato tsi ra Jesús tan tava tyiñu ra na cañi andaru tsi ra. ² Tan andaru can javaha ra naha iin corona iñu tan tyih̄i ra naha jiñi ra Jesús. Tan jacunditsi ra naha iin jahma tunduuhva tsi ra, tahan tsa tuhvá ra cuví rey tsinditsí. ³ Tacan tan natuhv̄a ra naha nu nyáá ra tan caahán nyaa ra naha tsi ra, tan catyí ra naha:

—¡Nacumi tsi un yooho Rey cuenda nyivi Israel!
—catyí ra naha, tan cañi ra naha nuu ra.

⁴ Tacan tan quit̄a nyico ra Pilato inga tsaha tan catyí ra tsihin ra naha:

—Nyehe ndo tyin cua tava yu tsi ra ityi nuu ndo tyin nyehe ndo tyin ndi iin cuatyí ra ña nañihí yu
—catyí ra Pilato tsihin ra naha.

⁵ Tan quit̄a ra Jesús yih̄i corona iñu jiñi ra, tan nditsí ra jahma tunduuhva can. Tacan tan catyí ra Pilato tsihin ra naha:

—¡Ma ra nyaá ihya! —catyí ra tsihin ra naha.

⁶ Cuhva tsa nanyehé ra cuví ityi nuu tsihin jutu naha ra tan ra vitya naha ra tsi ra, quitsaha caná tsaa ra naha tan catyí ra naha:

—¡Tyaa tsi ra nu cruu na cúu ra! —catyí ra naha.

Maa tyin catyí ra Pilato tsihin ra naha:

—Quihin ndo tsi ra tan cah̄ñi maa ndo tsi ra nu cruu tyin yuhu ndi intuhun cuatyí ra tan ña nañihí yu.

⁷ Maa tyin nacahan ra Israel can naha ra tan catyí ra naha:

—Iyó iin ley tsi ndi, tan cuhva catyí ley ndi, cuñi tsi tsa cúu ra tyin jahá ra tsa Sehe Nyoo cuví tsi ra
—catyí ra naha.

⁸ Tsa tsiñi ra Pilato yacan, tan nayuhvi xaan ca ra. ⁹ Tan quihvi nyico ra inga tsaha tsitsi vehe tyiñu, tan tsica tuhun ra tsi ra Jesús:

—¿Nu maa quee yooho? —catyí ra tsihin ra.

Maa tyin ra Jesús ña nacahan maa ra.

¹⁰ Tacan tan catyí ra Pilato tsihin ra:

—¿Nacuenda ña caahan un tsa caahan yu? ¿A ña tsitó un tyin ra cumí tyiñu cuví yu tan iyó ndatu tsi yu tsa tyaa yu tsi un nu cruu, tan iyó tucu ndatu tsi yu tsa tava nuña yu tsi un? —catyí ra Pilato tsihin ra Jesús.

¹¹ Tan nacahan ra Jesús tan catyí ra:

—Tun tsatyin ña tsaha Nyoo tyiñu can tsi un, nduve ndatu cua coo tsi un tsa tatsi tuñi un tsi yu. Yacan cuenda, ra tsa quitsi ndaca tsi yu ndaha un, cahnu ca cuatyí ra can naha ra iyó tan ñavin ca yooho —catyí ra Jesús tsihin ra Pilato.

¹² Tsa ndihi cahan ra Jesús yacan, tan quitsaha nducú ra Pilato cuhva jaña ra tsi ra, maa tyin ra Israel caná tsaa ra naha tsata ra, tan catyí ra naha:

—¡Tatun jaña un tsi ra, ñavin amigo ra César, ra cuví rey cahnu, cuví tsi un! Tyin tandihi ra tsa caahan tyin rey cuví ra naha, ra xaan iñi tsi rey cahnu cuví ra naha —catyí ra naha.

¹³ Tacan tan tsa tsiñi ra Pilato yacan, tava tyiñu ra na quita ra Jesús ityi tsata vehe. Tan tsinyaa ra Pilato nu nañí Gabata nu tuhvá ra jandaá cuatyí nyivi. Tan tsihin yuhu hebreo cuñí tsi catyí: “Nu canyí yuu”. ¹⁴ Tan cuví tsi iin quivi tsa ndi cumañi ca coo vico pascua, cuhva tsa cua tahan hora. Tacan tan catyí ra Pilato tsihin ra Israel can naha ra:

—¡Ihya nyaá rey ndo!

15 Maa tyin cana tsa ra Israel naha ra tan catyí ra naha:

—¡Na cúu ra! ¡Na cúu ra! ¡Tyaa tsi ra nu cruu!
—catyí ra naha.

Tan catyí ra Pilato tsihin ra naha:

—¿A tyaa yu tsi ra cuví rey ndo nu cruu?

Maa tyin ra cuví ityi nuu tsihin jutu catyí ra naha:

—Yoñi ca rey iyó. Intuhun ñi maa ra César, ra cuví rey cahnu —catyí ra naha.

16 Tacan tan tsaha cuenda ra Pilato tsi ra Jesús tsi ra naha na tyaa ra naha tsi ra nu cruu. Tan quihin andaru tsi ra, cuahán ra tsihin ra naha.

Nu tsihi ra Jesucristo nu cruu

(Mt. 27.32-44; Mr. 15.21-32; Lc. 23.26-43)

17 Tan nyisó ra Jesús cruu ra, cuahán ra iin nu nañi: “Yiqui Jiñi Ndiyi”. Tan tsihin yuhu hebreo nañi tsi Gólgota. 18 Ndacan tyaa ra naha tsi ra nu cruu tsihin nduyu. Tan tyaa ra naha uvi taahan ca ra naha xiin ra. Ticaa ra naha iin ra nu cruu tsa nyaá tsiyo cuaha ra. Tan inga ra tyaa ra naha tsiyo satyin ra. Tan ticaa ra naha tsi ra Jesús mahñu. 19 Tan tava tyiñu ra Pilato na cunyaa letra jiñi cruu can. Tan catyí tsi tyehen: “Ra Jesús ra ñuu Nazaret, Rey cuenda nyivi ñuu Israel.” 20 Tan cuaha nyivi Israel cahvi ñi tsa caahán can, tyin yatyin ñi ñuu ñi cuví nu tsaquinyaa ra naha cruu ra Jesús. Tan nyaá letra can tsihin yuhu hebreo, tan yuhu griego, tsihin yuhu latín. 21 Yacan cuenda ra cuví ityi nuu tsihin jutu cahan ra naha tsihin ra Pilato:

—Ña tyaa un: “Rey cuenda nyivi ñuu Israel”, vaha ca tyaa un: “Ra ihya catyí ra tyin rey cuenda nyivi ñuu Israel cuví ra” —catyí ra naha.

²² Maa tyin catyí ra Pilato:

—Tsa tsa yahā tyaa yu, nandoo maa tsi tacan —catyí ra tsihin ra naha.

²³ Tsa yahā tyaa ra andaru can naha ra tsi ra Jesús nu cruu, naquihin ra naha jahma ra. Tsa cumi taahan ra naha quihin luxu luxu jahma ra. Tan ndoo jahma ra tsa quicu cañi ñi tsa tsindasi ra.

²⁴ Tan andaru can natuhún tahan ra naha:

—Ña cua cahnya yo itsi. Jasiqui suuhva jihna yo na nyehe yo yoo cua jaha canaa jahma can —catyí ra naha.

Tacan cuvi tumaa caahán nu tutu Nyoo nu catyí tsi tyehen: “Tsatsa tahan ra naha luxu luxu jahma yu tan jasiqui suuhva ra naha tsihin tsi, nyehe ra naha yoo ra jaha canaa itsi.” Tan yacan cuvi tsa javahā ra andaru can naha ra.

²⁵ Tan nyáá sihi ra Jesús yatyin ñi nu nyaá cruu ra. Tan nyáá tucu tahan ña, tan ña María ñasihi ra Cleofas, tan ña María quee ñuu Magdala. ²⁶ Tan nanyehe ra Jesús tsi sihi ra, nyáá ña yatyin ñi. Tan nanyehe tucu ra tsi ra tsa tsica tsihin ra, ra tsa cuñi xaan ra. Tan catyí ra tsihin sihi ra:

—Miya, va ra sehe un nyáá tsihin un juvin —catyí ra.

²⁷ Tacan tan catyí ra tsihin ra tsa cuñi xaan ra:

—Tsaa, va sihi un nyáá tsihin un juvin —catyí ra tsihin ra.

Nda quivi can tan quihin ra tsi ña, cuahan tsihin ra yuhehe ra. Tan jahā cuenda ra tsi ña.

Nu tsihi ra Jesús

(Mt. 27.45-56; Mr. 15.33-41; Lc. 23.44-49)

²⁸ Tsa yahā yacan, tsa nyehe ra Jesús tyin tsa ndihī tyiñu jahā ra. Tacan tan catyí ra:

—Na ityi iñi yu —catyí ra.

Tan tsihin yacan cundaā tsa nyaá nu tutu Nyoo nu caahán tsi nácaa cua cúu ra.

²⁹ Tan ican nyaá iin quiyi nu yihí vinu iya. Tacan tan jatyi ra naha tsa cuví yahma tumaa caa catyi tsihin vinu iya can. Tan tyaa ra naha yacan nu iin yutun hisopo. Tan jandaā ra naha tan tyanaā ra naha can yuhu ra. ³⁰ Tsihi ra Jesús vinu can tan catyí ra:

—Tsa iyó vaha tandihī vityin —catyí ra.

Tacan tan nacañi nuu ra jiñi ra tan tsihi ra.

Nu tutsi ra andaru yoco xaan yiqui naha ra Jesús

³¹ Tsa ndi cumañi intuhun ña quivi tan tahan tsi quivi vico cahnu pascua, tan ra cuví ityi nuu tsihin nyivi Israel ña cuñí ra naha tsa ndoo cuñu ñuhu ra tsa tsihi can naha ra nu cruu quivi quitatú, tyin quivi quitatú, quivi ii cuví tsi tsa cuenda ra naha. Yacan cuenda tsican ra naha tumañi iñi tsi ra Pilato na tava tyiñu ra na cahnu andaru sihin ra tsa ticaa nu cruu can naha ra, tyin tacan tan numi ñi cúu ra naha, tan jatsiyo ra naha cuñu ñuhu ra naha. ³² Tacan tan cuahán andaru nu nyecú cruu can. Tan tsahnū ra naha sihin iin ra ticaá iin tsiyo xiin ra Jesús. Tan tsahnū nyico ra naha sihin inga ra tsa ticaa inga tsiyo xiin ra. ³³ Maa tyin cuhva tsa natuhva ra naha nu ticaá ra Jesús, nyehe ra naha tyin tsa tsihi maa ra. Yacan cuenda ña tsahnū ca ra naha sihin ra.

³⁴ Maa tyin iin andaru can tutsi ra yoco xaan yiqui naha ra Jesús. Tan quita ñiñi tan ndutya. ³⁵ Ra tsa nacatyí tuhun yacan, ra tsa nyehe vaha cuví ra. Tan tsa nditsa caahán ra, tyin maa ra tsitó tyin tsa nditsa caahán ra, tacan tan tsinu ndihi tucu iñi nyooho. ³⁶ Tacan cuví tyin tacan tan cundaa tsa catyí tuhun Nyoo nu catyí tsi: “Ndi intuhun yiqui ra tan ña tahnu.” ³⁷ Tan iyó inga nyico nu catyí tsi nu tutu Nyoo tyehen: “Cua nyehe nyivi tsi ra tsa tutsi ra naha yoco xaan.”

Nu quihvi ñuhu ra Jesús

(Mt. 27.57-61; Mr. 15.42-47; Lc. 23.50-56)

³⁸ Tsa yaha yacan, ra José ra ñuu Arimatea tsican ndatu ra tsi ra Pilato na cuhva ra tsa naquihin ra cuñu ñuhu ra Jesús. Tan ra José can cuví ra iin ra yihí cuenda ra Jesús vasu tsa xeehe ñi tsa cuenda tsa yuuhví ra tsi ra cuví ityi nuu tsihin nyivi Israel. Tacan tan tsaha ra Pilato ndatu tsi ra, tan tsahan ra José tsinaquihin ra cuñu ñuhu ra Jesús. ³⁹ Tsahan ndihi tucu ra Nicodemo, ra tsa tsahan tsicahan tsihin ra Jesús tsa tsa cuaa. Tsa ra tsihin ndutya tami. Tan iin ndutya tami tsa nañí mirra nasaca nuu tsihin inga tsa nañí áloe. Tan quita tsi tumaa oco utsi kilu tsa tandihi tsi. ⁴⁰ Tacan tan ra José tsihin ra Nicodemo quihin ra naha cuñu ñuhu ra Jesús tan cava nuu ra naha tsi ra tsihin jahma cuiñi tsa tyihi ra naha ndutya tami can, tumaa iyó maa nyivi Israel tun cua cutsi ñi ndiyi tsitsi ñuhu. ⁴¹ Yatyin nu tsahñi ra naha tsi ra Jesús nu cruu iyó iin cora yutun tata. Tan tsitsi cora can nyaá iin ñaña tsaa nu ñaha ca cuyucu ndi intuhun ndiyi. ⁴² Ican ñi tinyij ra naha cuñu ñuhu ra Jesús tyin

yatyin ñi nyaá ñaña can tan tsa cua tahan tsi quivi quitatú nyivi Israel.

20

Nu nandoto ra Jesús

(Mt. 28.1-10; Mr. 16.1-8; Lc. 24.1-12)

¹ Tsa naa ca tsa cuvi tumingu, ña María quee ñuu Magdala tsahan ña nu ñaña ra Jesús. Tan nyehe ña tyin nduve ca yuu ndasí yuhu ñaña can. ² Tacan tan tsinú xaan ña cuahán ña nu nyii ra Simón Pedro tan inga ra tsica tsihin ra Jesús, ra tsa cuñi xaan ra Jesús. Tan catyí ña tsihin ra naha:

—Quihin nyivi cuñu ñuhu Jutu Mañi yo tsitsi ñaña, tan ña tsitó yo nu maa tsindaca ñi itsi —catyí ña María tsihin ra Pedro tan tsihin inga ra can.

³ Tacan tan ra Pedro tan inga ra can cuahán ra naha nu ñaña. ⁴ Tan cuahán nduvi taahan ra naha iin caa ñi, tsinú ra naha. Maa tyin ñihi ca tsinú inga ra can tan ñavin ca ra Pedro, jihna ca ra can tsaá nu ñaña. ⁵ Quitsaha nyehé ihñi ra tsitsi ñaña, tan nyehe ra jahma cuiñi tsa cava nuu cuñu ñuhu ra Jesús, canyí can. Maa tyin ña quihvi ra tsitsi ñaña.

⁶ Yahá can tan tsaá ndihi ra Simón Pedro tsata ra, tan ra ican quihvi ra tsitsi ñaña can. Juvín ñi nyehe ndihi ra can jahma can canyí tsi. ⁷ Tan juvín ñi nyehe ndihi ra tyin jahma tsa tsindasi jiñi ra Jesús, ña iin ñi nu canyí can tsihin inga jahma can, yihí tahnú can tan cayucú sin can. ⁸ Tacan tan quihvi ndihi inga ra tsica tsihin ra Jesús can, ra tsa tsaá tsa jihna nu ñaña can. Tan nyehe ra tsa cuvi can, tan tsinú iñi ra. ⁹ Tyin tsa jihna, ña cutuñi iñi ra naha tsa caahán nu tutu Nyoo, tyin ra Jesús cuñi tsi tsa

nandoto ra tsa yaha cúu ra. ¹⁰ Tacan tan cuanuhu ra tsicã tshin ra Jesús nda yuvehe ra naha.

Nu quituvi ra Jesús nuu ña María quee ñuu Magdala

(Mr. 16.9-11)

¹¹ Maa tyin tsa tsaã nyico ña María, ndoo ña nyaá ña tsacú xaan ña ityi tsata ñaña can. Tan tsitsi tsa tsacú ña, nyehé ihñi ña tsitsi ñaña can. ¹² Tan nyehe ña uvi taahan ángel nditsí ra naha jahma cuitsin, nyecú ra naha nu tsicavã cuñu ñuhu ra Jesús. Iin ra nyaá ityi nu tsicavã jiñi ra, tan inga ra nyaá ityi nu tsicavã tsaha ra. ¹³ Tan tsicã tuhun ra ángel can naha ra tsi ña tan catyí ra naha:

—¿Nacuvi tsacú xaan un?

Tan catyí ña:

—Tsacú maa yu tyin quihin nyivi tsi Jutu Mañi yu, tan ña tsitó yu nu maa tinyí ñi tsi ra —catyí ña tshin ángel can.

¹⁴ Ndi caahán ca ña yacan, tan nanyico coo ña tan nyehe ña tsi ra Jesús ican. Maa tyin ña tsitó ña tatun ra Jesús cuví ra. ¹⁵ Tacan tan tsicã tuhun ra Jesús tsi ña:

—¿Nacuenda tsacú un? ¿Yóo nanducú un?
—catyí ra tshin ña.

Cuñi maa ña tyin ra jahá cuenda cora yutun tata can cuví ra. Tan catyí ña:

—Tatta, tatun yoocho quihin tsi ra Jesús, çahan tshin yu nu maa tsindacã un tsi ra, tyin cunaquihin yu tsi ra —catyí ña tshin ra.

¹⁶ Tacan tan catyí ra Jesús tshin ña:

—¡María! —catyí ra tshin ña.

Tan nanyehe ña tan caḥan ña tsihin ra tsihin yuhu hebreo, tan catyí ña:

—¡Raboni! —Tan cuñí tsi catyí can: “Maestro”.

¹⁷ Tan catyí ra Jesús tsihin ña:

—Ña tñin un tsi yu, tyin ñaha ca cuhun yu nu nyaá Jutu yu. Maa tyin cuaahan tan caḥan un tsihin tandihí yañi yu tyin cuahan yu nu nyaá Jutu yu, tan juvin ñi Jutu ndihí ndo cuví tsi ra. Cuahan yu nu nyaá Nyoo yu, tan juvin ñi Nyoo ndo cuví tsi ra —catyí ra Jesús tsihin ña.

¹⁸ Tacan tan tsahan ña María ñuu Magdala can tsjacoto ña tsi ra tsica tsihin ra Jesús tyin nyehe ña tsi ra tan caḥan ra yacan tsihin ña.

*Nu quituvi ra Jesús nuu ra tsica tsihin ra
(Mt. 28.16-20; Mr. 16.14-18; Lc. 24.36-49)*

¹⁹ Juvín ñi maa quiví can nu quitsaha vitya, tsa cua cuaa tan ndu iin ra tsica tsihin ra Jesús. Tan ndasi vaha yuvehe nu yucú ra naha tsa cuenda tsa yuuhví ra naha tsi ra cuví ityi nuu tsihin nyiví Israel. Tan ra Jesús quituvi ra tan tsinyaá nyityí ra mahñu ra naha. Tan tsaha ra nacumi tsi ra naha, tan catyí ra:

—Na coo tsa taxin aña ndo —catyí ra.

²⁰ Tsa yaha tsa caḥan ra yacan tan janaha ra ndaha ra tan xiin ra tsi ra naha. Tan ra ican naha ra siñ xaan cuñi ra naha tsa nyehe ra naha tsi Jutu Mañi yo. ²¹ Tan catyí nyico ra Jesús inga tsaha tsihin ra naha:

—Na coo tsa taxin aña ndo. Tumaa tsa tava Jutu yu tyiñu tsi yu, tacan tava nyico tucu yuhu tyiñu tsi nyooho —catyí ra tsihin ra naha.

²² Tacan tan tiv̄i ra tsi ra naha tan catyí ra tsihin ra naha:

—Naquihin ndo Tatyí Ii Nyoo. ²³ Nyiv̄i tsa jahá ndo tucahnu iñi, iyó tucahnu iñi tsi ñi. Tan nyiv̄i tsa ña jahá ndo tucahnu iñi, nduve tucahnu iñi iyó tsi ñi —catyí ra Jesús tsihin ra naha.

Nu nyehe ra Tomás tsi Jutu Mañi yo tsa yaha nandoto ra

²⁴ Maa tyin ra Tomás, iin rq tsicā tsihin ra Jesús, ra tsa catyí ñi: “ra tin̄ih̄i”, yoñi ra nyií tsihin ra naha tsa tsahan ra Jesús. ²⁵ Yaha can tan nacatyí tuhun ra tsicā tsihin ra Jesús tsihin ra:

—Nyehe ndi tsi Jutu Mañi yo —catyí ra naha tsihin ra.

Maa tyin ra Tomás catyí ra:

—Tun ña nyehe yu ndaha ra nu caahví nu quihv̄i nduyu, tan ña cuaxin yu nundaha yu nu yih̄i nduyu can, tan ña cuaxin yu ndaha yu yiqui naha ra, ña cua tsinu iñi yu —catyí ra Tomás.

²⁶ Tsa yaha una quiv̄i yucú nyico ra tsicā tsihin ra Jesús tsitsi iin vehe. Tan nyií ra Tomás tsihin ra naha. Tacan tan vasu ndi maa ndasi vaha yuvehe, maa tyin ra Jesús quihv̄i ra tan tsinyaa nyityi ra mahñu ra naha. Tan tsahā ra nacumi tsi ra naha tan catyí ra:

—Na coo tsa taxin añima ndo.

²⁷ Tacan tan quitsahā catyí ra tsihin ra Tomás:

—Cuaxin nundaha un nu caahví ndaha yu ihya. Tan cuaxin ndaha un yiqui naha yu. Tan ña cuvi un ra ndava iñi. Tsinu iñi —catyí ra Jesús tsihin ra Tomás.

²⁸ Tacan tan nacañan ra Tomás tan catyí ra:

—¡Jutu Mañi yu! ¡Tan Nyoo yu! —catyí ra Tomás.

²⁹ Tan catyí ra Jesús tsihin ra:

—Yooho Tomás, vityin tsinú iñi un tyin nyehé un tsi yu. Siñ ca cuñi nyivi tsa nduve tsa nyehe tan tsinú iñi ñi —catyí ra Jesús tsihin ra Tomás.

Nu jacoto ra Juan nacuenda tsinu libru ihya

³⁰ Cuaha ca tsa iyo javaha ra Jesús nuu ra tsica tsihin ra, maa tyin ña tandihi tsi nyaá nu libru ihya. ³¹ Tsinyaá tsa nyaá tyin tacan tan tsinu iñi ndo tyin ra Jesús cuví ra Cristo, ra cuví Sehe Nyoo, tan coo ndo ñayivi nyitó tsa ña cua naa maa.

21

Nu quituvi ra Jesús nuu utsa taahan ra tsica tsihin ra

¹ Tsa yaha can tan quituvi ra Jesús nuu ra tsica tsihin ra inga tsaha. Tyehen quituvi ra yatyin ñi yuhu miñi Tiberias: ² Iin ñi nu yucú ra Simón Pedro tan ra Tomás tsa nañi: “ra tñihi”, tan ra Natanael, ra ñuu Caná nu cuví Galilea. Tan yucú ndihi sehe ra Zebedeo naha ra tan uvi taahan ca ra tsica tsihin ra Jesús. ³ Tan catyí ra Simón Pedro tsihin ra naha:

—Cuahan yu cua tiin yu tyaca —catyí ra.

Tan catyí ra naha tsihin ra:

—Cuhun ndihi ndi tsihin un —catyí ra naha.

Cuahán ra naha tan quihvi ra naha tsitsi iin yutun ndoo, maa tyin tsacuaa can ndi intuhun maa tyaca ña ñihi ra naha. ⁴ Tsa cuñi cunditsin tan quituvi ra Jesús nu nyiti yuhu miñi can. Maa tyin ra tsica tsihin ra, ña nacoto ra naha tsi ra. ⁵ Tacan tan catyí ra tsihin ra naha:

—Nyooho ra cuatyí, ¿a ñaha ca ñihi ndo tyaca?

Tan nacañan ra naha tan catyí ra naha:

—Ñaha ca ñihi ndi.

⁶ Tacan tan nacahan ra Jesús tan catyí ra:

—Cuaxin ndo traya ndo tsiyo cuaha yutun ndoo juvin, tan cua ñihi ndo tyaca —catyí ra Jesús tsihin ra naha.

Tacan icã ra naha. Yaha can tan ndacua ña cuví ca tava ra naha traya can nu ndutya, tsa cuenda tsa cuaha tyaca yihí tsitsi can. ⁷ Tan ra tsa cuñí xaan ra Jesús catyí ra tsihin ra Pedro:

—¡Jutu Mañi yo cuví ra! —catyí ra tsihin ra Pedro.

Tsa tsiñi ra Simón Pedro tyin Jutu Mañi yo cuví ra, tsinditsi ra jahma ra, tyin tava ra can tsa cua tiin ra tyaca, tan quihvi ra cuahan ra tsitsi ndutya can. ⁸ Tan inga ra tsa tsica tsihin ra Jesús tsaã ra naha nda yuhu miñi can tsihin yutun ndoo, ixtá ra naha traya can tyin tsitu cuii can tsihin tyaca, tyin yatyin ñi yuhu miñi can yucu ra naha tumaa iin cientu metru ñi. ⁹ Tsa nuu ra naha nu ñuhu, nyehe ra naha iin nu cayú tuun ñuhu. Tan canyíi iin tyaca tsihin paan nuu tuun ñuhu can. ¹⁰ Tan catyí ra Jesús tsihin ra naha:

—Ndaca ndo taahan tyaca tsa ndi tiin ndo —catyí ra Jesús tsihin ra naha.

¹¹ Tan ndaa ra Simón Pedro nu yutun ndoo tan quitsaha ixtá caa ra traya tyin tsitu cuii can yihí tyaca nahnu. Cientu uvi xico utsi uñi ti yihí tsitsi can. Tan vasu cuaha xaan ti, maa tyin ña taní traya can. ¹² Tacan tan catyí ra Jesús tsihin ra naha:

—Naha ndo tyin curumusa ndo —catyí ra Jesús tsihin ra naha.

Tan ndi intuhun ra tsica tsihin ra, ña cana iñi ra naha ndaca tuhun ra naha yoo ra cuví ra tyin

tsitó ra naha tyin Jutu Mañi yo cuví ra. ¹³ Tacan tan natuhva ra Jesús tan quihin ra paan can, tan tsaha ra tsi ra naha. Tan juvin ñi tacan icā ra tsihin tyaca.

¹⁴ Yacan cuví nu tsinu uñi tsaha quituví ra Jesús nuu ra tsicā tsihin ra tsa yaha nandoto ra.

Nu caahán ra Jesús tsihin ra Simón Pedro

¹⁵ Tsa yaha tsa curumusa ra Jesús, tan tsicā tuhun ra tsi ra Simón Pedro:

—Simón, sehe ra Jonás, ¿a cuñí ca un tsi yu tan ñavin ca ra ihya naha ra?

Nacahan ra Pedro tan catyí ra:

—Tacan Jutu Mañi yu, maa un tsitó tyin cuñí yu tsi un —catyí ra Pedro.

Tan catyí ra Jesús tsihin ra:

—Cuhva tsa catsi mbee nyihi jana yu —catyí ra Jesús tsihin ra Pedro.

¹⁶ Tsicā tuhun nyico ra Jesús tsi ra inga tsaha:

—Simón sehe ra Jonás, ¿a cuñí un tsi yu? —catyí ra Jesús tsihin ra.

Nacahan ra Pedro tan catyí ra:

—Jutu Mañi yu, maa un tsitó tyin cuñí yu tsi un —catyí ra Pedro tsihin ra.

Tan catyí ra tsihin ra:

—Jaha cuenda mbee jana yu —catyí ra Jesús tsihin ra.

¹⁷ Tan tsinu uñi tsaha tsicā tuhun nyico ra tsi ra:

—Simón, sehe ra Jonás, ¿a cuñí un tsi yu? —catyí ra Jesús tsihin ra.

Cuhva tsa tsicā tuhun ra tsi ra tsa tsinu uñi tsaha tatun cuñí ra tsi ra, ra Pedro nducuihya xaan cuñí ra, tan catyí ra tsihin ra:

—Jutu Mañi yu, maa un tsitó nácaa añima yu tan maa un tsitó tyin cuñí yu tsi un —catyí ra.

Tan catyí ra Jesús tsihin ra:

—Jaha cuenda mbee jana yu. ¹⁸ Tsa nditsa caahán yu tsihin un tyin tsa ndi tyuvaa un tsinditsi maa un jahma un tan cuahán maa un nu cuñí un cahun un. Maa tyin tatun tsa tsahnu un, cua janacaa un ndaha un tan inga ra cua jacunditsi jahma un tsi un. Tan cua cundaca ra tsi un nu ña cuñí un cahun un —catyí ra Jesús tsihin ra Pedro.

¹⁹ Tsa cahan ra Jesús yacan, cuñí ra cahan ra nácaa cua cúu ra Pedro tan cua jacahnu ra tsi Nyoo tacan. Yahá can tan catyí ra Jesús tsihin ra Pedro:

—¡Naha quitsi nyicun un tsi yu! —catyí ra tsihin ra.

Nu caahán ra Juan tuhun maa ra

²⁰ Tacan tan natsicō coo ra Pedro tan nyehe ra tyin nyicún inga ra tsa tsicā tsihin ra Jesús tsi ra naha, ra tsa cuñí xaan ra Jesús. Juvín ra tsinyanaa tsi ra Jesús tsa cuxiñi ra quivi can. Tan tsicā tuhun ra tsi ra tan catyí ra: “Jutu Mañi yu, ¿yóo ra cua xico tsi un?” catyí ra, tsicā tuhun ra quivi tsa ndi cumañi ca cúu ra Jesús. ²¹ Cuhva tsa nyehe ra Pedro tsi ra, tsicā tuhun ra tsi ra Jesús:

—Jutu Mañi yu, tan ra ihya, ¿náa cua tahan ra? —catyí ra tsihin ra.

²² Nacahan ra Jesús tan catyí ra:

—Tatun cuñí maa yu tsa coo ra nda cuanda quitsi yu inga tsaha, ¿náa cuenda yoocho? Cohon yoocho tsihin yu —catyí ra Jesús tsihin ra Pedro.

²³ Tacan tan iin yaha ñi tsinu tuhun ihya nu nyecú yañi yo tyin ra ican, ña cua cúu ra. Maa tyin

ña catyí ra Jesús tsa ña cua cúu ra can. Tyin catyí ra: “Tatun cuñí yuhu tsa coo ra nda cuanda quitsi yu inga tsaha, ¿náa cuenda yooho?”

²⁴ Yuhu cuví ra can, ra tsa caħan ra Jesús tuhun. Tan nyehe yu tandihí cuii maa tsa cuví tan tyaa yu nu libru ihya. Yuhu tsitó yu tyin tandihí tsa tyaa yu, tsa nditsa caahán tsi.

²⁵ Iyó cuaha ca tsa javaha ra Jesús. Tun tsatyin tsicunyaã tandihí can nu libru, tsicá iñi yu tyin ndi ña cua cutahan can nan# cahnu nu ñuhu ñayiví.

Tan na cuvi tsi tacan ñi.

**Tuhun tsaá tsa nacoó jutu mañi yo Jesucristo
tsi yo
New Testament in Mixtec, San Juan Colorado
(MX:mjc:Mixtec, San Juan Colorado)**

copyright © 1994 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Mixtec, San Juan Colorado

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Mixteco, San Juan Colorado [mjc], Mexico

Copyright Information

© 1994, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Mixtec, San Juan Colorado

© 1994, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files
dated 29 Jan 2022

c270ec54-172a-541f-83e6-7760f619c744